
Om det engelske Landbrug

og sammes Anvendelse paa andre landoeconomiske Forhold fornemmelig i Tyskland.

(Efter egen Jagttagelse af A. von Weckherlin, Director for den landoeconomiske Læreanstalt paa Hohenheim ved Stuttgart*).

(Af Forfatteren med sand Høiagtelse dediceret den 6te Forsamling af tydske Land- og Forstmænd i Stuttgart, Septbr. 1842.)

F o r o r d .

Den mig overdragne landoeconomiske Reise til England gik for sig i Maanederne Mai, Juni og Juli af Aaret 1837 og berørte fornemmelig de østlige og nordlige Grevskaber af England, tilligemed en ringe Deel af Skotlands Grændse.

Den første Bearbejdelse af mine Reisenotizer faldt sammen med den Tid, da jeg maatte overtage mine nuværende Functioner; denne maatte derfor, under den Mængde paatragende Forretninger, nødvendig blive flygtig, og af de tvende foreliggende Udsnit kunde kun det første blive nedskrevet, uagtet dette Arbejde tillige kunde tjene til Forsøg paa Besvarelsen af nogle

*) Oversat af Pastor J. C. Jensen i Roerup.

Spørgsmaal, som gik ud paa den samme Gjenstand, og som — rigtignok med en meget kort Tidsfrist — vare opgivne efter Foranledning af de tydske Landmands Forsamling i Karlsruhe.

Disse Spørgsmaal vare:

hvorved adskiller det engelske Landbrug sig fra det tydske?
 hvilke Forandringer har det engelske Landbrug undergaaet siden Thær beskrev det?

Kunne disse med Fordeel indføres i Tydskland, under hvilke Forhold og med hvilke Ufveigelser? •

De samme Grunde, som forhen, nemlig Forretninger og Pligter i min nuværende Birketreds, havde siden ikke tilladt mig atter at tage fat paa dette Arbeide.

Først den store Ære, som Forsamlingen af tydske Land- og Forstmænd beviste os ved at afholde deres Sammenkomst for dette Aar i vor Midte, og i Gærdeleshed ydede mig ved at overdrage mig Hædersposten, som een af dens tvende Forstandere, maatte anspore mig til, midt under de øvrige Forberedelser i Anledning af Forsamlingen, at opbyde alt, for at jeg ogsaa kunde bevidne den min Høiagtelse ved at dedicere den et Arbeide; til dette Wiemed valgte jeg det foreliggende, gjennemgik endnu engang det tidligere Redskrevne, hvilket nu leveres i dette Skrifts første Afdeling, og fuldstændiggjorde dette med den anden Afdeling.

Den Overbærelse, paa hvilken jeg maa gjøre Regning ved sammes Bedømmelse, haaber jeg vil være grundet i de ovenangførte Omstændigheder.

Anledningen til og det nærmere Wiemed af min Reise til England vil blive berørt ved Arbeidets Overlevering til de tydske Land- og Forstmænds 6te Forsamling.

Uden i mindste Maade at ville fordrifte mig til, at drage en Parallel, behøver jeg dog vistnok ikke først at gjøre opmærksom paa Forskjellen mellem Bearbejdelsen af en Gjenstand, som den foreliggende, efter egen — rigtignok til et kort Tidsrum

indskrænkede — Jagttagelse af det engelske Landbrug fra en tydsk Landoeconomis Standpunkt, og mellem de fortjenstlige større Værker over det engelske Landbrug, som ere ogsaa meddeelte af engelske Forfattere.

Allerede Thær, hvis nu snart et halvt Aarhundrede gamle Værk om det engelske Landbrug staaer øverst af dem alle, siger selv: „omendkjøndt jeg bestræbte mig for at fremstille det engelske Landbrug fra det Standpunkt, som kunde gjøre det mest indlysende for de tydske Landoeconomer, saa havde jeg dog selv alene betragtet det ved Hjælp af engelske Forfatteres Dine; men disse forudsatte naturligviis meget som bekjendt, uagtet det er fuldkommen fremmedt for udenlandske Landoeconomer,“ og — vilde jeg tilføie — tage intet Hensyn til fremmede, dem for det meste ubekjendte, Forhold, hvorfor de ikke for andre Landes Agerdyrkere fremstille det engelske Landbrugs særegne Charakter og hele Giendommelighed, men alene bestræbe sig for at fremstille den engelske Landoeconomi for engelske Agerdyrkere, samt hertil at knytte Anviisninger og Belærelser til Deconomiens hensigtsmæssige Indretning efter engelske Forhold.

Saadant et Værk er ogsaa det nyeste, meget fortjenstlige Skrift af min høitærede Ven, Dr. Schweizer, Forstander ved den landoeconomiske Anstalt i Tharant, „Fremstilling af Storbritanniens Landbrug“ oversat fra Engelsk, hvilket maatte optages med saamegen desto større Interesse, da — som Udgiveren selv udtrykker sig, — Thær's tidligere Værk, i hvor fortræffeligt dette end i og for sig er, dog alligevel ikke kan tilfredsstille Nutiden.

Ved Siden af saadanne tidligere, udførlige Værker maatte det vistnok være min Bestræbelse i mit Arbeide alene at behandle saadanne Gjenstande, som kunde have Interesse for andre Landes, isærbeleshed Tydsklands, landoeconomiske Forhold; fornemmelig ikkun at give et Overblik over Engländerens hele

Landbrug i Almindelighed, samt — med Hensyn til de ovenangførte Spørgsmaal — sammenligne dette med vort; men tillige fatte alt saa kort, som muligt, for at jeg, paa en Maade, alle-rede ved Bogens ydre Omfang kunde antyde den engelske Landoeconomies Fattelighed.

Hohenheim, i September 1842.

Weckherlin.

Af Maal, Mynter o. s. v. ere i nærværende Skrift, ved Siden af nogle faa engelske, alene württembergske anvendte. Med Hensyn til en Sammenligning mellem disse og andre Landes bemærke vi:

1 engl. Acre = 1,28 würtemb. Morgen = 1,58 preußf. Morgen = 0,70 østr. Joch = 6 Skpr. dansk Flademaal.

1 engl. Bushel = 1,64 würtemb. Simri = 0,66 preußf. Scheffel = 0,59 østr. Mægen = 2 Skpr. dansk Kornmaal.

1 engl. P. Sterl. = 10 Guld. 40 Kreuz. würtemb. = 6 Thlr. 3 Sgrsch. pr. = 8 Guld. 53 Kreuz. østr. = 9 Rbd. dff.

1 engl. Shill. } = 32 Kreuz. würtemb. = 9 Sgrsch. 1,7 Pf. (ell. 12 Pence) } preußf. = 26,6 Kreuz. østr. = 2 $\frac{1}{2}$ 10 β dansk.

1 würtemb. Morgen = 1,24 preußf. Morg. = 0,54 østr. Joch = 0,78 engl. Acre = 4 $\frac{1}{2}$ Skp. dansk Flademaal.

1 würtemb. Scheffel } = 3,22 preußf. Scheff. = 2,88 østr. Mægen = eller 8 Simri } 4,80 engl. Bushel = 1 Td. 2 Skp. dff. Kornm.

1 würtemb. Gylde } = 17 Sgrsch. 1,7 Pf. preußf. = 50 Kreuzer eller 60 Kreuzer } østr. = 1,9 engl. Shill. = 4 $\frac{1}{2}$ 12 β dansk.

1 würtemb. Maal } til flydende Vare, } = 1,60 Quart. preußf. = 1,29 østr. Maal (f. Gr. Mælk) } = 1,68 engl. Quart. = c. 1 Rande dansk.

I Henseende til de i Skriftet forekommende Talsforreelser er isvrigt, til Rettelse for den danske Læser, deres Forhold til de tilsvarende her i Landet vedføjet i Noter under Teksten.

Første Afsnit.

Almindeligt Overblik over det engelske Landbrugs gradvise Uddannelse og nuværende Tilstand, lige over for det tyske Landbrug.

I. Om Landbrugets tidligere Tilstand i England.

(Som Indledning.)

Englands Landbrug, saaledes som det var beskaffent omtrent ved Begyndelsen af forrige Aarhundrede, kan betegnes med følgende Billede:

Næsten al Jord laae aaben og blev benyttet i den samme raa Tilstand, som forhen ogsaa var almindeligt i Tydskland, og som man endnu træffer i en ikke ubetydelig Deel af samme. Den Jord, som af Naturen var tør, blev Agerland; den lavere liggende, fugtige og vaade Deel var Eng, som ofte blev afbenyttet i Fællesskab, i det mindste til Afgræsning; alt det Dvrige var fælles, aaben Græsgang. Agerjorden blev dyrket i 3 Skifter: til Vintersæd, Vaarsæd og Brak; om Sommeren blev den sidste, tilligemed Stubbene paa Kornagrene, afbenyttet som Fæled. Fædriften var flet.

Omtrent ved Midten af forrige Aarhundrede kom et friskere Liv i den hele Landoeconomie. Snart erkjendte Englands Landmænd, at Agerbrugets forhenværende Tilstand alene kunde ansees som den første raa Begyndelse til Kultur. Man begyndte med at sammenlægge og indbegne Ager, Eng og Græslund, fordi man med fuld Ret betragtede al fælles Græsgang, afslags Græsningsret paa Agerland, — denne

Revning fra Nomadelivet; — som Hindringer for ethvert Fremmskridt i Landoeconomien.

Net til Tiende og Græsning lagde rigtignok mange Hindringer i Beien; men man erkjendte sa tydeligt Fordelene ved dette Fremmskridt, at hine, hvor det kun var muligt, bleve besejrede, om end med store Beføstninger og stedse fornyede betydelige Besværligheder. Deling af Fællesgodset og sammes Indhegning var forbunden hermed. Men denne Deling af Fællesgodset antog Englænderne ikke, som det paa mange Steder i Tydskland var Tilfældet, for ligebetydende med den Fremgangsmaade, at dele Fællesgodset i smaa Stykker, ombryde disse og benytte dem til, saasnart muligt, at frembringe mange sælgelige Producter, hvorved Kraften adsplyttes baade for de mindre og for de større Landbrug, og Fællesskabets Ophævelse fik en ganske anden Virkning end man ventede. I England blev den Enkeltes Eiendom stedse sammen i større Stykker, det Græsland, som beholdtes af Fælleden, forblev Græsland, og blev kun ved Indhegning, og en derved iværksættelig omhyggeligere Behandling, bedre benyttet, og anvendt til at give den øvrige Eiendom mere Kraft, indtil det senere hen kunde drages ind i Driften med det Hele.

Endog i de mere ufrugtbare Provindsfer begyndte man at dele Fællederne paa samme Maade og at sammenlægge og indhegne Lodderne, et Skridt, som ansees for enhver høiere Culturs Grundvold, og uden hvilket Englænderne ikke kunne tænke sig noget fuldkomment Agerbrug. Alene i Tidsrummet fra 1798

til 1832 bleve 4,000,000 Acre Fællesgods deelt og indhegnet; og man antager i England, at den rene Indtægt af Jordbunden derved ikke sjelden kunde blive det Tidobbelte.

Efter disse første Skridt gif Landmændene, som nu kunde handle med mere Frihed, over fra de gamle til andre Driftsmaader paa deres Eiendomme; reen Brak horte stedse mere og mere op; de naturlige Græsforde bleve forbedrede og afbenyttede deels til frugtbart Kornland, deels til kraftig Græsgang.

Det paafaldende gode Udfald af disse Forbedringer i Agerbruget bevirkede, at Englands Stormænd og Rige beskæftigede sig mere og mere med samme, hævdede derved Landbostanden mere og mere, og anstillede alle Slags Forsøg i et saadant Omfang, som det alene var dem muligt; og alt dette bidrog væsentlig til at hæve Englands Jordbrug paa det høie Trin, som det nu indtager.

Mange — rigtignok undertiden umodne — Ideer og Systemer for nye Sædskifter paa Agerlandet bleve fremsatte, udførte til Forsøg, som f. Ex. det mest udstrakte Raddyrknings-System, Anvendelsen af de mest complicerte Maskiner, og gif for det meste ud paa at afvinde Agerjorden saa mange sælgelige Producter, som det var muligt.

Englands Landbrug delte sig, som Følge af Klima, Jordbund o. s. v., i 1) de, som fornemmelig beskæftigede sig med Agerbrug og Korndyrkning (de østlige og sydlige); 2) de, ved hvilke Græsning og Fædrift var Hovedsagen (de midterste og vestlige; og 3) de,

hvor begge Dele fandt Sted omtrent i lige Forhold (de nordlige).

Som et Beviis paa, at de nye Agerdyrknings-Systemer endnu ikke havde staaet deres tilbørlige Prøve, kan det anføres, at man regnede de Landbrug for at være de fordeeligste, hvis Indtagt for største Delen erholdtes af gode naturlige Græsgange ved Dvægets Fedning og Malkning; saadanne Eiendomme vare derfor ogsaa de mest søgte, og bleve tillagte langt større Værdie end de, hvor næsten Alt maatte frembringes med Ploven.

Fra den Tid der kom saameget Liv i det engelske Landbrug, blev dette ogsaa Gjenstand for Udlandets Opmærksomhed; men endnu dengang havde det ingen synderlig Credit, sandsynligviis mest paa Grund af den feile Retning, som det syntes at tage, og som Følge af de mange mislykkede Forsøg, hvilke bleve bekjendte.

I Aaret 1770 fremstode endelig i England selv flere Mænd, som bestræbte sig for, at bringe den i Landbruget stedse videre fremadstridende Reform ind under rationelle Grundsætninger.

Overst staaer A. Young; dernæst ogsaa Marshall; med Hensyn til Fremstridene i Hædriften: Bakewell, Cullley. Mange Landhuusholdnings-selskaber dannedes og John Sinclair stiftede det bekjendte board of agriculture.

Et stort Antal landoeconomiske Tidskrifter udbredte Underviisning og havde en meget velgjørende Indflydelse.

Det Feilagtige i de førhen prøvede — Jorden udtømmende — Sædskifter blev erkjendt.

Dyrkningen af Roer og af andre kunstige Foder- væxter, Klover o. s. v., som allerede havde været be- kjendt i England fra Midten af det 17de Aarhundrede, blev nu regelmæssig optaget i Sædskiftet. Berelbru- get udbannede sig stedse mere; det vil sige i mere indskrænket Forstand hos Englænderne: Berel mellem Korndyrkning og Udlægning med Græs, for en Deel til Græsgang; eller og i videre Forstand: Berel mel- lem Korndyrkning og Dyrkningen af Producter til Dvægfodring overhovedet, fornemmelig ved Siden af Græsdyrkning tillige saakaldet Grønsoder, Rodfrugter, især Turnips. Dette var Vendepunktet for det engelske Landbrugs senere store Fortrinlighed, fremkaldt fornemmelig ved regelmæssig Anvendelse af en udvidet Rodfrugtdyrkning, Turnips, og den derved i høi Grad fremmede og sikrede Klover- og Græsdyrkning. Begge Dele begrundede for bestandig Frugtberelbruget, og derved en Forbedring i hele det engelske Agerbrug, som aldrig blev overgaaet af noget andet. Foderdyrkning og Fædrift trængte nu ogsaa stedse mere frem i de Egne, som før fornemmelig havde drevet Agerbrug og Korndyrkning alene; disse Eiendomme steg derfor over- ordentlig i Kraft og Værdi, og opnaaede ved Hjælp af kunstig Foderdyrkning snart det Maal, som man indtil den Tid alene havde anseet opnaeligt i de Egne af England, som vare begunstigede af Jordbund, Klima o. s. v. og derfor rige paa naturligt Græsland.

Grevskabet Norfolk, med dets for en stor Deel

sandede, tørre Jordbund, gav det første Exempel her paa; og her fornemmelig en af Englands rigeste Gods-eiere, den i enhver Henseende høit hædrede Cofe i Holkham, senere Greven af Leicester.

De ved de ovenanførte Mænds Skrifter bekyndtgjorte Fremskridt i det engelske Landbrug vakte Thærø Dymærksomhed. Han foretog sig, ved Enden af forrige og Begyndelsen af nærværende Aarhundrede, efter hine Skrifter at meddele tydske Landmænd et Billede af det engelske Landbrug, og opmuntre dem til Efterligning. Han gjorde opmærksom paa det gode Udsald af det engelske Agerbrug, udbredte Kundskab om samme i Tydskland; viste hvorledes man tidligere ogsaa i England, ligesom i Tydskland, havde havt et meget mangelfuldt Trefangsbrug med tildeels fattig naturlig Græsgang og en Fædrift af ringe Bestaffenhed, og hvorledes nu Engländerne, hos hvilke et friskere Liv allerede 50 Aar tidligere havde yttret sig i den hele Landoeconomie, lidt efter lidt havde indført et Agerbrugs-System, en Fædrift, en Fuldkommenhed ved Agerdyrknings-Medstaberne, som kunde afhjælpe den ogsaa i Tydskland dybt følte Mangel ved samme. Ifølge denne Fremstilling var allerede paa hiin Tid, idetmindste i den største Deel af England, Jorden indhegnet, den rene Brak opgivet, og en forbedret Frugtverel, nemlig et Verelbrug med Jagttagelse af en forbedret Frugtverel, med Jordbundens langt omhyggeligere Bearbejdning, Forbedring og Pleie, tilligemed en mere udvidet og fuldkomnere Fædrift, bleven indført. Thær anfører en Mængde forskjellige Sædskifter og

bemærker tillige, at disse i de forskjellige Grevstaber ere prøvede og afbenyttede paa forskjellig Maade, men at dog alligevel Foderdyrkning ved dem alle var saa fremherskende, at man, ved Siden af de naturlige Græsgange, af det under Ploven værende Agerland benyttede idetmindste det Halve til Dvægsfoder og iffun den anden Halvdeel til Korn dyrkning. Med Hensyn til hine Forskjelligheder erklærede Thaer det endnu dengang for ubesøiet, at tale om et engelsk Agerbrug i Almindelighed; dog udtalte han allerede dengang sin Formening, at der i England fandtes et vist, almindelig anerkjendt, høiere Landbrug, hvilket, modificeret efter Jordbund og Beliggenhed, for størstedelen virkelig blev udøvet, og overgik Alt hvad der ellers var os bekjendt om Agerbrug i det Større. Her blev fornemmelig det norfolker Jordbrug fremstillet som Exempel.

Thaers Skrift om det engelske Jordbrug gjorde den største Opsigt, fremkaldte, som Thaer selv senere udtrykte sig, „en Iver uden Exempel“ blandt de tydske Landmænd, og omendskjøndt det blev misforstaaet paa mange Maader, saa var det dog det — i Forbindelse med Thaers senere, derpaa grundede, Skrifter — som fra Begyndelsen af nuværende Aarhundrede satte mere Liv i det tydske Landbrug, og tillige gav Mænd af de høiere Stænder mere Interesse for samme. Det lagde Grunden til, at man opgav den gamle Tro paa Trevangsbruget, hvilket man drev ganske haandværksmæssigt uden at bekymre sig om Theorie og videnskabelig Begrundelse; at den rene Brak ikke mere blev

anseet for uundgaelig nødvendig; og at det saakaldte Frugtverelbrug kunde begynde den Bane, paa hvilken det i Tydskland bestandig er skredet frem og i Fremtiden vil stride frem.

Med eet Ord: det Bekjendtskab med det engelske Landbrug, og den dertil hørende mere udstrakte Frugtverel, som Thær skaffede os, kunne vi i Tydskland takke for Begyndelsen til de største Fremskridt i vort Agerbrug og til sammes videnskabelige Behandling i en saadan Grad, at dette danner en Epoke i vort Landbrug.

Jo mere vi fjerne os fra Thærs Periode, desto mere erkjende ikke alene Tydsklands, men ogsaa Englands Landmænd, hvormeget man har ham at takke for; desto frugtbarere udvikle hans Grundsætninger sig; desto mere aabenbare de sig som dybt gjennemtænkte Læresætninger, til hvis Erkjendelse der udkræves Tid for at skaffe dem fuld Gyldighed og Udbredelse. Overalt udtaler sig nu lydelig Tak og Anerkjendelse for dem!*)

*) I de tydske Land- og Forstmænds Forsamling i Doberan 1841 gjordes der, i Anledning af de tydske Landmænds Beslutning at sætte Thær et Hædersminde, den Meddelelse, at det Kgl. Storbritanniske Landhuusholdningselskab havde overdraget Hr. Capitain Stanley Carr at udarbejde et Forslag, hvorledes man, ved at oprette et Mindesmærke paa hint Selskabs Bekostning, paa en værdig Maade kunde tilkjendegive den almindelige Anerkjendelse, som man i England ydede Thærs store Fortjenester, og at det i Henhold hertil havde givet den nævnte Herre den specielle Commission, at sætte sig i Forbindelse med den Af dødes Familie, for nære-

Da jeg stedse har været en Discipel og Beundrer af Thaers Læresætninger, og da jeg tillige har havt Veilighed til ved egen Betragtning at gjøre mig nogenledes bekendt saavel med Englands, som med andre Landes Agerbrug, saa anseer jeg det næsten for en Taknemmeligheds Pligt at forsøge paa, at give et Beviis for Thaers Læresætninger og sammes Virkninger, vel ikke paa den Maade, at jeg vilde fordrifte mig til at fremsætte noget Nytt, men alene derved, at jeg, efter mine egne Jagttagelser, i det Følgende vil levere et Bidrag til at indsee, hvorledes ikke alene selve Englands, men fornemmelig Tydsklands Agerbrug mere og mere udviklede sig i den, ved Thaers vidtskuende Blik, for snart et halvt Aarhundrede siden betegnede Retning.

II. Det nyere engelske Landbrug.

a) Ved Begyndelsen af dette Aarhundrede.

Iblandt alle de af Thaer, som ovenfor bemærket, i hans Beskrivelse af det engelske Jordbrug, anførte forskellige Anvendelser af Frugtverelen i mangehaande

mere at bestemme den Maade, paa hvilken hiin Hensigt kunde opnaaes. Ligesom denne Efterretning paa den ene Side maa være glædelig for ethvert tydsk Hjerter, saaledes maa det, paa den anden Side, være os ærekrænkende, dersom just det Land, som egentlig har Thaer mindre at takke for end andre, (thi Thaer er bleven vor store Lærer alene ved det, som han selv lærte af det engelske Agerbrug), dersom England i Opfyldelsen af denne Taknemmeligheds = Pligt skulde gaae forud for Tydskland med sit Exempel.

Avløbsbrug, hvis Omfang paa den forstjelligste Jordbund var imellem 50 og flere 1000 Morgen, men sædvanligt beløb sig til imellem 300 og 12—1500 Morgen, fremhævede han, med Hensyn til Englands hele Avløssystem, fornemmelig det i de fleste Egne af Greveskabet Norfolk indførte Berelbrug, og fremsatte samme saaledes:

- 1) Roer (Turnips) efter 5 Ploininger, stærkt gjødede, og omhyggeligt behandlede med Hypeplogen;
- 2) Byg med Kløver og Raigræs;
- 3) Kløver, slaaet een Gang, derefter afgræsset;
- 4) Græsgang;
- 5) Hvede;
- 6) Byg eller Havre.

Eller ogsaa:

- 1) Roer, som ovenfor;
- 2) Byg;
- 3) Kløver;
- 4) Hvede.

Kundskaben om det engelske Agerbrug med Anvendelse af Frugtverelen bevægede senere den Thaer til nærmere at udvikle sine Grundsætninger for et nyt Sædskifte.

De tvende Hovedregler for samme vare:

1) Frugtverelen, nemlig den Regel, at aldrig tvende Halmfrugter dyrkes 2 Aar efter hinanden, hvilket begunstiger Jordmonnets Forvildelse; men at altid en anden Mellemfrugt, saasom Rodfrugter, Kløver, eet- eller toaarigt Græsland, Bælgfrugter, Dile-

planter o. s. v. og sjældnere Brak afverlede med samme. Kun ved Rotationens Slutning kunne to Halmfrugter følge hinanden, fordi de derefter dyrkede Rodfrugter atter hævede Jordsmonnets Forvildelse. Ikkun den halve Deel af Agerlandet skal bære Halmfrugter.

Heraf erholdt Systemet Benævnelsen Frugtverelbrug, hvilket forøvrigt ikke udtrykker nogen bestemt betegnende Afvigelse fra Verelbruget; man kaldte det ogsaa det engelske System med Hensyn til at Kundskaben om samme, som oven anført, var kommen fra England.

2) Større Omhyggelighed for at forømere Foderdyrkingen paa den anden Halvdeel af Agerlandet og at tilveiebringe den fordeelagtigste Dvægavl, deels paa Grund af den umiddelbart deraf flydende Indtægt, deels for at forsøge Gjødningen og med det samme de, ved Trevangsbruget og andre mindre gavnlige Sædskifter, forskellige Udsbrugs sunkne Kraft; ved hvilket med Rette blev forudsat, at om endog Arealet blev forringet for de umiddelbar sælgelige Producter, saa var dette dog ikke Tilfældet med den rene Indtægt, fordi man ved større Kraft paa et mindre Areal, som da ogsaa forholdsviis udfrævede mindre Drifts- og Arbeids-Omkostninger, kunde tilveiebringe idetmindste en ligesaa stor, og altid en mere sikker, Indtægt, hvortil kom, at den forsøgede Gewinnst af en forbedret Dvægavl gav et reent Overskud.

Grundene for og Fordelene af Frugtverelen fremfatte Thær med Klarhed; med Hensyn til de videre Følgesætninger heraf ville vi kortelig tilbagefalde i vor

Erindring det Væsentligste af det derpaa grundede Sædskifte:

a) Reen Brak falder i Regelen bort. Dyrkningen af hyppede Bærter skal frembringe den samme Virkning paa Jordsmonnet, som reen Brak. Det Skifte, som bærer Hyppede Bærter, erholder fuld Gjødning, thi disse Frugter kunne taale den stærkeste Gjødning og gjengælde den tillige bedst, fordi Indtægten af dem derved fordobles, medens derimod de betydelige Arbejdsomkostninger, som ved en ringe Afgrøde næsten ikke levne nogen reen Fordeel, blive de samme. Den stærke Gjødning, i Forbindelse med Bearbejdelsen, virker tillige til at smuldre Jordsmonnet og forstyrre Ukrudsspirerne. Og om endog denne Dyrkning af hyppede Bærter under mange Forhold kun giver en ubetydelig umiddelbar Reenindtægt, saa er den dog, formedelst den Masse af Fodrings- og Gjødningsmidler, som tilveiebringes istedetfor den ikke rentebærende Brak, og formedelst dens fortræffelige Indvirkning paa Jordbundens bedre Behandling, at betragte som en Hovedkøstestang for ethvert godt Avlsbrug.

b) Efter de hyppede Bærter følger sædvanlig Baarsæd, fordi disse's sildige Høst sjeldnere tilsteder Vintersædens betimelige Saaening.

c) Da det er en nødvendig Betingelse for Kloverens sikke og kraftige Væxt, at den kommer i en fuldkommen reen, stærkt og dybt behandlet og kraftigt gjødset Jord, saa vil dens rette Plads blive her efter Baarsæden. Den kan saa afbenyttes eet eller to Aar.

d) Efter den paa saadan Maade vellykkede Klover-Afgrøde finder Vintersæden en beqvem Plads.

e) Dersom man vil fortsætte Frugtsolgen endnu længere, saa vælges derefter helst gjødstet Grønsfoder til Nolsbrugets Berigelse; og dette efterlader da

f) et fuldkommen forberedt Jordsmon til en rig Vintersæds Afgrøde.

g) Frugtverel giver den bedste Leilighed til deels at dyrke dybtvørende Værter, hvorved ikke alene Madjorden, men ogsaa det ofte meget gunstige Underlag bliver benyttet, hvilket ikke er Tilfældet med de kortrødede, udtærende Kornarter; og deels i større Udstrækning at dyrke bladrige Værter, som Klover, Luzerne, Biffer, Rodfrugter, hvorved man tillige seer sig istand til at drage langt mere Nytte af det i Atmosfæren værende Plantenærings-Stof, og af hurtigt virkende, billige Gjødningsmidler, f. Ex. Gips, og saaledes ikke alene at anvende langt ringere af de i Jordbunden værende Gjødningsdele, hvilke hine Værter fornemmelig kun afbenytte til deres første Udvikling førend den fuldstændige Bladdannelse, men endog at tilføre Jorden Berigelse; hvilket ikke er Tilfældet med Kornarterne, som ere saa sparsomt forsynede med Blade.

h) Det er vistnok ingen væsentlig Betingelse, at netop det Halve Agerland bestemmes til Foderværter; naar blot den halve Deel dyrkes med Kornarter, saa kan Mellemfrugten gjerne efter Omstændighederne være en eller anden Handelsplante. For imidlertid at erholde Rigdom paa Gjødning, som her, i Forbindelse

med den fuldkomne Behandling af Jorden, gjør saa fortræffelig Virkning, er det næsten altid tilraadeligt, at bibeholde hiint Forhold til Foderværterne, for at gjøre sig uafhængig af Enge, med mindre en stor Deel Eng, som er uskiftet til anden Afbenyttelse, forandrer Forholdet. Dette sidste forekommer imidlertid kun sjældent i Virkeligheden, og desuden vil det af vor Fremstilling længere hen vise sig, at Grundlægningen af et selvstændigt Agerbrug, d. e. et saadant, som kan bestaae uden Enge, kan være af Bigtighed ogsaa der, hvor saadanne naturlige Fodermarker findes og bibeholdes.

i) Skifternes Antal i Rotationen, tilligemed Forholdet imellem det til Sædbyrkning og Dvægfodring bestemte Agerland, tilstedes en større Mangfoldighed end andre Sædskifter.

k) Dette Sædskifte kan anvendes saavel ved Kreaturenes Græsning paa den til Foder bestemte Ager, som og ved Staldfodring. I første Tilfælde bliver det saakaldte Kobbelbrug ved dette Sædskifte bragt til den største Fuldkommenhed; og under saadanne Forhold, som ei tillade at vælge Staldfodring, har dette uimodsigeligt Fortrin. Ageren bliver udlagt til Græsning i fuldkommen stærk Gjødningskraft, fuldstændig rensat for Ufrud og med den passeligste Udsæd; den giver derfor en langt mere nærende og rigere Græsgang, som ernærer flere Creature, eller og det samme Antal paa et mindre Areal. Nyttens og de gode Følger af Agerlandets Afgræsning ere saa meget desto større, jo færre Afgrøder Marken — i Forhold til den

erholdte Gjødsning — har givet for Afgræsningen, jo bedre Frugtverelens Grundsæminger ere fulgte og jo snarere Græsmarkerne atter ombrydes. Men den størst mulige Indtægt af Jorden kan kun erholdes ved Frugtverelens Forbindelse med Staldfodring; maaskee det ikke i Almindelighed forholder sig paa samme Maade med den største rene Indtægt!

h) Som Exempler paa Rotationer efter saadanne Regler for Frugtverelen fremsætter Thær blandt andre følgende:

A. I Forbindelse med Kreaturenes Græsgang.

1) Hyppede Bærter; 2) Baarsæd; 3) Slaaeklover; 4) Vintersæd; 5) Grønfoeder; 6) Vintersæd; 7) og 8) Græsgang med Hvidklover og Græsarter; eller: 6) Raps; 7) Vintersæd; 8, 9, 10) Græsgang; 11) Havre. Disse Exempler forøgede Thær indtil et Agerbrug med 24 Skifter.

B. I Forbindelse med Staldfodring.

I 4 Skifter: 1) Hyppede Bærter til Fodring; 2) Byg; 3) Klover; 4) Vintersæd; eller
 5 Skifter: 1—4, som oven anført; 5) Havre.
 6 Skifter: 1—4, som oven anført; 5) grønne Biffer eller modne Bælgfrugter; 6) Vintersæd.
 7 Skifter: 1—6, som oven anført; 7) Havre. Eller paa en kraftigere Jordbund: 1—4, som oven anført; 5) Biffefoder; 6) Raps; 7) Hvede.
 8 Skifter: 1—7, som oven anført; 8) Baarsæd. Eller:

1—4, som oven anført; 5) Værter; 6) Vintersæd; 7) Bikkfoder; 8) Vintersæd.

10 Skifter: 1) Hyyperærter; 2) Byg; 3) Klover; 4) Klover, omploiet efter første Slæt; 5) Raps; 6) Hvede; 7) Værter; 8) Vintersæd; 9) Grøn-foder; 10) Vintersæd;

o. s. v. indtil 12 Skifter.

m) Det anbefales, saavidt muligt, at give den mere indbringende og fornemmelig mere halmgi-vende Vintersæd Fortrin for Baarsæden. (Paa Grund af den ved Staldfodringen forogede Dvægbesætning og Frembringelse af Gjødning maa der tages meget Hensyn til at forskaffe Halm.)

Disse Væresætninger af Thaer, stottede paa egen — dengang rigtignok korte — Erfaring, fandt det allerede ovenfor anførte beundringsværdige Bifald baade hos Beresbrugere og Trevangsdyrkere, efterat først Interessen for det tydske Agerbrugs Forbedring var vaagnet og sammes Mangler vare erkjendte.

Overalt forsøgte man paa at indrette sin Drift efter disse Regler for Frugtverelen. Men den Omstændighed, at den Thaerste Fremstilling af den hele Drift, paa den ene Side fremkaldte Tvivl med Hensyn til mange Gjenstande, og paa den anden Side ofte blev misforstaaet i mange Henseender, uagtet den var faa fortræffelig oplyst, fornemmelig ved hans „Grundsætninger for det rationelle Agerbrug“; fremdeles: at navnlig Overgangen fra det gamle til det nye Sædssifte hyppig blev iværksat uden

den fornødne Forsigtighed og uden at man i Forveien beregnede den Mangel paa Halm, som fra Begyndelsen maatte opstaae — havde til Følge, at mange saadanne Forsøg i det Store mislykkedes og derved for en Deel foraarsagede betydelige Tab, hvorved hiin Iver for det engelske Agerbrug dengang meget kjølnedes. Ikke desto mindre viste Frugtverelens Grundsætninger bestandig deres Indflydelse; ikke desto mindre kommer man bestandig det engelske Agerbrug nærmere. De vigtigste Misforstaaelser og Misgreb vare følgende:

1) Mange antog den af Thær i hans engelske Agerbrug fornemmelig fremhævede Frugtverel i 4 Skifter, 1) Hypevæarter, 2) Byg, 3) Klover, 4) Vintersæd, for den eneste rigtige og anbefalelsesværdige; idetmindste blev dette Sædskifte hyppigst fulgt. De Agerbrug, som indrettedes herefter, kom derved ofte i den største Forlegenhed, fordi Ageren meget snart blev tjev af den saa hurtig tilbagevendende Kloverdyrkning, dersom Jordsmonnet ikke var ganske fortrinlig stiftet hertil; den Afverling med Græsarters Dyrkning, som for en Deel skulde sættes i Stedet for Klover, blev ofte ikke rigtig optaget, opfyldte paa ingen Maade Forventningerne og hævede ikke Bænkkelighederne, fornemmelig ikke, hvor Staldfodring var indført.

Andre derimod løb vilb i de mange, i England brugelige og af Thær anførte Notationer for Frugtverelen.

2) Overhovedet antog Mange, — endog med magre, sandede Eiendomme, — at naar kun Dyrukning

af Klover blev indført i Sædskiftet, saa vilde Agerbruget ogsaa gaae fremad i Rigdom; men — de maatte gjøre mange bittere Erfaringer derved, at Kloveren ikke vilde trives og, som Følge heraf, Vintersæden tillige maatte mislykkes. Deraf fremkom da ogsaa den Indvending, at saadanne Sædskifter, som anviste al Vintersæden sin Plads efter Klover, ofte efter toaarig Klover, gav denne en altfor usikker Plads, fordi den ofte var udsat for Fare, naar Kloveren mislykkes.

3) De fleste troede allerede at have gjort Alt, naar de alene anvendte den ene Hovedgrundsætning for det nye Sædskifte, nemlig Frugtverelen; men mente at det var til deres Fordeel, dersom de betragtede den anden Hovedgrundsætning, nemlig den forøgede Frembringelse af Foder, som mindre væsentlig. De betragtede det af Thær anbefalede Forhold: at bestemme den ene Halvdeel af Agerlandet til umiddelbart sælgelige Producter (Handelsvarer) og den anden Halvdeel til Dvæghold, som et ugunstigt Misforhold, og troede at finde alt landoeconomisk Held deri, at de, iblandt de af Thær anførte Frugtverels-Systemer, udsandt det, eller endog efter disse sammensatte og i deres Agerbrug anvendte et nyt Sædskifte, som vel, saavidt muligt, tog Hensyn til Frugtverelens Negler, men tillige havde de fleste Skifter til Productionen af sælgelige Sædarter; de haabede, at Frugtverelen alene skulde være tilstrækkelig til at staffe disse Producter en bedre Fremvært og have det hele Avlsbrug. Paa denne Maade viste sig imidlertid langt fra ikke den af det en-

gelske Frugtverelbrug forjættede Fremstriden i Eiendomsens Kraft; heller ikke den lidet udvidede Dyrkning af Foderurter trivedes synderlig; disse Avlsbrug kunde ikke bestaae uden tilstrækkelige Enge, eller uden at anvende en Deel af Kornmarkernes Avl til Dvægbesætningen; og Alt dette skrev man saa paa det engelske Systems Regning!

4) Af Hypevarter valgte man for det meste Kartofler, og ansaae denne udvidede Kartoffeldyrkning som en Betingelse for det engelske Frugtverelbrug; men denne kunde ikke udøve den gunstige Indflydelse paa en fuldkomnere Fædrift, som Englændernes Møedyrkning havde; tillige fristedes Mange til ikke at anvende Kartoffel-Avlen efter Bestemmelsen til Dvæg-fodring, men derimod som Handelsvare.

5) Omendkjøndt det af denne Fremstilling var indlysende, at det var Dvægavlen, som udøvede saa vigtig en Indflydelse paa det engelske Avlsbrugs hele Væsen og Indtægt, saa opfattede man dog ikke klart dette Forhold mellem Dvægavl og Ugerbrug. Tillige nærede man ikke sjelden Tvivl om, enten Sommerstaldfodring eller Græsgang eller begge Dele blev anvendt ved Englands Frugtverelbrug. Da Indførelsen af det saakaldte engelske Sædstifte, fornemmelig i det sydvestlige Tydskland, faldt sammen med Indførelsen af en mere udvidet Staldfodring, saa blev Systemet forandret saaledes, at man paa Foderstifterne fornemmelig kun anbragte ublandet Klover, uden at gjøre Anvendelse af den tillige tilraadede Udsæd af Græsfrø; ved saadanne Frugtverelbrug leed man til-

lige ofte Mangel paa den tilstrækkelige Halm til Stroelse, naar der staldfodredes, og dette standsede ofte Avlsbrugets Fremskriden.

6) Endelig troede Mange, at det ved Frugtverrelsen, som tilveiebragte Foderværter paa Agerjorden, var fordeeltigt, at affaffe og opploie Engene, eller i det mindste ikke at holde dem i Græs; men derved maatte de naturligtviis strax, ved Begyndelsen af det nye Sædkiftes Indførelse, komme i den største Forlegenhed.

b. Det engelske Landbrug for nærværende Tid.

1. I almindeligt Omrids.

Med Hensyn til de nys anførte Tvivl og den af Thær ved nærværende Aarhundredes Begyndelse givne Beskrivelse over det engelske Landbrug, maa jeg, efter egen Anskuelse og Betragtning, tilføie Følgende om samme saaledes, som det nu viser sig:

Til 1.) Af de forskjellige Sædkifter og Forsøg efter Frugtverrelsens Regler, som bleve fremstillede paa hiin Tid, da Avlsbruget i England gik over fra den tidligere Tilstand til en mere rationel Drift, og mellem hvilke de engelske Landmænd valgte paa den Tid, da Thær skrev og anbefalede samme, er det nuværende System for Avlsbruget fremgaaet i luttret Tilstand, og efter de samme Grundsætninger udbredt saavidt, at man nu kan kalde det derværende Avlsbrug et engelsk Avlsbrug med den samme Met, som man f. Ex. ved det holsteenske eller meklenborgske Avlsbrug betegner det i disse Lande hidtil almindelig udbredte

Agerdyrknings-System. Den tidligere saakaldte Norfolk's Frugtvoxel i 4 Skifter, er endnu stedse Grundlaget; og af de Modificationer, som ere anvendte ved samme, seer man hvorledes Engländerne mere og mere komme til Erkjendelsen af sammes Fortrin fremfor de tidligere, Jordsmonnet altfor udtømmende, Rotationer med mange Sædafgrøder, og derfor mere og mere lægge Bind paa en forøget Foderdyrkning. Allerede i det første Norfolk's Verelbrug dyrkede man i det mindste Halvdelen af Agerlandet med Foderværter; men nu har man overalt, hvor Jordbunden ikke er udmærket frugtbar, udvidet samme indtil $\frac{2}{3}$ af Agerlandet, medens man alene bestemmer de øvrige $\frac{1}{3}$ til Korn eller andre Handelsvarer. Ved den paa denne Maade hos Jordsmonnet forsøgede Gjødningskraft, som fornemmelig viser sig paa Kløverskifterne, give ogsaa disse, i de 2 Aar de afbenyttes, et saadant Udbytte, som man under andre Forhold ikke kan forestille sig, og som stedse mere tilskynder til Dyrkningen af Foderværter. Ved Siden af hiint Norfolk's Verelbrug i 4 Skifter, paa et af Naturen godt Jordsmon, og ved Siden af det sjeldnere anvendte, allerede af Thær ansførte, sereaarige Verelbrug (enten: 1) Hyypeværter; 2) Baarsæd, sjeldnere Vintersæd; 3) Kløver — undertiden i 2 Aar, hvorved Rotationen blev syvaarig —; 4) Vintersæd, sjeldnere Havre; 5) Bælgfrugter eller grønne Biffer, paa et rigt Jordsmon ogsaa Bønner; 6) Vintersæd. Eller: 1) Hyypeværter; 2) Baarsæd; 3) Kløver; 4) Kløver; 5) Vintersæd; 6) Baarsæd), har man nu, ogsaa i Norfolk, i Almindelighed indført følgende

Sædfifter: 1) Som Hypevarter, Roer (Turnips) efter stærk Gjødsning og Jordens omhyggeligste Behandling; de radsaaes og bestemmes alene til Dyfodring; 2) Baarsæd, saavidt muligt Byg, sjeldnere Havre (endnu sjeldnere Vintersæd) med Kløver og Græs; 3) Kløvergræs til Slæt, derefter til Græsgang; 4) Kløvergræs for det meste til Græsgang, hvorved det erholder nogen Gjødsning; 5) Vintersæd (sjeldnere Havre). Paa kraftig Jordbund bliver der efter ikke sjelden, mellem denne sidste Afgrøde og Roerne, hvis Dyrkning ikke begynder før i Midten af Juni Maaned, saact Rug, undertiden blandet med Vinterviffer, til tidligt Grønfoder, som enten astoires eller flaaes. Denne Frugtverel med 4 eller for det meste 5 Skifter bliver anvendt saavel paa side, som paa høie Agre, saavel paa let, som paa fast Jord, baade i Egne, som ere vel skiffede til at give naturligt Græs, og paa et tørt Jordsmon, baade paa Eiendomme med et ringere Areal (undertiden kun 25 Morgen) og paa store Aulsgaarde med 1500 eller endog flere Morgen. Det toaarige Udlæg med en kraftig Kløver- og Græs-vært holder den engelske Landmand for at være særdeles gavnligt og styrkende; thi medens det løfere Jordsmon derved, og tillige ved Afgræsningen, bliver fastere og bedre, saa erholder, paa den anden Side, det mere bindende Jordsmon ved Høslatten uden Græsgang, og ved de stærkt gjennemtrængende Rødder, en Skjønhed og Kraft, kort sagt en særdeles fordelagtig Om-dannelse, som ikke kan opnaaes paa nogen anden saa simpel og oeconomist Maade. Undtagelser fra den be-

tegnebe Frugtverel finde naturligviis Sted: paa rigt Marskland; paa usædvanlig stærk Leerjord, hvor reen Brak ansees for at være nødvendig; paa Kridtjord; paa et meget stenet Jordsmøn (som oftest magert Leer med Flintestene); paa Tørvemor; endelig ogsaa i saadanne Egne, hvor man, — som f. Ex. i Grevskabet Kent, Englands egentlige Have, der frembringer saa mange Handelsvarter, Humle, o. s. v. — kan tilveiebringe en Mængde vegetabilsk Gjødningsstof fra Stranden, tilligemed en umaadelig Masse af anden Gjødning ved Hjælp af det folkerige Londons Nærhed. Thi det er just Frugtverelbrugets store Fortrin, at det ikke behøver at knyttes til en bestemt Frugtfolge, men derimod, med muligst Hensyn til Hovedgrundsætningerne, altid kan modificeres efter de foreliggende specielle Omstændigheder, om man end altid erkjender en bestemt Frugtfolge for anbefalelsesværdig i Almindelighed under visse givne Forhold. Dersom man vilde beskrive alle hine Undtagelser og mindre Modificationer, saa vilde det blive en lille Bog med — om jeg maa sige det — Notationsrecepter, som ikke sjelden findes i landoekonomiske Skrifter, og som alene tjene til at vildlede, hvis man ikke nøiagtigt anfører alle derved virkende Omstændigheder, f. Ex. Tilskud af Gjødning andetsteds fra, hvilket imidlertid vilde føre til alfor stor Vidtløftighed. Hovedsagen er: i England drives alle Avlsbrug efter Frugtverelens Regler, thi de saa Undtagelser kunne ikke komme i Betragtning; og i Almindelighed ligger hiint fire eller femvangede Sædskifte til Grund, ved hvis rige Frem-

bringelse af Foderværter sædvanligviis det naturlige Græsland og Agerlandet kan blive dyrket uafhængig af hinanden indbyrdes.

Som oftest finde vi følgende Indretning ved Avlsvæsenet: Eigdommene ere med Hensyn til Rotationen ikke delte i det enkelte Antal Skifter, men i det to eller tredobbelte, f. Ex. ved femvangs Berelen altsaa i 10 Kobler, saaledes, at hver Fem i Regelen vil dyrkes efter den valgte Frugtfolge, men dog alligevel, ifølge denne Indretning og paa Grund af det forøgede Antal Græskobler, snarere tillader Afvigelse fra Regelen, uden at det hele Avlsbrug derved kjendelig forstyrres. Rotationen bestaaer altsaa i et dobbelt Femvangsbrug, saaledes: 1) Hylpeværter; 2) Byg; 3) Klover og Græs; 4) Græsning; 5) Hvede; 6) Hylpeværter; 7) Byg; 8) Klover og Græs; 9) Græsning; 10) Hvede. Den engelske Landmand holder sig overhovedet ikke saa strengt til den valgte Rotation. Han beholder f. Ex. ikke sjelden enkelte Kobler udenfor den egentlige Drift til Reserve, og dyrker disse med Biffer, Kartofler o. s. v., og han seer sig derved sat istand til endnu mere at udvide sin Kloverdyrkning, idet han lader Kloverskifterne efter Omstændighederne ligge eet eller to Aar længere til Græsgang. Dersom f. Ex. Kornpriserne ere uforholdsmæssig lave i England, saa seer man mange flere Græsmarker end ellers; imidlertid forøges Jordbundens Kraft ved den forøgede Dvægbesætning, og man kan saa igjen, under forandrede Conjuncturer, anvende denne forøgede Kraft til en større Production af Handelsvarer.

Til 2. Med Hensyn til Kloverens og den efter samme følgende Vintersæds Vært, maa særskilt bemærkes: Kloverens Vært i Almindelighed; dens Vært, naar den dyrkes oftere paa samme Sted: den derpaa følgende Vintersæds Bestaaffenhed efter første Aars, og efter andet Aars Klover. Som Hovedbetingelser for Kloverens sikre og vedholdende Vært maa man ansee naturlig eller kunstig Kraft, tilligemed Jordens omhyggelige, rensende og dybe Bearbejdning. En udvidet Dyrkning af Hypevæxter til Dvægfodring forer til begge Betingelsers Opfyldelse, og maa derfor gaae foran Kloverdyrkingen; der, hvor Jorden i sig selv er mager, maa man tillige, for at forsøge Avlsbrugets Kraft, dyrke andre Fodervæxter, som ikke tære syndeligt, f. Ex. Fodervikker, tilligemed de mest halmgivende Kornsorter, førend man med Sikkerhed kan gjøre Regning paa Klover. Desforuden forebygger den engelske Landmand meget omhyggeligt det Mislige ved Kloveravlen, fornemmelig naar den oftere skal komme tilbage paa den samme Ager. Han saaer aldrig Klover uden i Forbindelse med Græsfrø, fornemmelig engelsk Raigræs paa en høi, tør og varm Jordbund, og derimod Timotheigræs paa mere sidd og fugtig Jord, og sikrer sig derved ikke alene en god Foderindtægt og bedre Bestaaffenhed for Ageren ogsaa i det Tilfælde, at Kloveren, paa Grund af den slettere Jordbund eller hvis den blev bestadiget af Frostene, ikke skulde staae ordentligt frem, men tillige en indbringende, tætvoxende Græsgang i Kloverens andet Aar. Desuden afbenyttes ogsaa til Afverling forskjellige an-

dre Kloverarter, gul, hvid, rød Klover, tilligemed andre Græsarter, og den omhyggelige Landmand indretter det saaledes, at der f. Ex. i den oven anførte Rotation i de første 5 Aar fornemmelig bliver saaet Rødklover og engelsk Raigræs, og derimod i de næste 5 Aar mere af de andre Klover- og Græsarter. Disse Fodermærkers i Almindelighed yppige Vært, ogsaa i det andet Aar, retsærdiggjør fuldkommen denne Fremgangsmaade; desforuden er den med Græs blandede Klover ethvert Kreatur gavnligere end den ublandede, hvad enten den afbenyttes i grøn eller torret Tilstand og hvad enten det skeer ved Afgræsning eller Staldfodring. Englænderen sætter megen Priis paa disse Græsgange af Klover og Græs, hvorfor han langt hellere lader det afgræsse end slaae i det andet Aar, om det end var stærkt nok til dette sidste. Han har nemlig den Erfaring, at Kreaturene, ved lige stor Qvantitet af Næringsstof, give et paafaldende større Udbytte af Mælk, Fedt og Uld, naar de holdes paa saadanne gode Agergræsgange, end naar de ere paa naturligt Græs, og at de, fornemmelig i tørt Veir, altid foretrække hine for dette.

Dersom Kloverens Vært paa denne Maade for bestandig sikkes ved Opfyldelsen af de ovenanførte Betingelser, saa tvivler man hverken i England eller hos os om, at Vintersæden med Sikkerhed kan erholde Plads efter Kloveren, og at der efter en saa godt fremvoret Kloverflæt vil følge en ligesaa vellykket Vintermark, endog efter een Pløining alene. Hvis Klovermarken er bestemt til at afbenyttes i et fuldstæn-

digt andet Aar, saa er Dpfyldeffen af hiin Betingelse, nemlig en reen, kraftig, omhyggelig og dybt bearbejdet Ager, saameget mere nødvendig, fordi Vintersæd, hvortil der kun er pløiet een Gang, kun kan lykkes med Sikkerhed efter en tæt og god Afgrøde af Klover og Græs. Een Pløining til Vintersæd er slet ikke sjelden i England, endog efter toaarig Klover; i godt dyrkede og kraftige Avlsbrug er denne Fremgangsmaade endog den sædvanlige; thi naar Kloveren, eller Blandingen af Klover og Græs, blot har staaet tæt, saa gjør man ingen Forskiel, enten man har at bestille med eetaarig eller toaarig Kloverstub. Skal imidlertid en saadan Kloverstubs enkelte Pløining lykkes godt, saa er det ganske nødvendigt, at Pløiningsarbejdet bliver saa fuldkomment og omhyggeligt, som muligt, hvorfor ogsaa en fuldkommen god Plov udkræves, for hvis Construction man, fornemmelig maaskee af denne Grund, har gjort sig saa megen Umage i England. Under visse Omstændigheder ansee Englænderne i dette Tilfælde Reolpløining for gavnlig. Forøvrigt kunde jeg Intet erfare om den almindelige Anvendelse af de, hos Thær omtalte, forskjellige Snit- og Skrælleplove, eller af de Reolplove, som gjøre en grund og en dybere Fure. De engelske Landmænd synes at give Reolpløining med to efter hinanden følgende Svingplove Fortrinnet.

Der, hvor Avlsbruget vel har den ovenanførte Frugtfolge, men først er i Dvergangen til den her forudsatte Tilstand, og hvor man derfor især maa betvivle Vintersædens heldige Fremvæxt efter een Pløining af

toaarig Kloverstubb, behjælper man sig i Overgangs-Perioden med forffjellige Modificationer: man omploier Kloverstubby allerede i Juli eller August, for at man endnu kan faae ploiet to eller tre Gange inden Vintersæden saaes; ved hvilken Fremgangsmaade den i England sildigere indtræffende Winter kommer ret tilpas. Man lader den mere noisomme Rug, istedetfor Hvede, eller og Havre istedetfor Vintersæd, følge efter Kloveren. Man tager i dette Tilfælde Vintersæd enten efter Hypevæxter, hvor Klima og Jordbund tillade det, eller og, hvor dette ikke gaaer an, i det mindste i en Deel af det til disse bestemte Skifte, som da faaer reen Sommerbrak. Det er heller ikke sjeldent, fornemmelig paa stærk Jord, at dyrke Bonner som Hypevæxter, da Hveden sikkrere lykkes efter dem. Ogsaa forbinder man paa enkelte Steder firevangs og femvangs Frugtsolgen med hinanden, hvorved man den ene Gang saar Hveden i eetaarig og den anden Gang i toaarig Kloverstubb.

Til 3. Naar man antager, at den halve Deel af Agerlandet skal anvendes til Dvægsfodring og den anden Halvdeel til Handelsvarer, i hvilket Tilfælde særegent, bestandigt Græsland eller reen Brak ikke mere vil være nødvendigt, saa er dette, ogsaa i og for sig, intet ugunstigere, ofte endog et gunstigere Forhold, end der finder Sted ved de andre sædvanlige Sædskifter, dersom man, hvad der er naturligt, men ofte ikke steer, ogsaa regner Arealet af de nødvendige Enge og Græsgange med til Foder-skifterne. Om man endog vælger Englænderens

ovenanførte femvangs Frugtsølge med $\frac{2}{3}$ Handelsvarer og $\frac{1}{3}$ Foderværter til Sammenligning, saa er Forskjellen med Hensyn hertil kun ubetydelig, endog ligeover for det tidligere Trevangs- eller Kobbelbrug. Den engelske Frugtverelbruger vil desuden ikke søge Fordelen af dette System deri, at han forøger Skifterne for Handelsvarer, men meget mere i Følgende: ved en udvidet Foderdyrkning paa Algerlandet, hvor et langt mindre Areal giver den samme Fodermængde, som et langt større bestaaende af naturligt, ugsødfket og uvandet Græsland, at blive fuldkommen uafhængig af det forhen nødvendige større Areal Eng; ved en fornuftig udført Fædrift at hæve den rene Indtægt af Foderstifterne ligesaa sikkert, som det hele Avlsbrugs Gjødningskraft forsøges ved den udvidede Foderdyrkning; derved tillige at frembringe ligesaa mange Handelsvarer og ligesaa megen Halm paa det mindre Areal, som forhen paa det større; og endelig at forhoie den hele Indtægt ved værdifulde Producter, hvis Dyrkning udkræve stor Gjødningskraft.

Derfor vi undersøge de forskellige Forhold ved vore Avlsbrug, saa ville vi hos de fleste finde Hovedgrunden til den ringe Indtægt i den mangelfulde Foderdyrkning baade med Hensyn til Qvantitet og Qvalitet. Dertil kommer sædvanligviis ogsaa, at det derved kostbare Foder bliver saa godt som spildt paa en Dvægbesætning, som paa Grund af dens mangelfulde Udvalg, Opdræt og Pleie, ikke afgiver nogen tilbørlig Indtægt. Man maa altsaa ad den korteste Vej søge

at opnaae hiin Foderdyrkning paa Agerlandet ved det rette Valg af de for det særegne Jordsmon mest passende Foderværter og Kreature; derfor dyrke man paa et kraftigt Jordsmon fornemmelig Klover, paa mager, sandet Jord derimod fornemmelig Hyypeværter, hos os almindeligviis Kartofler; der holde man Hornqvæg med Sommerstaldfodring, her Faar paa Græsgange; og først naar den simple Jord har samlet Kræfter ved stærk Dyrkning med Hyypeværter, først da kan man, som ovenfor bemærket, ogsaa her dyrke Klover med Haab om et godt Udfald!

Til 4. Turnips er i det Hele den Hyypevært, som Englænderne mest afbenytte; det hele Udbytte af samme bliver anvendt til Fodring. I den senere Tid have dog Kunkelroer ogsaa faaet mere Indpas. I meget tung Jord tages Bønner, som ogsaa i Reglen anvendes til Fodring. Dyrkningen af Hyypeværter, som alene bestemmes til Fodring, maa ansees som det engelske Systems Hovedløstestang til at bringe et Avlsbrug, fornemmelig paa middelmaadig Jord, bedst i Veiret. Turnips, som i England give et meget stort Udbytte, da de begunstiges ved Kultur, Klima og Jordbund, blive, paa Grund af deres særegne Gavnlighed for Kreaturene, i Almindelighed foretrukne andre Rodfrugter. I Tydskland maae Kartoflerne, som ogsaa have Værdi i andre Henseender end som Dvægsfoder, gives Fortrinet paa Grund af den sikkrere Væxt, lettere Opbevaringsmaade og rigeligere Høst; dersom vi tage Hensyn til Gavnligheden som

Dvægfoder, maae vi lade de imød ugunstigt Veirlig haardførere Munketroer træde i Stedet for Turnips.

Til 5. Det fortjener al Noes, at man i England, som Følge af Frugtverelbruget og den dermed forbundne rigelige Foderdyrkning, lagde Bind paa ikke alene at forege, men ogsaa at forbedre den, der, som i Tydskland, ved Trevangsbruget meget forsømte Dvægbesætning; thi ikke alene en forøget Dvægavl, men fornemmelig en saavidt muligt fuldkommen Dvægavl hører nu til det engelske Landbrugs Bæsen. Heri, nemlig i meget og godt Dvæg af enhver Art, bestaaer især den engelske Agerbrugers større og mere indbringende Inventar- og Driftscapital, hvis Beløb ofte forekommer den tydske Agerbruger uforklarligt. Hiin anseer den Kapital for bedst anbragt, som udgives for at tilveiebringe den fuldkomneste Dvægbesætning. — Jeg fandt den interessante Notits, at Vægten af de Creature, som bleve solgte paa Torvet i London, i Gjennemsnit har udgjort, i Midten af forrige Aarhundrede:

for Hornqvæg 370 £ Stk., for Faar 28 £, i Slagtervægt;

men nu

for Hornqvæg 800 £ Stk., for Faar 80 £, ligeledes Slagtervægt.

De engelske Dvæghandlere holde fast ved den Regel, at jo mere man anvender paa Dvæget, jo bedre det holdes, desto mere reen Indtægt giver det. Fodringsmidlerne, Græs, Klover, Rodfrugter, blive for det meste fortærede af Creaturene paa Marken selv;

al Oppasning spares derved, tilligemed al Bogt, da Koblerne ere indhegnede; Gjødningen kommer uden Meilighed umiddelbart paa Ageren, fordeles ved lidt Esterhjælp temmelig jevnt, forbindes, især hvis det er Faaregjødning, ved Dyrenes Træden snart med Jorden, og virker hurtigt paa Vegetationen. Halm behøves ved denne Leilighed ikke. Landmanden har i Almindelighed med Hensyn til Jordens Bestaffenhed, Konjunkturerne o. s. v., en eller anden Hovedgreen ved sin Fædrift, som han fornemmelig lægger sig efter; En holder især Hornqvæg, en Anden Faar; den Ene holder eet, den Anden et andet Slags, men om muligt altid udmærket godt, Dvæg; En lægger sig fornemmelig efter Fødning, en Anden efter Opdræt, en Tredie efter Meieri o. s. v. Imidlertid maa dog den anden Green af Fædriften ikke ganske forsvømmes, hvorfor man, med Undtagelse af de egentlige Meieridistrikter, for det meste finder Dvæg og Faarehold, Opdræt og Meieri ved Siden af hinanden.

Til 6. Ved det engelske Agerbrug bliver vel Agerlandet mere uafhængigt af Engen; men det er, som ovenfor bemærket, ligeledes altid Englænderens Stræben, at gjøre Engen uafhængig af Ageren. Thi om han end kjender den saa ofte fremsatte Theorie, at ingen Jord, som ved Hjælp af Ploven er stiftet til afveklende Dyrkning, bør udlægges til bestandigt Græseland, saa kjender han dog ogsaa af Praxis den Vardi, man maa tillægge en god, kraftig Eng, formedelst dens beqvemme og billige Behandling og formedelst dens sikke, og derved i det mindste ligesaa høie, rene Ind-

tægt, som om den var Agerland. Den engelske Agerdyrker vil ikke gjerne undvære gode Enge, han vil derimod forhøie deres Værdi, og at de ikke alene skulle afgive deres Grode som Gjødningsstof for Agerlandet, men tillige ved samme holde sig selv i god Kraft. Et Tillæg af gode Enge bliver ogsaa for det engelske Agerbrug meget ønskelig paa Grund af sammes sikke og meget indbringende Foderproduction, hvorved en fuldkomnere Fædrift understøttes og det hele Agerbrug fremhjælpes. Den Forskiel finder imidlertid Sted, at de Agerbrug, som ere afhængige af Enge, f. Ex. Trevangsbruget, ville dale i samme Forhold, som det nødvendige Tillæg af Eng formindskes; medens derimod den engelske Agerbruger til Nød kan undvære en saadan Støtte, men med denne bestandig vil forsøge sin Indtægt; ligesom han ogsaa herved faaer langt friere Hænder i sin hele Drift. Forholdet mellem bestandigt Græsland og dyrkeligt Agerland kan være meget forskjelligt. Den Maade, paa hvilken man benytter Græslandet, der, ligesom Ploielandet, i England er indhegnet, retter sig ganske efter de særegne Diemed for Agerdyrkerens hele Fædrift, saa at han enten benytter samme for det meste, ofte ganske, til Afgræsning, fornemmelig med Hornkvæg, eller ogsaa bestemmer det mere til Høfrembringelse og senere Afgræsning.

Ved disse oplysende Jagttagelser ere vel tidligere Tvivl hævede, ligesom og det nuværende engelske Agerdyrkningsystem ved dem fremstilles i sin hele Simpelt, med fremherskende Foderdyrkning, derunder

indbefattet Høppevæxter, større Indtægt af den fuldkomnere Dvægbesætning og en forøget Gjødningsfrembringelse.

Englænderne have af det ældre Verel eller saakaldte Kobbelbrug laant Driftens Simpelhed og den for mange Jorder saa afgjørende fordeeltige Virkning af det afverlende Udlæg til Græs og Græsning; af det ved Dyrkningen af Klover og Høppevæxter forbedrede Trevangsbrug have de optaget Dyrkningen af disse Producter; forenet dette Fortrinligere af hine Agerdyrknings-systemer med Frugtverelbrugets fremherskende Foderdyrkning, som egner sig baade for Græsgang og Staldfodring; og saaledes samlet alt det Bedre i deres Agerbrugs Drift.

2) Sammenligning mellem det nyere engelske og det tydske Agerbrug i Almindelighed.

Derimod har der i Tydskland efter Thærs Tid, men ei altid efter hans Mening, dannet sig et Agerdyrknings-System, ved hvilket man, som vi ovenfor under Nr. 3 have antydet, vel fulgte Frugtverelens Regler, — hvilket unægtelig var et stort Fremstrid, — medens derimod det engelske Systems egentlige Væsen, den fremherskende Foderdyrkning, ikke blev optaget i samme. Jeg vilde derfor kalde disse Avlsbrug, ligeoverfor det engelske, det tydske Frugtverelbrug med fremherskende Dyrkning af Handelsvarer.

Naar vi betragte Englændernes Avlsbrug og sammenligne det med vort forbedrede Agerbrug, saa viser sig den karakteristiske Forskjel, at Englænderne fra det i Indledningen omtalte tidligere ufuldkomne Agerbrug ere gaaede over til et rationelt intensivt Avlsbrug med Græsgang, for hvilket de ansee Jordens Sammenkobling og Indbegning som en nødvendig Betingelse; medens derimod Tydskerne for det meste stræbe efter at indføre et Avlsbrug ved hvilket Sommer=Staldfodring sættes som Maalet. Allerede ved første Blik viser hiin Overgang sig simple og naturligere, denne derimod mere kunstlet. Ved Brugen af dette ligefremme Avlsbrug er den engelske Landmand, som vil formere sin Foderdyrkning og dermed tillige sin Dvægbesætning, og forsøge Jordens Kraft, ikke indskrænket paa samme Maade som den tydske Staldfodringsbruger, der altid med Ængstelighed maa tage i Betragtning om ogsaa det til samme Tid fornødne Forraad af Halm, til den for Staldfodringen nødvendige Stroelse, kan tilveiebringes; og just dette store Krav paa Stroelse virker ofte saa hemmende, at hyppig den bedste Villie til at forbedre et ringe Agerbrug ved Hjælp af Foderformerelse stranded her paa, dersom man alene har Staldfodring for Die. Dette, tilligemed den Omstændighed, at den engelske Landoeconom, som har Græsgang, ligeoverfor den tydske Agerdyrker, som staldfodrer, med Hensyn til Frembringelsen af Gødning har langt mindre Beføstning med Haand- og Spandarbejde til Fodringen, til Foderets Hjemforsel og Gødningens Udførsel, bevirker

at den engelske Agerdyrker forskaffer sig Gjøbningen meget billigere end den tydske. Alt dette i Forbindelse med den Omstændighed, at det engelske Agerbrug be-
gunstiger altflags Dvægopdræt og at Salget af Krea-
ture altid er sikret i England, bevirker, at den der-
værende Landmand fornemmelig bestæftiger sig med
denne Green af Agerbruget, med Foderdyrkning og
Dvægavl, og paa denne Maade lægger en saa god
Kapital af Kraft i sine Jorder, at han derved har
friere Hænder i sin Drift og tillige kan beskytte sig mod
Tab saavel ved de ydre Konjunkturers Omfistelse, som
og — idetmindste i meget høiere Grad end paa ma-
ger Jord — imod Veirligets skadelige Indflydelse.
I ethvert Tilfælde maa man, om man endog, som
jeg selv, af talrige Erfaringer paa det fuldkomneste
anerkjender Staldfodringens Gavnlighed til at
fremme den landoeconomiske Kultur, dog alligevel, ved
Betragtningen af hele det engelske Landbrug og for-
nemmelig ved den udmærkede Dvægbesætnings gode
Tilstand, mere end ved noget andet, bringes til at op-
kaste det Spørgsmaal: om ogsaa fuld Sommer-Stald-
fodring i Almindelighed kan antages som Maalet
for et fuldkomment Landbrug?

Et saadant godt behandlet Avlsbrug paa ifte
utafnemmelig Jord er et Billede paa landoeconomisk
Rigdom baade i Grund- og i Driftscapital; paa en
ligefrem, fri Birken i det hele Avlsbrug; paa et For-
raad, ofte en Overflod af Kraft, som let kunde friste
En til at bebreide Agerdyrkerne Dbselhed eller i det
mindste, at de ifte paa tilbørlig Maade holde til Maade

med deres Midler, dersom man ikke paa selve Stedet kunde overtøye sig om den yppige Tilstand, i hvilken alle Frembringelser og alle Agre ere, tilligemed den rigtignede Dvægbesætnings fortrinlige Bestaffenhed og den store Indtægt af samme. Derved kommer man ogsaa til den Overbeviisning, at de saa praktist dygtige Englændere lidt efter lidt overalt indføre dette Agerdyrknings-System og hylde følgende Erfarings-Sætninger: at Gjøbningens forøgede Virkning staaer i Forhold til Jordsmønnets Kraft; at jo mere man forøger Agerens Frugtbarhed, desto billigere bliver Productionen af alle vegetabiliske og animaliske Gjenstande; og at Jorden næsten aldrig kan gjødsles for stærkt, fornemmelig til Grønsoder og Rodfrugter. Overalt seer man, at følgende Hovedregler gjøre sig gjeldende i deres Avlsbrug: den fuldkomneste Kraft og Ernæring maa være en Grundsætning saavel ved Jordens Gjødsning, som ved Dvægavlen; man maa hellere holde lidet, men godt, end meget, men slet Dvæg; dersom Agerdyrkeren kun kan drive det til en middelmaadig Høst, saa er allerede dette i Forveien et Tab; man maa derfor opbyde Alt for at have en mindre, men fuldkommen Høst, og fuldkomment, velfødret Dvæg. Englænderne ansee deres Agerdyrknings-System for saa fordeelagtigt, at de f. Ex. efterhaanden opgive den under andre Forhold meget nyttige og ellers i England almindelige Dyrkning af andre Foderværter, saasom Luzerne, Esparsette o. s. v., hvilke ei ere saa tjenlige eller

frugtbare til Afgræsnings; ligesom og kun enkelte Grevskaber, med Undtagelse af f. Ex. Kent, uagtet Jordbundens store Kraft, forholdsmæssig dyrke faa af de saakaldte Handelsvæxter eller drive landoeconomistechnisse Haandteringer. „Vor Foderdyrkning“, sige Englænderne, „som leverer det udmærkede Dvæg til Verdenstorvet, træder hos os i Stedet for Dyrukningen af Handelsvæxter.“

Et andet Billede giver et godt dyrket, tydst Avlsbrug med Frugtverel og fornemmelig med Sommerstaldfodring, — det er Billedet paa en ordnet, virksom og sparsom Huusholdning. Et saadant Avlsbrug har det Fortrin, at der ved det nøie beregnes, hvorledes alt bedst griber ind i hinanden, hvorledes man bedst skal tilveiebringe det tilbørlige Forhold imellem det til Frembringelsen af Gjødning fornødne Dvæg og Agerlandet, tilligemed det dertil fornødne Areal for Fodervæxter og Dvæantum af Strøelse. Den engang antagne Orden i Frugtverelen bliver nøiagtig fulgt, ofte med Bold fremtvunget; men disse Beregninger have for det meste alene det Maal, at forhverve saamange umiddelbar sælgelige Producter, som Jordbundens med Vengsteligbed beregnede Kraft tillader det; at spare Driftscapital; medens derimod det engelske Agerbrugs Hovedløstestang — Dvægbesætningen! — som i Almindelighed er for talrig i Forhold til Foder-mængden, bliver farrig behandlet; den bliver i de fleste Tilfælde kun betragtet som Middel for Diemedet, Halm spiller en Hovedrolle ved Fodringen og Engene blive hyppig forsømte; Avlsbruget bliver paa den Maade

ensidigt, og af den Grund let forstyrret; Indtægten bliver usikker, naar Konjuncturerne ere ugunstige for hine Producter; Forraad og Rigdom paa Kraft, tilligemed den størst mulige Sikkerhed for en fuldkommen Høst horer til Sjeldenhederne.

At ville disputere om, hvilket af disse tvende Avelsbrug, der giver den største rene Indtægt, er ligesaa upaalideligt, som det, under begge Landes forskjellige Forhold, allerede maa ansees temmelig vanskeligt alene at ville anstille en omtrentlig Beregning over samme førend begge Avelssystemerne blive prøvede under lige Forhold og ved Siden af hinanden. Heller ikke maa man overse, at det i England for nærværende Tid almindelige System begunstiges ved følgende locale Forhold:

1) Det derværende Klima, fornemmelig i Vest, er, paa Grund af den hyppige atmosfæriske Fugtighed og den milde Vinter, meget gavnlig baade for Græsarten og for sammes Afbenyttelse, og tillige for Dyrkningen af Turnips og den Maade, paa hvilken disse afbenyttes. Imidlertid herske ogsaa der ofte meget udtorrende Vinde, og Græslandet paa en mindre fugtig Jordbund bliver ikke sjelden om Sommeren meget forbrændt;

2) Consumtionen af Kjød og Fedt er umaadelig og næsten uden Grændser, fornemmelig paa Grund af de uhyre Fabrik- og Handelsstæder, Marinen o. s. v., en fordeelig Affætning af Kjød er derfor altid sikret; i Forhold til Kjødets Qualitet gjøres en stor Forskjel paa Prisen, og udmærket Kjød er en sand

Lurusartikel, som giver den engelske Landoeconom Leilighed til en meget kunstmæssig Behandling af sin Dvægbesætning; derimod er den Formening ikke rigtig, at Kjøbprisen i Gjennemsnit skulde der staae i et langt fordeelagtigere Forhold til Kornprisen end f. Ex. i vor Egn. Den omtrentlige gangbare Middelpriis paa den Tid, jeg var i England, udsandt jeg at være: for 1 \mathcal{L} fortrinligt, fedt Kjød 18 Kr.¹⁾, for mindre godt 16 Kr.²⁾, medens en wyrtembergsk „Scheffel“³⁾ Hvede omtrent kostede 22 \mathcal{R} .⁴⁾; man kan altsaa i England i Almindelighed erholde ligesaa meget Kjød af den ringere Dvalitet for den samme Dvantitet Korn, som det sædvanlig er Tilfældet i Tydskland;

3) Enhvers Grundeiendom bestaaer af større sammenhængende Stykker;

4) De strengeste, fornemmelig Markpolitilove sikkre saa kraftig mod enhver Forurettelse af Eiendommen, at f. Ex. Dvægets Græsning uden al Bogt, o. s. v. aldrig er udsat for nogen Fare.

Man maa imidlertid ansee det for at være af stor Bigtighed, at der ogsaa hos os gøres flere Erfaringer med Nolsbrug efter engelske Grundsætninger. Om man end maaskee just ikke skulde sætte nogen Priis paa, at det engelske Agerbrug indførtes i Tydskland der, hvor gode Staldfødrings-Agerbrug allerede vare i Gang, saa kunde det i det mindste blive meget vigtigt, at man søgte at forskaffe hint Indgang i saa-

1) omtr. 22½ \mathcal{R} . — 2) 20 \mathcal{R} . — 3) 1 Scheffel = 10 \mathcal{E} pb. bansk — 4) 1 \mathcal{R} . = 4 \mathcal{M} . 8 \mathcal{R} .

danne Egne, hvor dette endnu ikke fandtes, hvor der endnu herskede et raat Agerbrug med forsømt, vedvarende Henliggen til Græsning, med et mangelfuldt Trevangsbrug og bestandig reen Brak; og hvor Indførelsen af et bedre Agerbrug hidtil strandede paa Mlyst til Staldfodring, eller paa Mangel af tilstrækkelige og billige Hænder til det ved samme forøgede Arbeide. Almindelige Betingelser for Indførelsen af det engelske Agerbrug ere ogsaa, at Grundeiendommen maa bestaae af større Stykker, i det mindste med et Areal af 10 Morgen Land, samt være fri for hinderlige Byrder og Servituter; at Jordsmonnet og Klimaet maa være skiftet til at dyrke Hyyperærter, Klover- og Græsarter; at Afsetningen af Dvægavlens og fornemmelig af Faarehjordens Produkter maa være sikker og forholdsmæssig gunstig. De Modificationer, som maaskee med Fordeel kunne foretages i det Enkelte, vise sig lettest ved den nedenfor følgende Fremstilling af det engelske Agerbrugs specielle Gjenstande.

Om man endog ved Erfaringen skulde overbevise sig om, at det engelske Agerbrug under vore Forhold ei ydede de samme Fordele, som det tydske Staldfodringsystem, saa vil det dog alligevel være at foretrække under de nys betegnede Forhold, og kan her danne en meget passende Overgang til en paafølgende Indførelse af Staldfodring. Da Tydsfflands Klima imidlertid maaskee ikke er saa gunstigt som Englands for Græs- og Græsningsystemet, — d. e. for Indtægten af Græsmarkerne, baade med Hensyn til Mængden og med Hensyn til det længere Aaremaal, i hvil-

ket de kunne afbenyttes, — saa fristes jeg til at antage, at en Forbindelse mellem vort Staldfodringsbrug, som forskaffer mere Halv, og det engelske Agerbrug, omtrent paa den Maade, at det ældre Hornqvæg staldfodredes og derimod Hestene, det unge Hornqvæg og Faarene holdtes paa Græsngangene, vilde afgive det System, som med Hensyn til Landoeconomien tvende Hovedgrene, Agerdyrking og Fædrift, forenede det Fordeeltigste og saaledes, under den frieste Virken, borgebe for den sikreste vedvarende Indtægt.

III. Enkelte Gjenstande af det engelske Landbrug, som ere interessante med Hensyn til deres Anvendelighed paa Tydsklands landoeconomiske Forhold.

Til det foranstaaende Overblik over det engelske Landbrugs almindeligere Forhold vil jeg nu, til yderligere Oplysning, knytte mine Jagttagelser angaaende enkelte Gjenstande, som fornemmelig kunne komme i Betragtning.

Ogsaa ved Betragtningen af disse maatte jeg beundre deres simple Fattelighed, der overraskede mig saameget mere, som jeg, paa Grund af tidligere Beskrivelser, havde forestillet mig dem meget indviklede.

Det er imidlertid min Plan alene at berøre de nuværende Forhold ved saadanne landoeconomiske Gjenstande, som ogsaa for Diebliffet ere eiendommelige for det engelske Landbrug, eller som i det mindste fornemmelig kunne interessere os; men ikke atter at beskrive saadanne Forhold, som forlængst ere

anvendte ogsaa hos os, f. Ex. den Maade paa hvilken Ageren bedst behandles under Frugtverelsystemet med Hensyn til de forskjellige Produkter og det forskjellige Jordsmøn; eller i det mindste saadanne, som for længe siden ere beskrevne, f. Ex. de Forhold, som i England finde Sted med Hensyn til Eiendomme, Jorpagning, Tiende o. s. v.

a. Jordens Dyrkning, Gjødsning og Bearbejdelse.

1) Skadeligt Bands Afledning.

Naar jeg her berører skadeligt Bands Afledning, saa er det ikke min Hensigt, at fremstille saadanne store artebe Foretagender, som ikke sjelden udføres i England langs med Strandkanten, da disse ingen Interesse have for vore sædvanlige Forhold, og jeg desuden ikke var i Stand til, efter et saa flygtigt Besøg, at fremsætte noget Noiagtigt om disse Anlægs Udførelse; ja! jeg var endog neppe i Stand til at overse nogle enkelte af disse Foretagender i deres hele Omfang! For imidlertid at give et Beviis paa disses Storhed, vil jeg til Exempel fremstille det Anlæg, som jeg havde Leilighed til at betragte paa Lord Ripons Gods i Lincolnshire: et Areal af 6000 Acres under det afdæmmede Bands Niveau laae fordem som en Sump uden nogensomhelst landoconomisk Nytte, blev siden holdt tørt, ligesom brugeligt er i Holland, ved Hjælp af Windmøller, som bortførte det ved et helt System af Grøfter paa eet Punkt sammenledede Band, og indbragte saaledes en Rente af omtrent 4 engl. Shl. aarlig for Acren. Men da den Hindring findes ved

Bindmøller, at det ikke staaer i Ens Magt, at udsømpe Vandet til rette Tid og i en Grad, som for Diebliffet kan være nødvendig, saa er nu Dampkraft kommen i Bindkraftens Sted, hvorved man har bragt det dertil, at Vandet kan holdes saa tørt, at Agerdyrking uden Hinder kan anvendes; som Følge af denne Forbedring er den aarlige Rente steget til 24 engl. Sbl. pr. Acre og altsaa Indtægten af det hele Areal udbragt til 6000 Pund Sterl. aarlig. Dampmaskinen hertil kostede 4200 P. Str.; naar den er i Gang forbruges daglig 2½ Tønde Steenful à 4 £ Str.

Hvad angaaer skadeligt Vandets Afledning af fugtige Agre eller enkelte vaade Steder paa samme, saa var, som bekjendt, Anvendelsen af bedækkede Vandafledninger, hvorved det paa enkelte Steder fremvældende Vand blev afgravet og bortført, allerede i lang Tid meget almindelig i England. Og i samme Grad, som denne for Jordmonnets Grundforbedring høist gavnlige Fremgangsmaade udbredte sig fra England og Skotland til andre Lande, i samme Grad strede hine stedse foran i Anlæggenes større Udstrækning og videre Udvikling. Vel fandt jeg med Hensyn til denne Fremgangsmaade, som Thær allerede har beskrevet, og som jeg selv ofte har seet udført hos os med det bedste Udfald, Intet, som kunde give mig Anledning til særegne Betragtninger, hvorfor jeg alene bemærker, at disse Anlæg ere langt almindeligere i England end i Tydskland. Derimod er der i den seneste Tid i Skotland uddannet et i den videste Udstrækning ordnet System for Vandafledning, som ogsaa udbreder sig til

England, ved hvilket store Landstrækninger, som synes at ligge ganske vandret og med et vandholdigt Underlag, ere blevne fuldkommen udtørrede og utrolig forhøiede i Værdi ved et heelt Net af tæt ved hinanden (ofte kun 6 Al.) parallel løbende, bedæffede Vandafledninger, som løbe ud i dybere Hovedgrøfter, i Forbindelse med Jordsmonnets dybere Bearbejdning ved Hjælp af forskjellige Underlagspløve. Jeg havde ingen Leilighed til at see saadanne Arbeider udførte; men da det ved Fremstillingen af Englands mærkeligste landoconomiske Gjenstande maatte ansees som en væsentlig Mangel, hvis intet Nærmere anførtes om disse, saa tillader jeg mig her, med Forfatterens udtryffelige Samtykke, at vedføie de interessante Notitser, som Baron v. Herdtfeld paa Liebenberg i Brandenburg, en af Præsidenterne for de tydske Landmænds Forsamling i Potsdam, meddeelte Forsamlingen i Brünn, efterat han i Aaret 1840 havde besøgt England og Skotland for at lære det nye Vandaflednings-System at kjende.

„Der ere vel saa Algerdyrkere, som ikke i deres Praxis have forefundet et saakaldet vandholdigt Jordsmon, hvilket vel ved sin Beliggenhed var frit for enhver Oversvømmelse, men dog alligevel leed af en skadelig Fugtighed, som forarsagedes af et for Fugtighed uigjennemtrængeligt Underlag. Dersom dette Onde kunde hæves, saa vilde den største Deel af disse Jorder høre til de fortrinlig frugtbare, hvad deres Afgrøde i enkelte, dem gunstige, tørre Aar tydelig udviser. Det vandholdige Jordsmons Underlag i Skot-

land bestaaer af seigt Leer, for det meste blandet med fine Sandaarer eller Kisel, sjeldnere med Steen — eller Sandgrund; thi i Almindelighed er hiin fuld af Revner og denne ikke vandtæt, saa at Fugtigheden i begge Tilfælde kan synke igjennem. Selv har jeg alene iagttaget det første Slags, men hvordan det end er, saa bliver den skadelige Fugtigheds Bortffjernelse altid den første Betingelse for en høiere Kultur. Jeg forbigaaer alle tidligere bekjendte Systemer for skadeligt Bands Afledning, da det ikke er min Hensigt, at levere en Afhandling om samme, men alene at fremstille den Methode, som anerkjendt dygtige Agerdyrkere have fundet prøvet ved Erfaring, og som paa ethvert Jordemon kan udføres med det bedste Udfald. Det stoffte System for skadeligt Bands Afledning forkaster alle aabne Grøfter og afleder enhver Fugtighed, hvad enten denne opstaaer af Kilder eller efter Regn, ved Hjælp af underjordiske Kanaler, som kaldes *Drains*. For Korthedens Skyld tillader jeg mig at bibeholde det betegnende Ord: *Drains*. Disse inddeles i sædvanlige *Drains* af den mindste Dimension, som ere bestemte til at indsuge Vandet fra Agrene; i *Bi-Hoveddrains*, som optage Vandet fra *Suge-drains* og aflede det til *Hoveddrains*, hvis Bestemmelse er at bringe det, ved Hjælp af de smaa og *Bi-Hoveddrains* fra et større Fladerum til dem henførte Vand hen til et Sted, hvor det naturlige Fald tilbyder et uskadeligt Afløb, f. Ex. en Bæk eller Sø. Den Maade, paa hvilken disse *Drains* anlægges, er forskjellig: de smaa *Drains* graves til en Dybde af 24—36 Tommer og

saa brede, at en Arbejder kan staae i dem, hvortil
 udskræves 14" foroven og 6" i Bunden. Disse Grof-
 ter blive 16—18" under Jordens Overflade fyldte med
 smaa eller smaat slagne Steen, hver Steen ikke over
 2½" i Gjennemsnit, over disse lægges en tynd Græs-
 tørv med Grønsværen nedad, dernæst kastes et 2" tykt
 Lag Jord ovenpaa samme, som trædes eller stampes
 fast, og endelig fyldes den øvrige Deel af Groften
 med Resten af den opkastede Jord. Større Stene
 maae ikke anvendes, da Erfaring lærer, at Drains
 saa tilstoppes. Hvor man mangler Grønsvær, lægger
 man Mos, Halm eller smaa Fyrreqviste med Naalene
 paa til Dækning. Bi-Hoveddrains gjøres stedse 6"
 dybere end de smaa Drains og tillige nogle Tommer
 bredere i Bunden; forøvrigt anlægges de som de min-
 dre Drains. En Hoveddrain graves 3—4 Fod dybt
 og i Groften hvælves et Rør eller ogsaa dette bygges
 med flade Stene. Bygningsmaaden retter sig efter det
 forhaandenværende Materiale. Et Rør, som er 10"
 bredt og 12" høit med $\frac{3}{4}$ Fald, er tilstrækkeligt til
 at aflede Vandet af 100 Acres. Paa mange Steder
 kan man uden Skade give Bi-Hoveddrains Udløbene
 for Vandet; Hoveddrains falde altsaa her ganske bort;
 det er imidlertid stedse en Regel, at gjøre saa saa Ud-
 løb, som muligt. Hvor flade Brostene let kunne er-
 holdes i Nærheden, bygger man af disse paa Bunden
 af Drains et 3 eller 4 kantet Rør, som holder 4" i
 Kvadrat, og fylder derpaa smaa Steen over samme.
 Den almindeligste Bygningsmaade er imidlertid med

Drainteglsteen; disse bestaae af en hvælvet Teglsteen som sædvanlig er 4" bred, 5—6" høi og 14" lang, og af en flad, i Midten lidt nedad frummet, Bundteglsteen, saa stor, at den hvælvede Teglsteen kan staae paa samme, hvorved der dannes et efter Længden halvt gjennemfaaret Rør. Grøften gøres saa bred, at Bundteglstenen passer i samme; paa denne sættes den hvælvede Teglsteen; over denne lægges Dæktorvene, og derovenpaa fyldes Grøften, indtil 18" fra Jordens Overflade, med smaa Stene eller grovt Sand, eller og, hvis man ikke selv har dette og det er for kostbart at anskaffe, med det øverste Lag af Madjorden, da det alene kommer an paa, at fylde Grøften med saadanne Ting, som paa den letteste Maade føre Vandet til Teglsteens Kanalen. Paa et fast Underlag sparer man ofte Bundteglstenen, og stiller den hvælvede Teglsteen paa Grøftens Bund; denne Fremgangsmaade bliver imidlertid ikke almindelig billiget, og Modstanderne paastaae med Sandsynlighed, at Tabet med Hensyn til Varigheden langt overveier Fordelen med Hensyn til Besparelsen. Til Hoveddrains fabrikeres Teglsteen i større Dimensioner, dog sjelden over 6" brede og 8" høie; hyppigere lægger man to hvælvede Teglsteen af sædvanlig Dimension paa hinanden, saa at de danne et Rør; her lægges altsaa ingen Bundteglsteen. Dersom dette ikke er tilstrækkeligt, saa stiller man to hvælvede Teglsteen paa deres Bundtegl ved Siden af hinanden, og en tredje ovenpaa. Ved disse Drains Anlæg følger man Jordsmonnets naturlige Fald. I Forhold til Underlagets mere eller

mindre vandholdige Bestaendighed blive Drains anlagte parallellobende med 10—40 Fods Afstand; jo læn- gere fra hinanden, desto dybere. Grøstens Bund maa naturligtvis aldrig stige, men Faldet behøver kun at være ubetydeligt. Mindre Ujevnheder i Jordsmønnet gennemgraves, hvorved Drains paa disse Steder kom- mer dybere, men altid fyldes den med porøse Materi- alier indtil 18" under Jordens Overflade. De par- allele Sugedrains løbe ud i den 6" dybere liggende Bihoved- og Hoveddrain. Disse anlægges i Lav- ningerne i samme Retning, som en aaben Grøft be- qvemst kunde graves, og løbe derpaa ud paa det nærmeste Sted, som kan give Vandet et uskadeligt, naturligt Afløb. Til at grave disse Drains betjene Arbejderne sig af to Slags Spader: den første en sæd- vanlig Arbeidspade, den anden af mindre Dimension, nederst paa Bladet 4" og øverst 6" bred; begge ere heelt af Jern. Desforuden have de en Skovl af Jern med et frumt Skaft, for at opkaste den løse Jord; og undertiden en anden Skovl paa et langt, fremboiet, lige Skaft, for at tage den løse Jord, som under Ar- beidet kunde falde ned i Grøften, op igjen uden at have nødig, at stige ned i samme. Den Retning, som disse Drains skulle have, markeres med en let Plov- sure. Dersom man bygger med Teglstene, saa maae disse være henlagte i Marken førend Drainen opgra- ves, da det har viist sig nyttigt, at nedlægge Teglstene saasnart Grøften er færdig, for at dens Niveau ikke skal lide ved indtræffende Regnveir. Dersom man fylder med Smaasteen, saa er det mindre fornødent

man kan fylde Drainen fra den Side, hvor Arbeidet begynder, og derpaa gjerne kjøre hen over det Opfyldte; en i ringe Grad usev'n Bund er heller ikke saa skadelig ved denne Bygningsmaade, som naar der bruges Teglsteen. Den Deel af den udgravede Jord, som bliver tilovers, udbredes saa tyndt, som muligt, mellem to Drains. Dersom Marken lægges i brede Agre, saa indretter man det gjerne saaledes, at Drains lægges lige under Reen.

For at gjøre Virkningen af det skadelige Bands Afledning fuldstændigere, maa Jordsmonnet skjæres indtil den Dybde, hvor Drains begynde, altsaa omtrent 16 Tom. Smith har opfundet en Plov til dette Niemed, som han kalder Underjords-Plov (Subwil-Plough). Dette Redskab løsner Jorden indtil en Dybde af 16 Tom. uden at bringe den døde Jord op paa Overfladen; det tager Stene paa 200 \textasciix op med; de større markeres og opbrydes senere. Denne Plov drages af 4—6 Heste og udkræver en Plovkarl tilligemed en Dreng, som kjører Hestene, desforuden gaaer en Mand med for at lægge de opploiede Stene til Side, og for at markere de større, som Ploven ikke kan rokke. Plovfuren bliver dreven tværs over Drains og Arbeidet er anstrengende baade for Karl og Heste. Under Pløiningen gaaer en almindelig Plov foran og efter denne følger Underjords-Ploven. Jeg kunde ikke faae noie Underretning om, hvor stort et Stykke man kunde behandle paa denne Maade paa een Dag med 10 Arbeidstimer; at det er mindre end med en almindelig Plov er imidlertid vist nok.

I fuldkommen Modsatning til Smith opstiller Marquisen af Tweeddale det Princip, strax at lade den, for det skadelige Vand befriede, Ager ploie til en Dybde af 16 Tom.; og han udfører dette med to sædvanlige skotske Plove, den ene bag efter den anden umiddelbart i samme Jure. Paa een efter disse Grundsatninger behandlet Mark, som Marquisen selv viste mig i April d. A., var slet intet Spor tilbage af den tidligere Madsjord. Alene dødt Veer og Sandjord, begge Slags af den forskjelligste Farve, laae ovenpaa; et Syn, som kunde bringe den modigste Forsvarer af et dybt Jordsmon til at studsse! Den saaledes vandafledte og, som ovenfor anført, ploiede Mark laae Binteren over i Brak; om Foraaret blev den ploiet paatværs og besaaet med Havre. Efter Høst ploies igjen; i den anden Vinter ligger Jorden i raae Jurer, men i det næste Foraar har den allerede tabt det døde Udseende; nu dyrkes Turnips, som fortæres paa Marken af Faar, hvilke lægges i Jold; i det tredie Aar følger Byg med Græsarter til Græsgang, som afbenyttes i 3 Aar.

Smith foreslaaer at tage en Havrehøst, efterat Drains ere færdige, og derpaa at anvende Underjords-Ploven. Marquisen af Tweeddale og Smith ere begge enige i, at Jordsmonnets dybere Behandling er skadelig, dersom Vandet ikke i Forveien er afledet. Virkningen af det skadelige Vands Afledning og af Jordens dybere Bearbejdning maa kaldes vidunderlig; thi hvor der for kun med Usikkerhed kunde dyrkes Havre, seer man Turnips og Hvede i saa yppig Væxt, som ellers

kun forefindes paa den fortrinligste Jordbund; og suurt, ringe Græs eller Siv forvandles til en udmærket Græsgang. Marquisen af Tweeddales store Velvilighed tillod mig af hans Optegnelser at uddrage en Sammenligning mellem Bruttoindtægten af hans Grundstykker før og efter Bandets Afledning; denne gav af alle Productioner, Byg, Turnips og Græsgang, i Gjennemsnit en forøget Indtægt fra 5 til 11, altsaa omtrent det Tredobbelte. Smithy beretter, at han ved skadeligt Bands Afledning og god Dyrkning har bragt Jord, som før alene bar middelmaadig Havre, til at levere en Høst af 32—48 Bushel*) Hvede, 40—60 Bushel Byg, og 48—70 Bushel Havre p. Acre.

Bedømmelsen af dette Drainsystems Anvendelighed i Tydskland overlader jeg til enhver æret Standsfælle, hvis Production derved kan blive forhøiet, og bemærker alene, at Omkostningerne ikke synes mig at være en uoverstigelig Hindring, naar man tager Hensyn til Forholdet i Prisen mellem England og Tydskland. Naar Daglønnen gøres til Maalestof samt for Skotland ansættes til 45—55 Kr., med et Middeltal 50 Kr., og for Tydskland $\frac{2}{3}$ — $\frac{3}{4}$ mindre, saa vil et „Joch“ (to wyrtembergste Morgen), som i Skotland koster mellem 35 og 148 Fl., i Tydskland kunne sættes i Stand for 11—21, eller 59—88 Fl. Den med et saa heldigt Udfald i det nordøstlige Tydskland udførte Mergling udfræver en Omkostning af 6 til 15 Fl. p. „Joch,“ og bliver meget hyppigt anvendt paa en Jord-

*) 1 Bushel = 2 Skpr.

hund, hvis ringe Naturbestaffenhed aldrig kan tillade, at den sammenlignes med et Jordsimon, som kunde behøve at forbedres ved Drains."

Til disse Notitser føier jeg: Lord Stanley, Præsident for det store, nylig grundede Royal agricultural Society of England, anbefalede i en Tale, som han holdt i Liverpool Aaret 1841 for dette Selskabs Forsamling, Anvendelsen af det nye System for stadeligt Vand's Afledning, som een af de vigtigste Gjenstande for det engelske Agerbrug, og endte med følgende Ord:

"Jeg veed ret vel, at dette Foretagende med Aflednings-Kanaler er meget kostbart; men jeg har den alvorlige Overbeviisning, at ingen Bank, ingen Handelspekulation, intet Hypothek i hele Landet kan være saa sikkert, saa paalideligt, saa indbringende, som det, i hvilket man sætter en Kapital — om den endog var laant! — naar man paa den angivne Maade anlægger denne under sin Agerjord."

J Skrifter om det engelske Agerbrug, navnlig af Dickson, tales ogsaa om et plovbannet Redskab, den saakaldte Muldvarpeplov, med hvilken man kan drage Rønder for Vandet uden at opbryde Jordens Overflade. Jeg kunde ikke ret forestille mig dette Arbejde, og tvivlede tillige om, at Redskabet virkelig blev anvendt. Imidlertid fandt jeg det virkelig med Held afbenyttet paa den lerede, vandholdige Jord i Durham. Jeg blev vist ud paa en Græsmark, hvis ene Halvdeel var meget vaad, den anden derimod — forøvrigt ganske af samme Bestaffenhed, som den første — var tør og med en yppig Vegetation. Man viste mig

derpaa hvorledes det sidste Stykke, ved Hjælp af hiin Muldvarpeplov, for flere Aar siden var blevet gien- nemdraget med underjordiske, parallellobende Vandren- der, i Retning med Agrenes ubetydelige Fald. Selve Redstabet kan vanskeligt beskrives uden nøiagtige Teg- ninger, og jeg maa derfor henvise til de i Skrifter om det engelske Agerbrug ikke sjelden forekommende Tegninger: Det bestaaer af en ordentlig Plovaas med to Stærter og et Langjern; men istedetfor det egentlige Plovlegeme, nemlig istedetfor Løbet, Søilen og Muldsjællen, er der i parallel Retning med Stær- ten der, hvor ellers Løbet og Skæret findes, anbragt en Cylinder af støbt Jern, som er spids foran, flere Tommer tyk og befæstet til Plovaasen ved en foran skarp Stang. Redstabet arbejder omtrent en Fod dybt saaledes, at denne Stang gennemskærer Jorden og Cylindern danner røragtige Vandrender nede i den lerede, fugtige Jord; sædvanlig forspændes 6 Heste. Saadanne Render, som drages i den lerede Bund, me- dens denne er fugtig, holde sig aabne i en Snees Aar.

2) Grønsværens Brænding.

At brænde Grønsværen maa ikke forverles med at brænde Leer.

De mange forstjellige, hinanden undertiden ganske modsatte Meninger om Grønsværens Brænding, for- nemmelig med Hensyn til sammes Anvendelse i Eng- land, have ved mit Besøg sammesteds fundet deres Opløsning og faaet deres Forklaring ved følgende — ogsaa ved mine egne Sagttagelser stadfæstede — al-

mindelige Ytringer af erfarne engelske Landmænd, endog i lavt liggende Egne, hvor man netop var ifærd med at opdyrke Morjord, f. Ex. i Lincolnshire:

„Grønsværens Brænding, som forud paa enkelte Steder blev gjentaget, men for det meste førte til Jordens Udmagring, forekommer nu ikke mere i vore ordentlige Agerbrug, da man nu i Almindelighed dyrker Jorden langt bedre og kraftigere, Ralkning tillige anvendes, og Jorden desuden ikke mere, som forud, ligger i lang Tid med naturligt Græs.“

Dette Arbejde anvendes nu alene paa de enkelte Steder, hvor man vil opdyrke suur raa Jord, bedækket med Krat eller andre Værter, som vanskelig raadne, og hvor andre Midler ikke ere tilstrækkelige; men en gjentagen Brænding bliver sædvanligviis heller ikke her anvendt.

3) Indhegning.

Den engelske Landmand anseer, som ovenfor anført, Købernes Indfredning som en Betingelse for en god Drift. Den fornemste Anledning hertil laae oprindeligviis i den Hensigt, deels at sikke Jorden mod sælles Græsgang, og deels at kunne lade Dvæget græsse uden Bogt. Erfaringen har imidlertid saa tydeligt viist Englænderne det Fordeelagtige ved denne Indretning, at nu det hele Land er indfredet i Købler og alle disse hegnede med levende Hækker, for det meste paa en lille opkastet Bold, undtagen paa de enkelte Steder, hvor der findes Gjerder, Mure og — paa sidt Jordsmon — Vandgrøfter. Det er let at

indsee, at saadanne Indhegninger stattes meget høit i et Land, hvor Fædrift spiller en Hovedrolle i Agerbruget; thi disse Hegn gjøre Dvægets Bogtning meget lettere og billigere, ligesom de ogsaa ved den Beskyttelse og No de yde, ere saa velgjørende for Dvæget, hvad enten dette bestemmes til Malkning eller Fødning, hvorfor Englænderne antage, at Hegnene forbedre Græsgangen $\frac{1}{3}$ eller $\frac{1}{6}$. Ja! Englænderne tillægge endog Hegnene saa stor Nytte for Agerdyrkingen og Udbyttet af Jordsmønnen i Almindelighed, at de ogsaa hegne der, hvor de, paa Grund af Jordsmønnets særegne Bessaffenhed, ikke anvende afverlende Udlæg til Græs og Græsgang. Man maa have seet et saadant regelmæssig indhegnet Stykke Jord; man maa have bemærket, hvormeget Vegetationen befordres derved, at Varmen holdes tilbage og tørrende Vinde holdes ude; man maa have betragtet den No og Beskyttelse imod al Forstyrrelse, som finder Sted, den Orden i Driften, som hersker paa saadanne Eiendomme, hvor ikke en Fodbred Land ligger unyttet, hvor Veiene ere indskrænkede til de snævraste Grændser, hvor ikke et Trin af uvedkommende Menneffer eller Dyr beskabiger Afgrøden, o. s. v.; man maa have seet alt Dette for at blive ligesaa indtaget for Jordens Indhegning, som Englænderne ere det, og for at komme til den Erkjendelse, at Fordelene ved Indhegning langt opveie de imod samme saa ofte fremførte Indvendinger, om man end slet ikke vil tage Hensyn til den forholdsvis ikke ubetydelige Brænds-Indtægt, som Hækkerne forstaae. Men for at forebygge den

Skade, som sædvanlig tillægges Hegnene, maae Hæfkerne nødvendig anlægges og behandles saaledes, som man seer det i Englands ordentlige Agerbrug. Man maa nemlig ikke forestille sig dem som de holsteenske levende Gjerder, hvilke tilføie Agrene megen Skade ved den store Plads de optage, ved den Skygge de udbrede og ved deres i Almindelighed forsømte og uordentlige Behandling; thi de engelske ere lave, smalle, foroven tilspidsede, regelmæssig klippede Hækker, som have et ordentligt havemæssigt Udseende og yde sikkert Hegn, uden at holde Solen ude eller give for mange Fugle Tilholdssted. Dersom Hækkerne ikke holdes paa denne Maade, saa vil dette stille den vedkommende Eiendom i et mindre gunstigt Lys hos den ordentlige, engelske Landmand. Med Hensyn til Hækkernes Plantning bemærke Engländerne, at for et fugtigt Jordbemon er en friere Beliggenhed, altsaa en Afdeling i større Kobler, den gavnligste, hvorfor de ogsaa paa et meget sidt Stykke, f. Ex. i Marstegnen, ganske lade Hækkerne vige for Vandgrøfter; men paa sædvanlig tør Jordbund antager man, at jo mindre Koblerne ere, desto fordeelagtigere er det. Paa de Eiendomme, hvor man fornemmelig seer paa Afbenyttelsen af Græsset, indeholde Koblerne fra 5, 10 til 20 og 25 Morgen; der, hvor man mere tager Hensyn til Kornavl, ere de fra 10—50 Morgen. Disse Hækker bestaae næsten overalt af Hvidtorn; saa at Marken seer ud, som den var oversneet, naar man bereiser England netop imedens Hvidtornen blomstrer. Denne Buft har fornemmelig det Fortrin, at Hækken kan holdes meget

smal og at dens Rodder ikke forstyrre. Det er meget almindeligt at plante vilde Træer i Hækkerne til Egnens Forfjønning, ligesom ogsaa Landmanden af samme Grund ofte planter og omhyggelig freder enkeltstaaende Træer eller Trægrupper paa sine Marker, uagtet dette undertiden er ham til Hinder ved Jordens Bearbejdning. I den senere Tid er det ogsaa kommet meget i Brug, at tage en omtrent 20 Fod bred Jordstrimmel langs med Eiendommens Grændser og beplante denne med forskellige Træer, s. Ex. Aak, Elm, Fyr, Gran, vild Kastanie, Birk, Bøg, Eg, o. s. v., hvilket stifter Nytte paa et tørt Jordbømon, forfjønner Landskabet og giver god Indtægt. Plantningsmaaden og Hækkernes Pleie er saa ofte beskrevet, at det er overflødigt her at gjentage den; med Hensyn til den hos os sædvanlige Plantning fandt jeg alene Følgende at bemærke: for at de paa Jordvolden værende Hegnsplanter ikke skulle lide for meget af Torke eller Frost, er det nødvendigt, at Borden gjøres forholdsmæssig bred (foroven idetmindste 4' og forneden 10—12'), hvilket bliver saameget mere fornødent, naar man, som ofte skeer i England, vil sætte 2 eller 3 Rækker Planter, for at Hegnet kan blive tættere. For at forebygge daarlig Væxt finder man ogsaa følgende Maade at plante paa i England: Borden gjøres kun saa Fod bred og høi og Hegnsplanterne sættes paa Siden af Borden netop der, hvor den opfaste Jord ligger paa det naturlige Jordbømon; thi her kunne Planterodderne vælge deres Plads saavel i den naturlige, mere fugtige Jord, som og i

den opfasteede Bold. Paa denne Maade bliver Hegnsplanten af Bolden bedre beskyttet imod Gjennembrud og Veskadigelse af Kreaturene; og man seer i Virkeligheden neppe, at Hegnet staaer paa Siden af Bolden, thi dersom man kommer fra den ene Side, saa seer det ud, som om Plantningen stod paa Bolden, og dersom man kommer fra den anden Side, saa seer man slet ikke Bolden. Dersom nye Hegnsplantninger, navnlig Hvidtorn, skulle trives, saa maae de, ifølge Englændernes Mening, behandles meget omhyggeligt i de første 6—7 Aar: Jordbunden nærmest Hegnet maa være kraftig og velrenset, og Planterne maae beskyttes mod ethvert Angreb af Kreature. Paa den nemmeste Maade skeer dette derved, at man lægger Torne i Grøften, eller stikker dem i Bolden; men dersom man vil sørge for Plantningen med mere Omhu, saa sættes Stænger paa begge Sider af Hegnet, og disse helde udad foroven for endmere at afholde Kreatørene fra at nærme sig.

4. Gjødsning.

Gjødning af dyriske Excrementer, sædvanlig Stald- og Gaardgjødning, og Kompost.

Da man, som vi ret strax skulle see, ved Tilveiebringelsen af Gjødning i England, ikke adskiller mellem Stald- eller Gaardgjødning og Kompost, saa ville vi afhandle dem i Forening. Den Simpelhed, som udmærker det engelske Agerbrugs Indretning i Almindelighed, viser sig og ved Erhvervelsen, Behandlingen og Anvendelsen af den dyriske Gjødning. Den største

Deel af Aaret falder Gjødningen fra det græssende Dvæg paa den Mark, som skal gjødsles. Creaturene blive Dag og Nat paa samme, og spille altsaa slet ingen Excrementer. Den engelske Landmands Anstuelser med Hensyn hertil ere følgende: han tillægger den ved Græsgang tilveiebragte Gjødning en særegen gunstig og fra Staldgjødningen noget forskjellig Virkning. Men han forudsætter, at Græslandet er lagt ud i Kraft og vedligeholdes i Kraft, fordi han, ved Gjødning i Almindelighed og fornemmelig paa Græsland, paastaer at en ny Gjødning forholdsviis virker gavnligere paa kraftig end paa udslibt Jord. Han tilstaaer, at den Gjødning, som falder paa Græsgang, især Hornqvægets, taber endeel ved at fortørres, hvilket mindre er Tilfældet med Faaregjødningen, som hurtigt fordeler sig i Jorden og blandes med denne; ikke desto mindre skal Virkningen af den Gjødning, som er falden paa en Græsgang, der opploies efter eet eller to Aars Forløb, i Sammenligning med en Græsmark, som ei har været anvendt til Græsning, være ligesaa stor for den paafølgende Høst, som om man havde høstet det samme Dvantum Foder, der blev anvendt til Græsning, og derpaa fort den ved dette forhyrvede Gjødning ud paa den slaaede Græsmark. Aarsagen hertil troer han maafee at kunne finde i følgende: Staldgjødningen, som ligger i Masse, kommer ofte i altfor stærk Gjæring, hvilket ikke er Tilfældet med Græsgangs-Gjødningen. Creaturenes Tigen, den dyriske Uddunstning og Varme har en meget gunstig Virkning paa Vegetationen, paa Jordens

Muld, o. s. v.; fornemmelig kommer enhver Draabe af den ved sin Ammoniak saa virksomme Urin Ageren til Gode, forbindes strax, uden i nogen Maade at bortdunste, med den muldrige Jord, og man opnaaer altfaa herved paa den naturligste, simpleste og sparsommeligste Maade det samme, som man tilsigter, naar man i Stalden strøer med Muldjord for at opfangne Urinen. Det paa Græsgangen fortærede Foder er, i Sammenligning med det til Stalden hjemførte, ofte meer eller mindre visnede Grønsoder, tjenligere for Kreatturene, nærer dem bedre og giver derfor ogsaa bedre Gjødning. Desforuden holdes det med Dvæg besatte Græsland, paa Grund af den faldende Gjødning, stedse i en bedre Vegetation, hvorfor Græsfjolden, idet den ompløies, er langt tættere og saftigere, end paa en Ager, som er flaaet og fortørret. Dersom man, saavidt muligt, vil undgaae det Tab, som Udtørringen volder det græssende Hornkvægs Gjødning, saa kan man enten fordele denne, eller og samle den i Bunker, blande den med Jord og derpaa strø den efter Afgræsningen (hvilket jeg ofte saae at blive udført). Bestandigt Græsland leverer ogsaa, som de engelske Agerdyrkere troe, et Beviis paa Græsgangs-Gjødningens forholdsmæssige Virkning ved Siden af den bekjendte fortræffelige Virkning, som den ved Faarefoldning tilveiebragte Gjødning har paa Græsland*). Saadanne bestandige Græsmarker, som

*) I Tydskland antage vi, at en heel Rats Foldning med 3000 Faar (Mange regne et mindre Tal) pr. würtb. Morgen

regelmæssig afgræsses uden at Dvæget føres bort fra dem saalænge Græstiden varer, vedligeholde sig stedse i fuld Kraft og give, naar de engang bestemmes til Slæt, idetmindste en ligesaa frugtbar Høst, som Enge, der ere blevne gjødskede med regelmæssig tilført Staldgødning, uagtet disse behøve idetmindste et ligesaa stort Quantum Gødning, som kan tilveiebringes af deres hele Foderfrembringelse, dersom de skulle holde sig i samme Kraft og Frugtbarhed, som de regelmæssig afgræsede Græsmarker. Dersom man til disse Anstuelser, som de engelske Landmænd have, og som tillige indromme den fulde Staldfodring ifkun et ringe Fortrin med Hensyn til Frembringelsen af Gødning, endnu føier følgende Omstændigheder: at Udlæget til Græsgang i og for sig er til Gavn for mange Jorder; at et Agerbrugs Fornødenheder med Hensyn til Stroelse meget forringes, naar der forhverves Græsgangs-Gødning, at Omkostningerne bortfalde for Halvmenes og Gødningens Ind- og Udførsel, at overhovedet Agerbruget bliver meget simplere; — saa maa alt

er liig en middelmaadig Gjødsning, som i Gjennemsnit kan beregnes til 8 Læs à 22 Ctr. Ifølge de senere hen anførte Sætninger fortære 3000 Faar paa een Dag, hvert 2 \mathcal{R} , ialt 6000 \mathcal{R} Høvardi; dette giver, forvandlet til Gødning, 12000 \mathcal{R} Gødning. Dersom vi antage, at der af denne om Dagen falder alene $\frac{1}{4}$ spredt over Græslandet, men $\frac{3}{4}$ kommer i Falden, saa beløber dette sig dog kun til 80 Ctr., hvoraf man kan drage den Slutning, at ogsaa vi regne paa god Virkning af den Gødning, som gives Jorden ved de Creature, der befinde sig umiddelbart paa samme.

dette, foruden Hensynet til Fædriften overhovedet, være Aarsag til, at fuld Staldfodring, uagtet alle Anbefalinger og mange Exempler og Forsøg, har fundet saa lidet Bifald hos de praktiske og Indtægten af Gjødningen saa nøie beregnende engelske Landmænd. De synes ikke at skatte den ved Staldfodringen for hvervede større Qvantitet Gjødning saa høit, at den kunde erstatte den ved Staldfodringen bevirkede større Beføstning.

Hvad nu angaaer den egentlige Stald- og Gaardgjødning, som førnæmmelig samles om Vinteren, saa har man følgende Fremgangsmaade med den: rundt omkring Fægaarden ere Fæstaldene, ogsaa aabne Fæskure, anbragte. I den noget forbybede Gaard, som hyppig, med Undtagelse af de rundt om løbende Gange, i det Hele udgjør en Møddingplads, indfører man, efterat Gjødningen er udført, Jord, Gøddefarn, ubrugbare Plantedele, Torv, kort sagt alt hvad der kan forvandles til Gjødning, og udspreder dette i Forhold til det Forraad af Halm, som man har; Dvæget er enten i Staldene eller ogsaa i Skurene, opholder sig ogsaa om Vinteren for en stor Deel i Fægaarden, driver omkring paa Gjødningen og leirer sig paa samme, hvorved man ogsaa kan spare Strøelse, dersom man vil. Staldgjødningen bliver stedse ført ud paa denne Plads og der udbredt paa hiint Underlag. Særegne Beholdninger til at optage den flydende Gjødning foresindes sjældent, fordi de ere mindre nødvendige. Den hele Masse bliver gjennemtrampet og

bearbejdet af Creaturene, saa at Gjødningen som oftest allerede derved bliver ganske fort og sættes i en compoſtſtignende, fugtig Tilſtand. Landmanden har ikke altid ſit Møddingſted fuldt netop til den Tid, han behøver Gjødningen; men endnu ſjeldnere kan han kjøre Gjødningen ud netop til den Tid, hans Møddingſted er fuldt, fornemmelig af den Grund, fordi han især anvender ſin Gjødning om Vinteren og Foraaret paa Græslandet og Turnipsagrene. Han maa derfor være betænkt paa at kunne opbevare Gjødningen i længere Tid med ſaa lidt Tab, ſom muligt. Vel lader han alle Theorier og Regler, ſom beſtemme Gjødningens fordeeltigſte Tilſtand med Henſyn til dens Anvendelſe: om den ſkal være friſt eller forraadnet, i hvilken Grad den ſkal have været i Gjæring, o. ſ. v. — vedverfares al Netfærdighed; men han mener, at alle ſaadanne Beregninger ere lidet anvendelige i Praxis, da man her ſaa ofte maa rette ſig efter Tid og Omſtændigheder, og anvende Gjødningen, ſom man netop har den. Han anbefaler fornemmelig en Gjødning, ſom ved en langſom Gjæring og uden for ſtærk Udvikling af Varme er forraadnet i den Grad, at den er mør og fugtig, men dog alligevel har ſynlige Halmtrævler tilbage, og det ſaameget deſto mere, ſom Gjødningen fornemmelig anvendes til Turnips og paa Græsmarkerne, hvor ſaadan Gjødning især virker godt. Naar Møddingpladsen er fuld, ſaa bliver Gjødningen enten i ſelve Gaarden lagt i Dyrger og, hvis den ſkal forblive der i længere Tid, blandet med Jord, ſamt flere Gange omſtuffen, eller og den bliver ſat i

Dynger paa eller ved den Mark, som efter Ordenen skal gjødfkes. Dersom den skal staae her i længere Tid, saa bliver den, for at undgaae Udtørring og Gjødningsstoffens Uddunstning, for at opfange Fugtigheden og standse den altsfor stærke Gjæring, sat paa et Lag Jord, blandet og tilbæftet med Jord, fra Tid til anden bestænket, helst med Møddingvand og, eftersom man vil anvende Gjødningen i meer eller mindre kort Tilstand, flere Gange omstikken, saa at de øverste og underste Lag blandes med hinanden. Enden anvender man Jorden fra den omliggende Mark selv, hvorved man sparer megen Kjørsel, eller særskilt tilført muldrig Jord, eller og en for Ageren passende mergelagtig Jord, o. s. v. Sjældnere tilsætter man frisk brændt Kalk; i dette Tilfælde afverle Gjødning og Jord lagvis med hinanden og Kalken kommer stedse i Midten af Jordlaget uden at berøre Gjødningen. Naar den derved bevirkede stærke Hede er forbi, saa omstikkes Dyngen. Forholdet mellem Gjødning og den iblandede Jord afhænger af Agerdyrkerens Forsaad og Forgødtbefindende. Blanding af Jord og Kalk alene uden nogen Gjødning fandt jeg sjældnere anvendt, og det alene der, hvor man havde Naadighed over Jord med mange vegetabiliske og animaliske Levninger i større Mængde end almindeligt. Paa saa simpel en Maade og med saa faa Omstændigheder tilberedes den engelske Landmands Gjødning og den især saa meget omtalte Kompost, til hvis Tilberedelse man har troet at maatte give de tydske Landmænd saamange Forskrifter.

Hvad angaaer den Mængde Gjødning, som i de forskjellige Egne regnes for en middelmaadig Gjødning, saa vil Enhver, som nogenstunde har befattet sig med at samle landoeconomiske Notitser, have erfaret, hvor uendelig vanskelig det er, at skaffe sig nøiagtig Kundskab herom, fordi den Maalestof, efter hvilken Gjødningens kvantum bestemmes, er saa forskjellig og for det meste ubestemt, fordi der stedse regnes forskjelligt i Forhold til Jordbund, Klima, Producterne, Gjødningens oftere eller sjeldnere Gjengivelse, Væsenes Størrelse, Gjødningens Tilstand o. s. v. Denne Vanskelighed stødte jeg ogsaa paa, da jeg i England indsamlede mine Notitser. Dog troer jeg ikke at feile meget, naar jeg som Middeltal anfører, at de engelske Landmænd, i Agerbrug med fremherskende Foderdyrning, som de for det meste forefindes i England, regne at omtrent 50 Ctr. af den ovenomtalte halvforraadnede Gjødning kan betragtes som en middelmaadig Gjødning paa 1 Acre.

Beenstøv.

I Tydskland gjør man sig sjelden den rigtige Forstilling om den Udbredelse, som Gjødning med Beenstøv i de sidste 25 Aar har havt og endnu daglig har i England. Thær og andre tidligere Skribenter berøre alene i Forbigaaende denne Gjødningensmaade, som dengang neppe var anvendt til Forsøg. Jeg bereiste Yorkshire, Lincolnshire, Northumberland, — de Grevskaber, som stærkest anvende Beenstøv til Gjødning, og hvorfra jeg og har hentet mine føl-

gende Notitser, — just paa den Tid, da Turnipsaaer-
ningen gif for sig og Beenstøvet hertil laae parat paa
Aagrene. Jeg vil nemlig strax bemærke, hvad jeg selv
blev underrettet om i disse Grevskaber, og hvad tid-
ligere Efterretninger fra England for det meste lode
os i Tvivl om, at denne Gjødsfning med Beenstøv
i det Store kun anvendes til Turnips og at dette har
en overordentlig gunstig Virkning paa Udbyttet af
dem. Man horer rigtignok ogsaa tale om Enggjød-
ning med Beenstøv; men herom kunde jeg intet nær-
mere erfare. Jeg kunde ingen nøiagtig Underretning
erholde om den Virkning, som Gjødsfning med Been-
støv udøver paa de efter Turnips følgende Sædarter,
eller paa Jordmonnets Kraftforøgelse i Almindelig-
hed. Agerdyrkerne angive rigtignok, at, efterat de have
begyndt at gjødse med Beenstøv, har ikke alene Tur-
nips, men ogsaa det derpaa følgende Byg, Klover
o. s. v. været meget frugtbare end hidtil, ja! at Ind-
tægten af Turnips endog er bleven den tredobbelte;
det er imidlertid ikke saa ganske let at angive den Års-
sag, som bevirker det større Udbytte af de paaføl-
gende Producter; thi da Turnips høsten i Almindelig-
hed fortæres paa selve Marken af Faarene, og da
disse ved en rigeligere Turnipsavl altsaa ogsaa efter-
lade mere Gjødsning paa det samme Areal, saa maa
Jordmonnets forøgede Kraft ikke alene tilskrives Been-
støvet, men og den ved Faarene bevirkede forøgede
Gjødsfning. Overhovedet anvende de engelske Land-
mænd denne Gjødsfning med Beenstøv ikke i Stedet
for, men ved Siden af sædvanlig Gjødsfning.

Nok er det, at hvor man har indført Gjødsfning med Beenstov, der er Høsten i Almindelighed meget god, og der er Avlsbruget tiltaget saa meget i Kraft, at Forpagningsafgiften i disse Egne i Almindelighed er bleven forhoiet 7—8 Shl. pr. Acre efterat man har begyndt med Gjødsfning med Beenstov. Som et Exempel paa det Omfang, hvori hine Grevskaber afbenyttede denne Gjødsfningsart, vil jeg alene anføre, at i Staden Lincaln er der tre Beenmøller, som drives ved Dampkraft og knuse Benene mellem store, tandede Jernvæltser; der gjøres ingen Forskjel paa Benene, enten de ere af kogt Kjød, friske eller gamle o. s. v. Een eneste af disse Møller forarbejder aarlig 4—5000 Tønder Been (à 20 Ctnr.); Indkjøbsprisen beløber sig til 5—6 £ Sterl. pr. Td., frit leveret, saa at 1 £ Been kommer til at staae i en Priis af $\frac{2}{3}$ pence (2 Kreuzer*). Fra alle de Egne i Europa, hvor Fragten gjøres billig ved Transporten til Soes, fører man Been til England. Just da jeg var i Lincaln bleve flere Skibe fra Tydskland og Schweiz løssede for de Been, som vare hidførte for at fremme det engelske Agerbrug! Beenstovet sælges i 3 forskjellige Sorter: første Sort fiint malet, det groveste omtrent som Vrter og meget som Meel, koster 3—3½ Shl. pr. Bushel. Anden Sort grovere malet, det groveste omtrent som Hestebønner med Splinter paa 1—2 Tom., men dog og med noget melet, 2½—3 Shl. pr. Bushel. Tredie Sort ligesaa grovt

*) 2½ s.

malet og ganske uden Meel, 2—2 $\frac{3}{4}$ Sbl. Af disse Priser seer man, at det fint malede foretrækkes. For at have hurtigere Virkning af Beenstøvet lader man det ofte, før det anvendes, gaae i Gjæring og begynde at forraadne, hvorfor det henlægges i større Dyrger og undertiden blandes med fugtig Jord. Anvendelsen af Beenstøv skeer paa følgende Maade: til en Acre regner man 15—25 Bushels*) Beenstøv, i Forhold til dets bedre eller ringere Kraft. Dette Beenstøv bliver udsaaet tilligemed Turnipsfrøet og med den samme Saaemaskine, saa at — som vi skulle see ved den nærmere Betragtning af denne Maskine — Frø og Beenstøv, sammenblandet i eet Rør, nedbringes i den samme Sædsure. At bredsaae Beenstøvet over Marken brugtes ingensteds i hine Grevskaber. Ifølge Englændernes Mening er en tør, middelmaadig varm, godt skjernet, kalkagtig og mild Jordbund — en saadan, som er bedst skiftet til Turnips, Byg, o. s. v., — det Jordsmon, paa hvilket Beenstøv gjør den bedste Virkning. En lettere, tørrere Jordbund foretrækkes i det Hele den tungere og fugtigere. Paa tildefold Jord virker Beenstøvet ikke; paa tung Jord forholdsvis ifkun ringe, hvorfor der ogsaa her udkræves et større Quantum. Det blev bemærket, at man i den senere Tid ogsaa med god Nytte havde anvendt Gjødsfning med Beenstøv til Runkelroer; men jeg kunde intet nærmere erfare herom.

*) til 6 Skpr. Land dansk, 3 Td. 6 Skp. — 6 Td. 2 Skp. Beenstøv.

Naar man sammenligner denne Fremgangsmaade ved Anvendelsen af Beenstøv i England med den, som for det meste er anvendt hos os, ved vore Forsøg at gjødske med Beenstøv: at man nemlig ifkun lidt tager Hensyn til Jordsmønnet; at man anvender det til Producter, som mindre passe til Beenstøvet's Bestanddele; at man troer paa denne Maade at kunne spare sædvanlig Staldgjødning; endelig at man bredsaa er det Quantum, som af Englænderne opgives at være tilstrækkeligt til et vist Fladerum, og enten nedpløier samme eller lader det ligge ovenpaa Jorden, saa kan man let forklare sig, at Udfaldet er saa forskjelligt og Forventningerne kun sjelden opfyldes. Den stedse større Udbredelse af Gjødsning med Beenstøv maa tilvisse — ogsaa i England — blive begrænset af det Quantum Been, som det er muligt at anskaffe for en forholdsmæssig Beføstning. Hele Verden staaer i denne Henseende aaben for England ved dette Lands Forbindelser til Søes; Tydsklands Indland maa naturligviis meget hurtigere finde denne Grænse; men der kjender jeg dog endnu ingen Egn, hvor Gjødsning med Beenstøv er bleven dreven saa meget i det Store, som det med Hensyn til Tilveiebringelsen af Been var muligt.

Hvorfor Virkningen af Beenstøvet viser sig saa forskjellig og fornemmelig alene er saa udmærket gunstig for Turnipsdyrkingen, det er heller ikke endnu klart for de engelske Landmænd. Følgende Mening synes at have mest for sig: for at Turnips skulle lykkes, er det ganske nødvendigt, at de, det snarreste mu-

ligt, ved en hurtig Fremvæxt kunne undgaae Jordlopperne. Hertil hører en stor Drivkraft, altsaa megen Gjødningskraft. Naar de engang ere undslupne denne Fare, og ved en god Væxt lige fra Begyndelsen have udbredt deres Blade over Ageren, saa behøve de ikke saa megen Næring af Jorden selv. Beenstøvet, som kommer i umiddelbar Berørelse med Frøet, fremkalder denne Drivkraft ved det Stof, som findes i samme. Jo finere det er malet, eller jo lettere det, efter en foregaaende Gjæring, lader sig opløse, desto hurtigere viser denne Virkning sig. Heraf lader det sig forklare, hvad der i England er en Erfarings-Sætning, at Anvendelsen af mere Beenstøv, end det antagne Quantum, ikke i Forhold virker mere; at naar Turnipens Væxt først er sikket ved hiin hurtige Fremdriven, saa vil den, om den endog giver et overordentlig rigt Udbytte, iffun fortære lidet af den øvrige Kraft, som ved den stærke animalst-vegetabilste Gjødsning er tildeelt Jorden, hvorfor denne Kraft forstørstedelen kommer de paafølgende Afgrøder til Gode; og at endelig det hele Avlsbrugs Kraft nødvendig maa forhoies ved alle disse sammenvirkende Omstændigheder. Jeg vil ikke bestemme, om Englands Klima, eller om Jordens hyppige Udlæg til Græs og den derved fremkomne vegetabilste Gjødsning, eller om noget Andet maaskee begunstiger denne gode Virkning af Beenstøv alene for England.

Kalk.

Nagerens Kalkning forekommer hyppigt i England.

Om Kalkens Anvendelse og Virkning med Hensyn til Jordbund, dens Qvantitet, dens oftere eller sjeldnere Gjentakelse modtog jeg imidlertid hos de engelske Landmænd ligesaa forskjellige Anstuelser og Erfaringer, som man kan læse i de forskjellige Skrifter. Den Omstændighed, at Kalk og Kridt hyppig forefindes i England, at Steenfullene gjøre Brændingen billigere, at Kalkning viser saa god Virkning, naar man ompleier Græsgange, hvilket er saa hyppigt i det engelske Agerbrug, eller naar man vil forbedre et med flette Planteværter bevoret bestandigt Græsland, og endelig at man ifølge det engelske Agerdyrknings-System kan forstafte mere dyrift Gjødning, alt dette er maaskee Aarsag til, at Kalkning i England anvendes oftere, med større Qvantitet Kalk og med bedre Held end i de fleste andre Lande. Som Hovedregler ved Kalkningen anføres der, at man paa ingen Maade maa undlade at forsyne Jorden med den Mængde vegetabilsk-animalisk Gjødning, som tilkommer den; at Kalken gjør den bedste Virkning paa et stærkt bundet Jordsmon, som derved sfjernes, og paa andre uvirksomme Jordarter; at man paa saadanne Jorder maa anvende større og oftere fornyede Qvantiteter Kalk end paa anden Jord; samt at Marken maa behandles tør. Jeg vil alene anføre Fremgangsmaaden ved Kalkningen af en stor Brakmark, som jeg ved mit Ophold i Northumberland just havde Leilighed til at iagttage: Marken bestod af et temmelig stærkt og fast Jordsmon. Paa 1 Acre var der udfjort 220 Bushels Kalk; en saadan Kalkning gjentages hvert 20de Aar, eller og hvert 10de

Mar med det halve Quantum. Kalken, som var ny-
lig brændt, var fordeelt i smaa Hobe over hele Mar-
ken og laae saaledes i nogle Dage bedæffet med Jord,
hvorved den kom i en mild opløselig Tilstand. Der-
paa blev den strøet, grundt nedploiet og ved flittig
Harvning paa langs og paa tværs godt blandet med
Jorden. Sædvanlig giver man ikke ordentlig Stald-
gødning i det samme Mar, som der kalkes.

Anvendelsen af Kridt forekommer ikke saa hyppig og
har tillige mindre Interesse for den tydske Landmand.

Mergel.

Mergling var før almindeligere i England, end
den er nu. Anvendelse af Kalkning tager til, ligesom
Mergling aftager. Dersom Mergelen skal staffles lang-
veis fra, saa antager den engelske Landmand i Almin-
delighed, at der intet Forhold er mellem Beføstning
og Forbedring.

Da Merglingen i de sidste 25 Aar har udbredt
sig saameget i det nordlige Tydskland og havt saa over-
raskende Virkninger, saa kan man for Diebliffet lære
mere der end i England. Forøvrigt har Norfolk,
af hvis Avlsbrug allerede saa meget er anvendt paa
tydske Forhold, for længe siden forbedret sin Sand-
jord med Leermergel.

Gips.

Ogsaa Anvendelsen af Gips er i Tydskland langt
mere udbredt end i England; jeg bemærkede intet Nyt
ved dette Arbeide.

Salt.

Naar man fortæller de engelske Landmænd, hvor meget man i Tydskland har talt og skrevet om det heldige Udfald, de skulle have opnaaet ved i det Store at gjødsle med Salt, saa kunne de ikke andet end forundre sig; i Birkeligheden fandt jeg, ved mine Undersøgelser i England, end ikke et Spor til, at Gjødsling med Kogsalt udførtes i det Store; tvertimod stemme Erfaringerne i England overeens med vore i denne Henseende, at man i Almindelighed ikke kan love sig noget Held af Saltgjødsling, hvorfor den ogsaa ganske er opgivet. Jeg troer at den tidligere store Larm i England om og for Saltgjødsling fornemmelig kom deraf, at man derved vilde bevæge Regjeringen til at nedsætte den høie Afgift paa Kogsalt for at man kunde anvende dette i større Partier til Besætningen.

Brændt Leer.

Dette Middel til at forbedre Jorden og gjøre den frugtbarere, som for nogen Tid siden, fornemmelig ved Skrifter, gjorde saa megen Opmærksomhed i England og i Tydskland, anvendes ikke i den Grad i det engelske Agerbrug, at jeg havde Leilighed eller Foranledning til at samle noget nærmere derom.

5) Agerdyrkningsredskaber, Maskiner og Værktøi.

Paa den allerede i Indledningen omtalte Tid, da der i England var saamegen Bevægelse i Agerbruget, paa hvilken ogsaa Tydskland blev opmærksom,

bleve en Mængde nyere eller forbedrede Agerdyrkningsredskaber, især paa Grund af de mangfoldige Forsøg i Drillmetoden, indtil denne kom paa sit nuværende fattelige Standpunkt, opfundne af Englænderne, samt ved Beskrivelser og Tegninger forplantede til os. Oprindelig erholdt vi disse ved Thaer, og det var vel spildt Umage, dersom jeg her vilde forsøge disse Beskrivelser; thi i England, som hos os, ligge en stor Deel af de tidligere opfundne, og for en Tid stor Ofsigt vækkende, Maskiner og Værktøi nu i det landoeconomiske Rustkammer. Jeg havde alene sat mig den Opgave at iagttage: hvilke Agerdyrkningsredskaber ere nu for Tiden i almindelig Brug hos Englænderne, og altsaa fremgaaede af hiin Overgangsperiode, som praktisk anvendelige?

Disse ere:

Ploven.

Iblandt Plovene er den fra England af ogsaa i Tydskland bekjendte Svingplov, med mangeslags Modificationer i de forskjellige Egne, efterhaanden bleven Englands og Skotlands Hovedplov. Ihvor mange Forskjelligheder der end vise sig ved Ploven, fornemmelig med Hensyn til dens stærkere eller lettere Bygningsmaade i Forhold til Jordens Bestaendighed, og ihvor meget fuldkomnere og tillige simplere den bliver, saa dreier dens Konstruktion sig dog stedse om det samme Princip, med hvilket allerede Thaer har gjort os bekjendt ved sin Beskrivelse og Tegning af den „Smalste“ og „Bailey'ste“ Plov. Svingplo-

vene ere enten heelt af Jern, fornemmelig de saakaldte „skotske“, eller ogsaa de have Plovaas og Stærter af Træ, hvilket i Almindelighed foretrækkes. Disse Plove arbeide i Regelen udmærket godt, endog paa den forskjelligste Jordbund, de fordrer en forholdsmæssig ringe Kraafanstængelse, og det er vel fornemmelig dem, som Englænderne kunne takke for deres Jords havemæssig skjøre Tilstand. De begunstige meget dyb Pløining, ogsaa den af de engelske Landmænd med Rette saa høit skattede Tværpløining, som ellers med alle andre Plove er forbunden med mere eller mindre Besværlighed. Jeg iagttog et tydeligt Exempel paa Fastheden og Godheden af en saadan Plovs Konstruktion: ved Anlægget af den Birminghamer Jernbane skulde Arbejderne bane Veien gjennem et meget haardt Mergellag. Til at opbryde dette Jordlag, for derefter at bortstafte det, vidste disse med deslige Jordarbejder fortrolige Mænd intet bedre end at betjene sig af en sædvanlig Svingplov med Træstærter; 5 af de største engelske Karreheste (der kunne drage ligesaa meget, som 10 af vore almindelige Heste) vare forspændte, og tre stærke Mænd hang sig ved og paa Ploven for at holde den tilbørlig i Jorden paa dette ujevne og med de største Hindringer udrustede Terrain. Ploven forrettede dette Arbeide efter Dasse.

Hjulplovene have ogsaa i England deres Forbrugere, og anvendes paa flere Steder, navnlig i Norfolk, hvor de gjøre god Tjeneste paa den lette Jord; dog alligevel indskrænkes de stedse mere af Svingplove. Som Anbefaling for Hjulplovene anføres ogsaa

i England alene det, at de have en roligere Gang paa et Jordsmon, som yder Ploven megen Modstand, fornemmelig paa Grund af Stene, hvilket imidlertid kun kan gjælde som en Undtagelse. Men de fleste engelske Landmænd ere ogsaa enige deri, at Hjulplovene lægge mange Hindringer i Veien for en mere rationel, fuldkomnere Behandling af Jorden, med regelmæssige Ugre, dyb Pløining, Tværpløining, Reolpløining, o. s. v.

Det er let at forklare, hvorfor de fortræffelige engelske Svingplove endnu ei have faaet ret Indpas hos os; thi det er, som bekendt, meget besværligt at faae Brugen af en ny Plov, om den end er nok saa god, indført; hvortil endnu kommer den Omstændighed, at man sjelden er saa heldig fra et ganske fremmed Land at faae fuldkommen gode Exemplarer, til ligemed Arbeidere, som ere øvede i at bruge dem og strax ved Anvendelsen af dem kunne skaffe dem Tilid, istedetfor at sædvanligviis Mistillid fra først af bliver dem til Deel. Besværlighederne ere naturligviis saameget desto større, jo mere Forskjel der er imellem den Plov, som skal indføres, og den, som forhen var i Brug. Kun med den største Forsigtighed, og om muligt ifkun lidt efter lidt, maa en saadan Forandring foregaae, dersom den skal faae et godt Udfald. Dog alligevel trænger den Konstruktion af Svingploven, som Thaer gjorde os bekendt med, efterhaanden mere og mere frem ogsaa i Tydskland, imedens man i andre Lande, foruden England og

Skotland, navnlig Danmark og Frankrig, er kommen forud for os, og man — hvad der ingenlunde er uinteressant — sædvanlig strax vælger Svingploven i saadanne Lande, hvor man ikke skal kæmpe mod en anden bekjendt Plovs Forviisning, men i det Hele skal indføre Plovens Brug. Exempler herpaa afgiver Amerika, som allerede har leveret os fortræffelige Svingplove, og i Tydskland de Egne af Meklenborg, hvor man før alene brugte Krogen, men nu har indført Ploven.

I Tydskland have Thaer, Koppe, Fellenberg og andre udmærkede rationelle Landmænd indført Svingploven, i Frankrig har Dombasle denne Fortjeneste. Men til samme Tid hævdede der sig i Tydskland mange tvivlende Stemmer mod Svingploven, sandsynligviis især af Frygt for at træde frem i Kampen mod den hidtil almindelige Plov. Man maa imidlertid forudsætte, at kun den mindste Deel af disse Tvivlere have havt Veilighed til at gjøre sig tilfulde bekjendte med Svingploven og dens Arbeide i dens eget Hjem, det vil sige: der, hvor den allerede i længere Tid har været afbenyttet. I Almindelighed bebrejder man den alene dette, at dens Brug udkræver større Opmærksomhed og Ovelse; at den ikke kan betroes dovre og flodsede Hænder; og endelig, at der ikke kan gives en Plov-Konstruktion, som i Almindelighed er den bedste, men at ethvert forskjelligt Jordsmon ogsaa udkræver en Plov med en forskjellig Konstruktion. Men er det Første en Grund til at tilside sætte det Fuldkomnere? Kan det Sidste være almeengjældende? Lader

os, med Hensyn til det Første, mærke os nogle faa Ord af den af mig saa høitærede, practiske Koppe: „der som man upartist sammenligner den udførte Pløinings Qvantitet og Qvalitet med den derpaa anvendte Trækkekræft, naar en halvvoeren Knøs har øvet sig i at haandtere disse Plove, saa stadfæster dette fuldkommen Alt, hvad der er anført om Svingplovenes Fortrinlighed, hvilke endnu have det Fortrin fremfor Hjulplovene, at de ere simplere. Eldre Plovmand, som ere vant til Hjulploven, bebreide Svingploven, at den er mere ubeqvem, idet de under Bendingerne forverle deres Arbeide med Trækdyrenes. Men dersom Plovmanden blot har en god Billie, saa kan han, paa Grund af den Letthed, hvormed Svingploven regjeres, øieblikkelig modarbeide enhver Hindring og levere bedre Arbeide end det er muligt med nogen Hjulplov.“ For med Held at indføre ethvert nyt Agerdyrkningsredskab er det nødvendigt, at god Billie forenes med Øvelse. Mangen En, som taler om det besværlige i at styre en Svingplov, fordi denne er ham mindre bekjendt, anbefaler maaskee paa den anden Side den „simple“ Krog, hvis rette Brug vistnok udfræver en ikke ringere Grad af Øvelse. De, som fremføre hiin anden Indvending, oversee vel for det meste, at den af dem anbefalede Plov ogsaa et eller andet Sted har sit Hjem, hvor den almindelig bruges uden Hensyn til det forskjellige Jordsmøn, og at det vilde falde vanskeligt, at paapege saadanne Egne, hvor man til almindelig Brug havde ligesaa

mange Slags Plove, som der vare forskjellige Slags Jordsmøn, hvilket vistnok vilde være mest overeensstemmende med Theorien. Den Plov-Konstruktion, som opfylder, om end ikke alle, saa dog de fleste Fordringer, der gjøres til den bedst mulige Bearbejdning af Jorden, og som passer bedst, om end ei i alle, saa dog i de fleste Tilfælde, tør og maa anbefales som den bedste; og dette gjelder efter min fulde Overbeviisning, efterat jeg nærmere har lært at kjende Englands Plove og det ved dem fuldførte Arbejde, alene om Svingploven, ikke alene i Theorien men og i Praxis. Nederländerne have allerede for længe siden udmærket sig i Agrikulturen og fornemmelig i deres Agerdyrkningsredskabers, navnlig Plovens, Konstruktion. Lidt efter lidt bragte de deres Ploves udmærkede Bygning i Stand; men de erkjendte snart de ovenanførte Mangler ved Hulplovenes Forkærre, hvorfor de udelode denne ved deres Ploves fuldkomnere Bygning og erstattede den ved en simpel Stylte, hvilket godt lod sig gjøre paa deres mindre faste og mere jevne Jordsmøn. Den belgiske Plov, som vi kjende den, vakte den største Opmærksomhed hos alle tænkende Landmænd, og næsten overalt, hvor man erkjendte, at Plovens Forbedring var af den største Bigtighed, blev den belgiske Plov lagt til Grund ved de indledede Forbedringer. Dette skete allerede for omtrent 100 Aar siden hos Englænderne, som tidligere optog saameget af Nederländernes Agerbrug; i Frankrig skete det for omtrent 20 Aar siden ved Dombasle. Fra alle Sider erkjendte man

den belgiske Plovs Fuldkommenhed, naar Jordsmønnen blot var passende for den, d. e. temmelig jævnt, ikke meget fast, af Naturen eller ved Kulturen godt fløjet, samt frit for Stene og Rødder. Alle de væsentlige Modificationer, som man bestræbte sig for at anbringe ved den, havde til Hensigt, at gjøre den mere anvendelig paa forskjellig Slags Jord, uden at opgive dens gode Egenstaber eller afvige fra Hovedprincippet ved Bygningen af dens Plovlegeme. Dette førte til Bortfjernelsen af den undertiden hinderlige Stylte, til Forøgelse af Vøstestangs-Kraften ved Hjælp af Stærterne o. s. v., og saaledes til Svingploven, som først blev bragt til mere Fuldkommenhed af Englænderne og iblandt disse fornemmelig af Smal (Den smal'ske Plov skal man i England fra først af have kaldt „den hollandske“) og af Bailey, og denne er nu den mest udbredte hos de practiske Englændere, som ere saa langt forud for os i Maskiners og Redskabers Bygning og som allerede have forsøgt og ydet saameget med Hensyn til Agerdyrkningsredskaber.

Vor høitædrede Schwerz tilkommer den Fortjeneste, i Tydskland at have gjort opmærksom paa den belgiske Plovs Fortrin, fra Hohenheim af at have udbredt den vidt omkring og derved hyppig at have fortrængt den meget ufuldkomne, almindelige Hjulplov. Vi maae være ham megen Tak skyldig fordi han, under sine gavnlige Bestræbelser for en fuldkomnere Agerdyrkning, ikke strax valgte Svingploven, men hellere den beslægtede og i og for sig allerede meget gode

Stylteplow; fordi Indførelsen af en bedre Plov neppe vilde have havt et godt Udfald, dersom man strax var gaaet over fra den tilvante Hjulplov og til Svingploven; medens derimod den gradvise Overgang fra Hjulploven til Stylteploven og fra denne til Svingploven lettere lader sig iværksætte.

Den i den senere Tid vigtigere Underlagsplow er omtalt foran ved skadeligt Bands Afledning; ligesom den saakaldte Snits eller Skrælleplow er nævnet, da vi omhandlede Græsjordens Reolploining.

Harven.

Harverne have for det meste Tænder af Jern. Ved deres Konstruktion fandt jeg intet nyt eller mærkeligt, undtagen i Durham paa det meget tunge og vandholdige Jordsmon, som findes sammesteds. Der saae jeg en Harve saaledes konstrueret, at den, i Forhold til Agrenes Brede, bestod af 4 til 6 paa tværs sammenhængende Harver, som ved Rjeder vare fasthæftede til et langt Træ og strakte sig over hele Agrenes Brede; ved hver Ende af Træet vare Skagler anbragte saaledes, at Hestene paa begge Sider gif i Renerne, for at dette fugtige, lerede Jordsmon ei skulde blive for stærkt sammentraadt af disse. Paa sædvanlig Jord harve Englænderne mest i Trav for at forøge Harvens smuldrende Egenffab.

Kultivatorer, Erstirpatorer.

De Agerdyrkningsredskaber, som under Navn af Kultivatorer, Erstirpatorer, mangestærede Plove, Plov-

harver, o. s. v. paa Thær's Tid bleve bekjendte for os, og som, med Hensyn til Virkningen af deres Arbeide, skulle staae imellem Ploven og Harven, fandt jeg endnu i Brug paa mange Eiendomme med den letagtige Turnips- (Byg-) Jord, men dog ikke saa almindeligt udbredte, at man deraf kunde faae fuldkommen Tillid til deres practiske Nytte, eller i Almindelighed antage dem for væsentlig nødvendige i et godt Agerbrug, hvor der haves Plove og Harver af en god Konstruktion, og hvor disse blive godt afbenyttede.

Tromlen.

Dennes Brug er almindelig i England. Den stærkeste Virkning frembringes af de Tromler, som ere korte og tunge; de ere ofte af støbt Jern, hule indvendig og indrettede saaledes, at de kunne gjøres tungere ved en Bægt, som hænges paa Axlen. Tromlen er Englænderen nødvendig, for at han kan bearbejde Jorden saa fuldkomment, som han ønsker det. Før og efter Udsæden anvendes den ofte paa let Jord; om Foraaret tromles den af Frostens hævede Vintersæd. En ikke almindelig Tromle bliver anvendt paa let Jord, f. Ex. i Norfolk, fornemmelig til Hvede, for at berede Jordsmonnet til denne Sædart. Det er et Slags Skivetromle, som bestaaer af 2—3 Skiver, med et Gjennemsnit af 2—2½ Fod, flere Tommer tyk, med en — omtrent 1 Tomme lang — udløbende Rand og med en Afstand af henved 8 Tommer mellem Randene. Da de to Skivers Grundflade alene er for lille til, at Redstabet under Afbenyttelsen kan holdes

i lodret Retning, saa er der, paa den anden Side af Arlen, i hvilken Skiverne ere befæstede, anbragt et sædvanligt Hjul med et lidt mindre Gjennemsnit. Med denne simple Maskine bliver det lette Jordsmon regelmæssig omtromlet kort før Hvedens Saaening saaledes, at Skiverne trykke Jorden fast sammen i parallel løbende Fordybninger, mellem hvilke de temmelig spids tilløbende Dphøininger blive staaende. Idet Hveden nu bredsaaes, falder denne i Fordybningerne paa den fasttrykkede Ager, og bliver derpaa af en let Harve dækket med Jorden i Dphøiningerne. Hvedemarken viser sig derefter, som om den var saaet med Saaemaskine, og bliver ligeledes rensket i Raderne. Redskabet kaldes derfor ogsaa Drilltromle. Paa stærk Jord, f. Ex. i Chestershire, saa jeg en Tromle, paa hvilken var anbragt en Mængde, omtrent 2 Tommer høie og stærkt imod hinanden stillede Knivsblade; den træder istedetfor den bekjendte Pigtromle og skal gjøre god Nytte. Ogsaa Tromler med opboiede Jernringe forefindes ikke sjelden i England.

Tromlens Anvendelse til Græslandet bør ogsaa berøres her; til at tromle Græsplainerne i Parterne saa jeg støbte Tromler af tommetykt Jern, 6 Fod i Gjennemsnit og 8 Fod lange. Deres store Gjennemsnit, eller meget mere den høitliggende Axel, lettede meget Brugen af disse tunge Tromler.

Redskaber til Drill-Dyrkning.

Dengang da Thaer beskrev det engelske Landbrug og da Radsaaenings-Kulturen i en udstrakt Grad netop

blev meget omtalt, forefandttes hertil mange kunstige Redskaber, som i Tydskland foranledigede flere Misforstaaelser. Efterhaanden bleve Begreberne klarede og med det samme indskrænkedes Redskaberne til nogle faa og simple, nemlig til Hestehakken og Hyppeloven; mere sammensat er Saaemaskinen. For Delsblikket er Raddyrkningen, s. Ex. af Kartofler, Roer, Bønner, Raps, o. s. v. ogsaa i Tydskland saa almindelig bekjendt, at jeg kun vil anføre Følgende herom:

I England er det fornemmelig Turnips, som dyrkes efter Drill-Methoden; dernæst, almindeligere end hos os, Bælgfrugterne; og endelig, hvad der er endnu mere eiendommeligt, Kornet. Det nærmere herom vil jeg faae Leilighed til at berøre, naar jeg kommer til at tale om disse Planter's Dyrkning; med Hensyn til de ved denne Leilighed afbenyttede Redskaber vil jeg bemærke:

Hestehakken

er endnu hyppig saaledes, som Thaer har beskrevet os den. Dog indfører man mere og mere den simple, forbedrede Hestehakke med eet Skære foran og to bagved, som, i Forhold til Rummet mellem Raderne, kunne stilles nærmere ved eller længere fra hinanden (ligesom den nyere Hohenheimer Hestehakke). Den mangeskærede, complicerede Hestehakke til at rense det radsaaede Korn Hayes fornemmelig efter Cokes bekjendte Konstruktion; den er imidlertid bleven modificeret paa mange Maader og dens Brug er ei almindelig.

Hyppeploven

haves ogsaa i Almindelighed efter den af Thaer givne Beskrivelse med to bevægelige Muldfjælle, som kunne stilles snævrere eller videre.

Saaemaskinen.

Med Undtagelse af de Maskiner, som anvendes til Bredsaaning, f. Er. til Kløver- og Græsstrø, som er vanskeligt at faae ligelig fordeelt med Haanden, findes Saaemaskinen stedse i Forbindelse med Drill-Kulturen i det Store, fornemmelig til Turnips og Hvede, og anvendes især i Skotland og i det nordlige England. Sammes Konstruktion med det saakaldte Skeeværk, ved hvilket mindre eller større Skeer bevæge sig med Arlen og kaste Sæden ud igjennem et Tragteværk, ansees nu i Almindelighed for at være den hensigtsmæssigste; Indretningen med Borster og uden Skeer findes sjeldnere, for det meste alene til den ovenomtalte Bredsaaning. Dersom Beenstøv anvendes til Gjødsfning, saa har man i den samme Maskine et Skeeværk til Beenstøvet oven over det, som er bestemt til Sædfornet; Beenstøvet's Tragt leder dette ned i Sædfornets Tragt, saa at begge Dele i Forening falde radeviis i Jorden. En saadan Saaemaskine, som kan bruges til forskjelligt Sædforn og til Beenstøv, koster omtrent 40 P. Sterl. Man bruger ogsaa Haand-Saaemaskiner, indrettede efter de samme Principer. Til Turnips saae jeg ogsaa en anden Saaemaskine, ligesom den, vi bruge til Raps; den anvendtes paa de Steder, hvor man ikke gjødster med

Beenstøv, men alene med Staldgjødning. Med denne saaes Turnipsfrøet paa Rygge, for det meste to Raader ad Gangen; ved Maskinen ere smaa, concave Tromler anbragte, som tiltromle Frøet uden at jævne Ryggene.

Lærskemaskiner.

Fra Skotland og de tilgrændsende nordlige Grevsaber af England have Lærskemaskinerne nu udbredt sig næsten til alle større Landeiendomme, hvilket sandsynligviis bedst taler for Sandheden af Englændernes almindelige Paastand, at man paa denne Maade sparer meget, ofte endog det Halve, af Omkostningerne ved Lærstnings- Arbeidet. Heraf maa man imidlertid ikke drage den Slutning, at de kunne anvendes med Fordeel under alle Omstændigheder ogsaa der, hvor Daglønnen langtfra ikke er saa hoi, som i England, og hvor man hverken kan anvende Vand- eller Dampkraft til at sætte Maskinen i Bevægelse. Navnlig hos os er dette Spørgsmaal paa ingen Maade tilfredsstillende besvaret. Naar man i dette Tilfælde sammenligner England med Tydskland, saa maa man ogsaa tage Hensyn til den Omstændighed, at Arbeidet med Lærskemaskine i England fremmes derved, at Straaet i Almindelighed er kortere, ikke alene fordi det fornemmelig bestaaer af Hvede- og Bygstraa, men ogsaa fordi man i England sædvanligviis sætter længere Stub end hos os. Som et Exempel paa Omkostningerne anførte man i Lincøln, at paa en Maskine, som daglig udfrævede 5 Heste og 12—14 Mand,

kostede Tærstningen af 8 Bushel Hvede efter en almindelig Høst 2 Sbl., medens det samme Quantum kostede 4 Sbl., naar der brugtes Haandkraft. Tærstmaskinerne have ogsaa den særegne Fordeel for Engländerne, at disse ved Hjælp af dem see sig i Stand til hurtig at udtærste deres Sædstaffe. Anskaffelsen af en saadan Tærstmaskine, efter den for Tiden almindelige stotste (stotst-svenste) Konstruktion, koster i England omtrent 100 P. Str. De drives om muligt ved Vand; i den senere Tid ogsaa ved Damp. Det Hele koster saa, i Forhold til Maskinens Størrelse og Hestekraft, 2—300 P. Str. Ikke sjældent ere Maskinerne konstruerede paa den Maade, at de kunne transporteres fra et Sted til et andet, hvorfor man hyppig stiller dem op ved Siden af Sædstaffene og i godt Veir udtærster disse under aaben Himmel. I dette Tilfælde drives de ved Hestekraft.

Arbeidet med Sædens Reengjøren er for det meste forbundet med Tærstmaskinen.

Høvendings-Maskiner

sees ikke sjældent; dog ere de ei saa almindelige, at man deraf kan slutte sig til, at de ere meget fordeelagtige. Man anfører imod dem, at de ikke godt kunne bruges paa en ujevn Jordbund; at de ikke forrette Arbeidet godt, naar Kløver og Græs ligger tykt; at man alligevel behøver megen Haandkraft for at rive Høet sammen og sætte det op i mindre eller større Staffe. Naar jeg spurgte Landmænd om Aarsagen, hvorfor de ikke betjente sig af Høvendings-Maskiner,

faa fik jeg sædvanlig til Svar, at de ikke vilde berøve deres Daglønnere den Fortjeneste, som dette Haandarbeide kunde forstaafe dem. Naar man horer dette af en Englænder, som saa godt veed at beregne sin egen Fordeel, og som ellers benytter sig af Maskiner, hvor det kan skee med Nytte, saa kan man næsten med Sikkerhed drage den Slutning, at Brugen af denne Maskine ikke er synderlig fordeelagtig, og dette saameget desto mindre, naar Daglønnen, som hos os, er meget lavere, og naar man kan antage, at disse Maskiner ikke ganske kunne erstatte Haandarbeidet. Desuden ere disse Høvendings-Maskiner temmelig komplicerede og kostbare.

Haffelse-Skæremaskiner.

Med Hensyn til disse, som ogsaa ere bekjendte hos os i Tydskland, fandt jeg intet værd at bemærke uden netop det, at de meget hyppig sættes i Bevægelse ved den Kraft, som driver Tærskemaskinen.

Rodfrugt-Skæremaskiner.

De af disse, som ere forsynede med Svinghjul, besatte med Knive, til at skære Roer, Kartofler o. s. v. i Skiver, ere omtrent af samme Konstruktion, som de i Tydskland brugelige. Men man finder ogsaa nogle, som skære Rodderne i smaa Tærninger, hvilke lettere kunne omfattes af Faarene end de større Skiver.

Befordringstøi.

Med Hensyn til det landoekonomiske Befordrings-

toi har jeg at bemærke: Jeg havde ventet mig mere mærkeligt i Konstruktionen af de engelske Karrer og Vogne. De ere for det meste gjorte meget solide og tunge. I England, saavel som andensteds ere Messingerne deelte, om man skal give fire eller tohjulet Befordringstøi Fortrinet. Tohjulede Genspænderkarrer med stærke Heste synes i Almindelighed at foretrakkes til Aulsbrug, hvor Beiene ere jævne. Dersom flere Heste sættes for en Vogn eller Karre, saa blive de for det meste — indtil 4 eller 6 Stykker — forspændte enkelte efter hinanden, meget sjeldnere parviis ved Siden af hinanden. Jeg kunde ikke udfinde overveiende Grunde herfor.

b. Plantedyrkning.

Naar jeg, ved mine Besøg i Englands forskjellige Egne, anmodede Forpagteren om at vise mig hans Aulsbrug, saa førte han mig sædvanligviis først til de herlige Fodermarker, og greb med det samme Leiligheden til at fremvise sin Dvægbesætning; dernæst førte han mig til Roemarkerne, og tilsidst endelig til Hvede- og de øvrige Sædmarker.

„Af de første, Foder- og Turnipsmarkerne, Bært“ — siger Forpagteren — „kan man stedsse slutte sig til de sidste, Sædmarkerne. Dersom hine ere smukke og yppige, saa staaer det sig godt med Dvægbesætningen og Sædmarkerne, fort sagt: med det hele Aulsbrug.“

Denne Orden bestemmer den Grad af Vigtighed,

som den engelske Landmand tillægger hine forskellige Grene af Avlsbruget. Vi ville bibeholde denne Orden:

1) Græs- og Foderdyrkning.

Græslandet, som spiller en saa vigtig Rolle i det engelske Agerbrug, kan inddeles i vedvarende og afvexlende Græsland.

Vedvarende Græsland.

Engländeren sætter stor Priis paa godt vedvarende Græsland, hvilket afbenyttes deels til Høslæt, deels til Græsning, og som stedse søges vedligeholdt i fuldkommen, yppig Kraft. Han troer, at han i Almindelighed kan drage mere Nytte af det til Græsning end til Høslæt af den Grund, at det paa en tæt, kraftig Græsmark yppig fremvoksende fine Bundgræs bedre kan afbenyttes til Afgræsning, fordi det under Slaeningen vanskelig medtages af Reen. I Gjennemsnit bliver derfor altid mere vedvarende Græsland anvendt til Græsning end til Høslæt, hvilket godt lader sig gjøre, uden at Avlsbruget derved forstyrres, fordi — som vi ovenfor have anført ved vore almindelige Bemærkninger om det engelske Agerbrug — det efter Bærelbrugets Regler dyrkede Agerland godt kan vedligeholdes i Kraft uden at understøttes af vedvarende Græsland. Det naturlige Græsland, hvortil man for det meste vælger en fugtigere Jordbund end til Agerlandet, bliver især afgræsset med Heste og Hornkvæg. Dersom det anvendes til Hø, saa tages kun een Slæt; thi at tage Efterslæt af en Eng

hører ganske til Undtagelserne; jeg kan ogsaa godt dele Englændernes Mening i denne Henseende, at et Agerbrug, som er indrettet paa Græsgang, og hvor Bevogtningen ingen Beføstninger medfører, kan have langt mere reen Fordeel af Efterslættens Afgræsning end af dens Slaaening og Anvendelse til Hø, fornemmelig i et fugtigt Klima; thi endog under andre Landbosforhold er Beføstningen ved den, paa Grund af Aarstiden, ofte mislige Efterslæt hyppig saa uforholdsmæssig høi, at Afgræsning vistnok vilde være fordeelagtigere. Desforuden paastaar Englænderen, at Græsset paa en Eng, som aarlig slaes to Gange, lidt efter lidt bliver tyndere, hvorpaa slettere Planter indfinde sig; hvilket ikke vilde være Tilfældet, dersom Engen fra Tid til anden blev afgræsset og fasttraadt. Da Dvæget bestandig, baade Dag og Nat, bliver paa Græsgangen, saa vedligeholdes denne derved fuldkommen i Kraft; men dersom Engen afbenyttes til Høslæt, saa sørger Englænderen omhyggeligt for, at den til Gjengjæld erholder god Gjødsfning, og man kan antage, at der, efterat der er taget Høslæt i to Aar, for det meste gives en god Gjødsfning med godt sammenbrændt Møg eller og med Kompost. Dette Slags Gjødsning maa man især slette høit for Engene, fordi det, ved hyppig at rives om Vinteren, forbinder sig saa godt med Grønsværen, at der bliver lidt eller intet at afrive. Den videre Pleie for gamle Enge er den, som udtræves for enhver god Behandling af Græslandet; hertil hører en vis Orden i Afgræsningen og Omsorg for, at Græsgangen ikke besæt-

tes for tidligt eller for stærkt; al stadelig Fugtigheds Afledning; at Creaturene tidlig om Foraaret, senest i Begyndelsen af April, borttages fra Græslandet, hvis dette skal anvendes til Høslæt; at flette Plantearter bortskaffes; at Græsgjøbningen flittig spredes, eller og samles i Kompostbunker for atter i den beceilige Aars-tid desto omhyggeligere at udsprede over Stykket; at Myretuer og Muldvarpestub udjevnes; at Græslandet tromles for at gøres jevnere og beqvemmere til Slaaeningen, samt for at fasttrykke den løse Græsrod, hvilket gjør Udbyttet mere sikkert; at det afgræsede Stykke Land flittig slaaes for at bortskaffe tilbage-staaende Planter og for igjen at faae Græsset til at styde frist frem. Naar man betragter, hvorledes Græslandet pleies og styrkes paa denne Maade, hvorledes det beskygges og beskyttes mod tørrende Vinde ved Hækker, Træplantninger o. s. v., saa kan man godt forklare sig Englands yppige Græsvært, ogsaa uden at tage Hensyn til Landets gunstige Klima; og det smukke Grønne overrasker den Fremmede saameget mere behageligt, da det, paa Grund af det ovenfor anførte Agerbrugs-System, indtager saa stor en Deel af Landet. Den smukke Grønsvær forøges ogsaa ved de mange store Lysthaver, som fornemmelig bestaae af Græspartier, der modtage en udmærket Pleie, og som ogsaa af den Grund maae interessere den fremmede Landmand, fordi man af deres Tilstand og Behandling sædvanlig kan slutte sig til Græslandets Behandling i Almindelighed. Imidlertid er Behandlingsmaa-

den ikke den samme for begge. Med Hensyn til det egentlige Græsland, som er til Nytte, bestræber man sig især for, altid at holde det i en kraftig, feed og yppig Tilstand; Græsplainen i Lysthaven bliver derimod holdt mager, hvorved der fremkommer fint, kort Græs, eller endog Mos, som gjør Plainen endnu blødere at gaae paa; den modtager sit smukke, rene Udseende fornemmelig ved følgende Behandling: ved hyppig Tromling, hvortil man betjener sig af smaa, støbte Haandtromler, bliver Græsplainen stedse holdt jevn og glat; denne Tromling foretages, efterat Grønsværen i en ringe Grad er bleven vædet af Regn, Dug, eller — i Mangel deraf — ved Banding. Det er paafaldende at see, hvor levende grønt og hvor tæt saadant tromlet Græs er i Sammenligning med det, som ikke er tromlet. Saasnart Græsset paa disse Plainer blot er nogle Tommer langt, saa bliver det dernæst slaaet saa nær Jorden, som muligt, hvilket gjentages hver 2den, 3die Uge; hertil betjener man sig af skarpt slebne Leer, og førend Slaaeningen bliver der altid tromlet, for at end ikke den mindste Knold skal hindre den korte Slaaening. Græsplainens Kanter langs Veien blive lige affaarne ved Hjælp af særegent konstruerede Saxe, med lange Haandtag, for at Arbeideren kan gaae opreist og bruge dem. Alle — endog de mindste — Stene afpilles, alle store Planter, som standse Græsarten, bortluges o. s. v. Man kan bedst gjøre sig en Forestilling om disse Plainers overordentlig ziirlige og paa det omhyggeligste jevnede Overflade, naar man hører, at Englænderne ogsaa anvende en Maskine, som

affskærer Græsset paa samme Maade, som de store Sare skære det uldne Tøi i Fabrikerne.

Med Hensyn til et nyt Anlæg af vedvarende Græsland, om hvilket man i Udlandet forudsætter en ganske særegen Kundskab hos den engelske Agerdyrker, saa erkjender man tilfulde hvor vanskeligt det er at frembringe en ny Grønsvær, som kan sættes ved Siden af en gammel Eng, baade i Henseende til Godhed og til en passende Blanding af Græsarterne, hvorfor man, paa Grund af den høie Værdi, som Englænderne tillægge en god Eng, ikkun sjelden tillader, at denne opbrydes. Men dersom en ny Eng skal anlægges, saa gaaer man i Almindelighed frem paa følgende Maade: Som første Betingelse for at Arbeidet skal lykkes fordrer man, at Jorden i Forveien er fuldkommen skjor, fri for Ukrud, samt at den sættes i god Kraft ved Gjødskning med vel forraadnet eller som Kompost tilberedt Gjødning, hvis den ikke allerede er i god Gjødningskraft. Dernæst er det nødvendigt, at Overfladen førend Udsæden tilberedes saa jævnt, som muligt. Englænderne ere ligesaa lidt som vi enige om, hvilken Tid, enten Foraaret eller Efteraaret, der er den mest passende til Saaningen, og — i første Tilfælde — om man tillige skal saae en anden Sædart, som Overfrugt, hvortil de helst vælge Byg. Det samme er — hvad jeg ikke havde troet — Tilfældet ved Valget af Sædfrøet for vedvarende Græsland. De engelske Landmænd opelske ikke selv det Frø, som de behøve, ligesaa lidt som de angive det

passende Forhold for sammes Blanding; de forskrive derimod deres Sædfrø fra de store Frøhandlere og overlade i Almindelighed til disse baade at bestemme Blandings-Forholdet og Qvantiteten for et vist Areal. Hos disse Frøhandlere finder man en ligesaa stor Afvigelse i den af dem foreslaaede Blanding, eller — hvis jeg tør udtrykke mig saaledes — af Recepter paa Græsfrø, baade med Hensyn til Sorter og til Qvantitet, som man saa ofte seer i Bøger om denne Gjenstand; og paa Grund af den Uoverensstemmelse, som jeg i England bemærkede i dette Tilfælde, kan jeg vist undlade at forsøge hine Angivelser med dem, som jeg modtog af flere Landmænd for om muligt at komme til et Resultat, hvilket dog ikke lykkedes mig. Engelsk Raigræs, omendstjændt mindre varigt, og Hvidkløver tilligemed Timotheigræs udgjør i Almindelighed den største Deel af Blandingen, hvortil der endnu bliver taget en liden Deel af andre Græsforter, alt i Forhold til Omstændighederne, Forraadet, Forsendelsen fra Frøhandlerne o. s. v. En eneste Fosderplante, som i England ofte anvendes til Anlægget af vedvarende Græsland, var mig ny og fremmed. Det er den vedvarende, røde Engkløver (i England: Kovgræs), hvis nøiere botaniske Beskrivelse og Afvigelse fra den sædvanlige Rødkløver forøvrigt endnu ikke er meddeelt. Dette Kovgræs mangler næsten aldrig ved noget Anlæg. I Almindelighed tage Englænderne hellere et for rigeligt end for knapt Maal til Udsæden af Græsfrø, omtrent samme Qvantitet, som jeg nu strax efter skal angive for Udsæden til af-

verlende Græsland. Thi de beregne meget rigtig, hvor skadelig en mislykket, knap Udsæd er for det Hele. Det nye Græslands Behandling, som er grundet paa lang Erfaring hos Englænderne, maa tillægges mere Bigtighed: Sædfrøet bliver let nedtromlet og Tromlingen gjentaget nogle Gange, naar Græsset er et Par Tommer høit. Foraaret efter Udsæden bliver det unge Græsland overstroet med kraftig, velbehandlet Kompost. Den engelske Landmand lover sig, ogsaa med Hensyn til andre Sædarter, altid den bedste Virkning af saadan en Dvergjødsfning med kraftig Kompost just paa den Tid, da den første Spireevne yttres sig ved den indtrædende Foraarsvarme og da den fra Vinteren undertiden svækkede lille Plante mest trænger til virksom Næring. Det ansees for hensigtsmæssigst, i Løbet af Sommeren at føre Jaarene paa det nye Græsland for at disse kunne afgræsse det saa løselig, idet de baade Dag og Nat opholde sig paa det. Englænderne ansee det for meget gavnligere, at gjentage denne Behandling i eet eller to Aar, end at bestemme Græslandet til Slaeening forend det tredie Aar, fordi den nye Græsffjold bliver altfor tynd ved gjentagen Slaeening. Sidencster kan Stykket behandles ganske som ældre Græsland. Høslæt maa imidlertid ogsaa i det første Aar foretrækkes paa fugtig Jordbund, hvor Afgræsning kunde være skadelig. Første Gang efterat det nye Græsland har været anvendt til Slæt, er det meget gavnligt i samme Efteraar at give det en Dvergjødsfning. Englænderne lægge ogsaa megen Vægt paa, at dersom den første Udsæd slaaer feil, d. e. der-

som det fremspirende Græs ikke er frist og tæt, saa maa man ikke opsætte den anden Saaening for længe, men helst strax omploie Jorden og sride til en ny Udsæd. Naar man sammenfatter alt dette, saa afhænger, efter Englændernes Erfaring, det gunstige Udfald af et saadant Anlæg deraf, at Jorden ei er for tør; at den er i en god Gjødningskraft; at den er sfjor og rensset for Ukrud; at den er besaaet med en tilstrækkelig Mængde Græsfrø; at den tromles; at den i det første Foraar bliver overgjødfket med kraftig Kompost; at den om muligt let afgræsses med Faar; og endelig at den strax omploies og paany besaaes, hvis den første Udsæd mislykkes. Naar vi sammenligne alle disse Fordringer med den Maade, paa hvilken vi i Almindelighed anlægge et nyt Græsland, saa maae vi vel tilstaae, at det engelske Klima ikke alene er Skyld i, at saadanne Anlæg lykkes bedre for Englænderne end for os.

Engvanding.

Ifølge de Oplysninger, som Englænderne meddeelte mig, blev Engvandingens Værdi meget skattet i ældre Tider, da Trevangsbruget og den magre Fællesgræsgang endnu var i Kraft, og derfor blev dette Arbeide foretaget paa mange Steder, fornemmelig i det Syblige. I hine Tider havde man sædvanlig Mangel paa Foder til det fra Fjælløden mod Vinteren hjemvendende forsultne Dvæg; Halm maatte udgjøre dets Hovednæring, og derfor havde Vandingsenge, som leverede meget Foder, en høi Værdi. Men nu

have Fordringerne forandret sig; Engvandingen har nu tabt i Vigtighed og i Anvendelse siden man almindeligt har indført det nye Agerdyrknings-System, som paa Agerlandet producerer baade meget og godt Dvægfoder, hvorfor Dvægvægen er hævet saa overordentlig høit, og Opdrætteren for Diebliffet seer mere paa Foderets Dvalitet og tillægger Græslandets Afgræsning mere Værd.

Da Engvandingen i den seneste Tid paa Grund af dens erkjendte Vigtighed i Tydskland er hævet til en Kunst, saa kan man der lære mere herom end i England.

Afveklende Græsland.

Da vi betragtede det engelske Agerbrug i Almindelighed, bemærkede vi, at dets Sædskifte efterhaanden uddannede sig med mere og mere Bestemthed og Simpelt; derfor — uagtet vi maatte, ifølge de tidligere meddeelte Notitser om det engelske Agerbrug, antoge, at man ved disse Værelbrug med Græsgang eller Værelbrug efter Frugtveirens Regler maatte sørge for særegne (Græs-) Skifter til Græsgang og særegne (Kløver-) Skifter til Slæt, saa ville vi nu i Almindelighed finde begge forenede i Græs- og Kløverskifter paa den Maade, at der nu ikke mere gjøres streng Forskjel mellem Græs- og Kløverdyrkning. Det Skifte, som modtager denne Udsæd af Kløver- og Græsfro, er kraftigt og meget godt bearbejdet som Følge af den umiddelbar forudgaaende Dyrkning med Høppevarter. Udsæden foretages i Regelen tilligemed Byg. Blandin-

gen blev opgivet forskjellig; følgende Forhold ligger imidlertid for det meste til Grund for samme:

Naar man, som vi alt forhen have anført, vil afverle paa den Maade, at Foderskiftet den ene Gang i den fire- eller femaarige Rotation fornemmelig skal bestaae af almindelig Rødkløver og den anden Gang af flere forskjellige Sorter, saa bliver Blandingen til 1 engelsk Acre*) ($1\frac{1}{2}$ wyrtembergsk Morgen) omtrent saaledes:

Den ene Gang: almindelig Rødkløver, 15 \mathcal{W} ; engelsk, i den senere Tid ogsaa italiensk, Raigræs, eller Timotheigræs, 15 \mathcal{W} . Istedetfor Raigræs vælge Mange andre Græsarter, f. Ex. Engsvingel, Røglear, Rapsgræs; hvorved man naturligviis maa tage Hensyn til disse Græsarters forskjellige Bægt. Den anden Gang vælges: almindelig Rødkløver, 3 \mathcal{W} ; Hvidkløver, 3 \mathcal{W} ; gul Kløver (ved denne forstaae Englænderne deels Humlekløver — *medicago lupulina* —, deels den saakaldte Guldkløver — *trifolium agrarium* v. *procumbens* —**), 8 \mathcal{W} ; vedvarende Rødkløver, 4 \mathcal{W} ; engelsk Raigræs eller Timotheigræs, 15 \mathcal{W} ; istedetfor det sidste tages ogsaa ofte andre Græsarter, fornemmelig af de ovenfor anførte. Der, hvor man ikke har indført hiin Afverling, vælger man i Almindelighed

*) = 6 Skpr. Land dansk.

**) Ifølge „Dreiers Anviisning til at kjende de danske Foderurter“ er *medicago lupulina* = Humleagtig Snegleballe; *trifolium agrarium* = Humlekløver; *trifolium procumbens* = udstrakt Kløver.

følgende Blanding: almindelig Rødkløver, 10 \mathcal{W} ; Hvidkløver, 6 \mathcal{W} ; gul Kløver, 4 \mathcal{W} ; vedvarende Rødkløver, 4 \mathcal{W} ; engelsk Raigræs, eller andre af de nævnte Græsarter, 10—15 \mathcal{W} . Dvantage af den almindelige Rødkløver i Forhold til de andre Kløverarter er forskjellig i de forskjellige Egne; paa den bedre Jordbund saaes mere af den røde, paa simplere Jord mere af anden Kløver, især af den gule. Hist og her finder man ogsaa en Blanding med noget Infarnatskløver — forøvrigt, som det forekom mig, uden synderligt Held. Samme Aar Frøet er saadet, kan man lade Hornqvæg, men ikke Faar, græsse paa Skiftet efterat Overfrugten er høstet. Disse Græs-Kløvermarkers Væxt er i Almindelighed meget god, og Indtægten af første Slæt kan ansættes til 50—60 Ctnr. p. Acre (40—46 Ctnr. p. wyrtemb. Morg.), hvorefter Ageren enten — men sjeldnere — benyttes til Efterflæt, eller og til Græsgang, hvilket er det hyppigste. Man vælger helst at anvende Græs-Kløverstifterne til Høflæt og derimod de gamle Græsmarker til Græsgang. Græskløverens andet Aar giver en meget god Græsning, hvis Indtægt i Forhold til Høværdien af den engelske Landmand bliver anslaaet til i det mindste Halvparten af det første Aars Indtægt. Dette Udbytte, ansat efter Høværdien, giver ham ogsaa en Bestemmelse for, hvor meget Dvæg han kan beregne til Græsningen paa et givet Areal. Dersom man kan tilveiebringe Kompost, saa holder den engelske Landmand meget af at overstrøe Kløvergræsmarken hermed om Foraaret efter Udsædsaaet, da dette har en meget

god Virkning paa Markens Tilstand i begge de Aar, den afbenyttedes.

Der staaer endnu tilbage, at anføre nogle Bemærkninger om Englændernes Høbjergning, da Beskaffenheden af deres Hø har en særegen Berømmelse. Om muligt begyndes med Slaaeningen, naar de fleste Græsarter blomstre. Paa Grund af den omhyggelige Udjevning og Tromling kan Græsset afflaaes meget nær ved Bunden, hvilket bidrager til at forøge Udbyttet. Arbeidet med at veire Høet paa Marken afviger ikke synderlig fra den Behandling, som vore omhyggelige Agerdyrkere anvende; men Englænderen lægger meget mere end vi Vægt paa den Grad af Tørhed, som Høet bør have, og han holder for, at den Kunst at veire Høet bestaaer deri, at det vel gøres saa tørt, at det ikke tager for megen Varme i Stakken, men dog alligevel beholder en Mængde fortættet Plantesaft; man anvender derfor megen Opmærksomhed for at finde denne Middelvei og benytte det rette Tidspunkt. Man foretrækker, at faae Høet det snarreste muligt lufttørret, ikke saameget ved i lang Tid at udsætte det for den brændende Sol, men meget mere ved flittig Behandling i Forbindelse med en omhyggelig Bevaring mod Væde af Regn eller Dug. Det samme fandt jeg ogsaa hos Schweizerne, hvis Hø ligeledes er meget berømt. Hos os feiler man hyppig i det Punkt, at man troer jo tørere, jo mere gjennemstegt af Solen Høet høstes, desto bedre skulde det og være. Men det er let forklarligt, at paa denne Maade bortdunste mange af de finere, aromatiske Stoffer,

som forblive i Høet, dersom det behandles efter Engländernes og Schweizernes Methode; dette foranlediger vel en mere levende Gjæring, men meddeler just derved alt Høet den gode Bessaffenhed, at det beholder sin aromatiske Lugt og langt flere nærende Egenskaber end andet Hø har. I Staffen antager Høet gjerne en lysbrun Farve, hvilket intet skader, men det maa ikke blive mørkebrunt, som kommer af altfor stor Hede under Gjæringen. Høets Behandling i Hæsfene maa — under Forudsætning af Græslandets kraftige Behandling hos Engländerne — ogsaa tilskrives en betydelig Andeel i dets fortræffelige Bessaffenhed, thi denne er unægtelig meget bedre og maaskee er det engelske Hø dobbelt saa nærende, som det kraftløse Hø, der produceres i vore Avlsbrug. Det behandles paa følgende Maade: det paa den anførte Maade veirede Hø sættes i store Hæsse. Paa en Grundvold af Halm, Riisbrænde og deslige lægges Høet lagvis fra Midten og udad, udbredes og sammentrædes omhyggeligt. For at indfaldende Regnveir ikke skal skade under Stakningen, spænder man et stort Seilbug paa Stænger over Pladsen (Engländerne mangle endnu Hollændernes Indretning med bevægelige Siv eller Halmtage, men de ansee disse for meget hensigtsmæssige). De færdige Høhæsse ere i Almindelighed dannede som smaa firkanterede Huse med to Gavle og med de to Sider tilspidsede som et Tag. Naar Høets første saakaldte Svedning er forbi, og Hæssen efter 8—10 Dages Forløb er sunken sammen, flættes der en taglignende Bedækning af Halm paa den øverste

Deel af Hæssen og dens Sider pudses og jevnes saa godt, som muligt, derved at man afriver det yderste mindre fast sammenpressede Lag Hø, eller tilstopper smaa Fordybninger med Hø. I de første Maaneder efterat Hæssen er sat, drages af og til, ved Hjælp af en lang Høfrog, en Bist Hø ud, for at man kan see om det ikke gaaer i for stærk Gjæring og staaer Fare for at brænde sammen. Naar Hæssen skal bruges, saa bliver Høet ved Hjælp af et stort knivdannet Redskab skaarret ud i Terninger paa omtrent 50 T, disse ombindes strax med et Par Hø eller Halmbaad saaledes, at alt Høet, lige indtil det opfodres, bliver fast samlet, som det laae i Hæssen; dette har til Folge, at saavel alle de fine Smaablade, Frøskjerner o. s. v., som og alle aromatiste, nærende Dele, der dannes under Gjæringen, holdes sammen og komme til Nytte, hvilket ikke er Tilfældet, naar man, som vi gjøre, river Høet fra hinanden, binder det løst og paa den Maade fører det bort.

Luzerne og Esparsette.

I vore almindelige Bemærkninger om det engelske Agerbrug have vi allerede anført, at Englænderne finde deres sædvanlige Driftsmaade med Kløver og Græsdyrking saa fordeelagtig, at de ikke sætte megen Priis paa Dyrkingen af Luzerne og Esparsette, som under andre Agerdyrknings-Forhold ofte drives med saamegen Nytte; det synes ogsaa, at de ikke ere synderlig heldige med Dyrkingen af Luzerne, for hvilket Klimaet maaskee kan bære Skylden, fornemmelig i den

nordlige Deel. I Virkelighed fandt jeg ingensteds, med Undtagelse af Greyfabet Kent, Luzernebyrftningen i nogen synderlig Udftækning; hift og her traf jeg den vel, men kun paa smaa Stykker. Jeg havde ikke Leilighed til at fee, hvorledes Luzernen behandles ved Hjælp af Hestehakken, derimod gjorde jeg mig bekjendt med følgende Fremgangsmaade, som var mig ny, og som forklarede mig mange hidtil utydelige Efterretninger om Luzernens Radsaaening i England: den bliver nemlig med Haanden faaet i Rader uden nogen anden Slags Udsæd faaledes, at de besaaede Striber ere omtrent $\frac{1}{2}$ Fod, de ubesaaede derimod 1 Fod brede. Til at bearbejde Mellemrummene benytter man sig af en tregrenet Gaffel, hvis Grene ere en knap Tomme brede, men forresten temmelig tynde og foran skarpe. Med denne bearbejder og renser man Raderne efter hver Slæt, og afluger tillige Ukrudet af selve Raden mellem Planterne, som have stærkere Rødder end hint. Hvert Foraar nedgraves med den samme Gaffel kort Gjødning i de tomme Mellemrum. Paa enkelte Steder anvendes tillige Harven og Tromlen, for at Jordsmonnet kan holdes jevnt, hvilket er til Gavn for Slaaeningen. Indtægten af et faadant havemæssig behandlet Stykke Luzerneland, som giver 4—5 Slæt, angives meget høi. Jeg fandt disse Markers Udseende meget smuk; hvorledes det forresten forholder sig med den rene Indtægt, det kan vel kun erfares ved Forsøg. Under alle Omstændigheder varer en saadan Luzerneager meget længere end, hvis den er bredfaet,

da man paa denne aldrig fuldkommen har det i sin Magt, at holde den reen og skjør, saa meget mere som en Gjødsfning i denne Henseende gjør det Onde værre.

Med Hensyn til Dyrkningen af Esparsette fandt jeg Intet at bemærke.

Foder-Biffer.

De sædvanlige Sommerviffer dyrkes i England, ligesom hos os, fornemmelig til Grønsoder. Kun undtagelsesviis saae jeg dem rabdyrkede. Englænderne dyrke dem ikke regelmæssig, ligesaa lidt som de have en bestemt Plads i Rotationen; snart saaes de i en Deel af det Skifte, som har Rodfrugter, snart i Klover- og Græsskiftet, undertiden ogsaa tidlig foran Turnips; dette er imidlertid langt hyppigere Tilfældet med Vintervifferne, som overhovedet dyrkes meget almindeligere, og skattes langt høiere. De have to store Fortrin fremfor Sommervifferne: 1) at de kunne slaes 14 Dage til 3 Uger tidligere, som vilde være af stor Værdi ved tydst Staldfodring; og 2) at de af den Grund saameget desto tidligere give Plads for den paafølgende Sædart, hvilket er en stor anbefaling med Hensyn til vort Frugtverelbrug, fornemmelig naar der dyrkes Foderviffer foran Raps. Med Hensyn til Kjernen skal Udbyttet være ringere af Vinterviffer end af Sommerviffer. Ikke sjelden træffer man Vinterrug saadet imellem Vintervifferne, hvilket fører Høsten og desuden idetmindste giver

noget Udbytte, om end Bifferne skulde gaae noget bort om Vinteren eller Foraaret. I Betragtning af disse Fortrin er det meget at beklage, at de Forsøg, som man har anstillet i Tydskland for at afbenytte dem paa samme Maade, som i England, Nederlandene o. s. v., ikke have været synderlig opmuntrende; da deres Misvært ikke er saa hyppig i det nordlige England og i Skotland, som hos os, saa maa man antage, enten at Vinterens særegne Bestaffenhed eller og vort saa ofte raa og kolde, tørrende Foraar er skadeligt for dem. For øvrigt troer jeg, ifølge de Forsøg, som jeg har anstillet, at man endnu ikke bør opgive Haabet om, i Tydskland at kunne drage Nytte af deres Dyrkning, hvorfor det vistnok godt vilde lønne Umagen at fortsætte Forsøgene endnu længere og ikke lade sig afskrække ved enkelte Uheld, som ogsaa kunne ramme i England.

Foderrug.

Naar Englænderne saae Rug til Fodring, saa have de til Niemed, at skaffe Faarene frisk Grønfoder til Græsning saavel om Efteraaret, som tidlig om Foraaret. Den langt større Udbredelse, som Dyrkningen af Foderrug har i Tydskland, finder jeg meget mere anbefalelsesværdig her end i England, ikke alene fordi den ligeledes yder os tidlig Faaregræsning, men ogsaa fordi den giver det tidligste Grønfoder til Staldfodring og derved i en vis Henseende kan erstatte Vintervifferne.

2) Hyppvæxter.

Turnips og Kunkelroer.

Englændernes Dyrkning af Turnips er saa ofte og saa nøiagtig beskreven, at jeg vel kan undlade at gaae i Detailen med Hensyn til den. Paa den Tid, da Thaers Beskrivelse udkom, bleve Koerne bredsaaede og hyppede med Haandkraft; ved Radsaaeningen, som nu er almindelig næsten overalt, er Turnipsdyrkingen bleven meget billigere. En efter min egen Jagttagelse meget nøiagtig Beskrivelse af Fremgangsmaaden hermed indeholder allerede Dicksons Værk om det engelske Agerbrug (af Thaer). Med Interesse bemærkede jeg fornemmelig den Omstændighed, at hvor man ikke anvender Gjødsfning med Beenstov, der kan man, ved en meget hensigtsmæssig Behandling af de brugelige Maskiner og Plove, indrette det saaledes, at Roeplanterne komme til at staae paa Kamme, umiddelbart ovenpaa den i Rader nedlagte Gjødning, hvilket meget fremskynder deres Væxt og derved er et Mittel til, saavidt muligt, at frie dem for Jordloppernes Udelæggelse. Den i den seneste Tid almindelig indførte Fremgangsmaade, at anvende Gjødsfning med Beenstov til Turnips, er allerede ovenfor anført. Jordens overordentlig gode, flittige og dybe Behandling baade før og efter Udsæden, i Forbindelse med den rigelige Gjødsfning, lægger Grunden til de paa følgende gode Afgrøder, fornemmelig til Græs- og Kloverskiftets herlige Væxt. Den svenske Roe, svenske Turnips (Rotabaga) har nu udbredt sig meget i Eng-

land; dens Fortrin fremfor den sædvanlige Turnips, hvoraf der gives mange Varieteter, bestaaer deri, at den er mere haardsfor mod Frost, hvilket er en Fortjeneste i Betragtning af den engelske Fremgangsmaade, om Vinteren at lade Turnips blive paa Marken; den holder sig ogsaa bedre, naar den gjemmes. Alene paa et meget tungt, seigt Jordsmon dyrkes ingen Turnips. Bygjord passer bedst. Et kjoligt, noget fugtigt Klima synes især at sikke Turnips en god Fremvært; derfor passe de ogsaa bedre for det Nordlige af England og for Skotland, end for det Sydlige, hvor de ogsaa antages mindre sikkert at give en rigelig Høst. Med Hensyn til Tydslands Indland synes Fordelen af deres Dyrkning ligeoverfor de andre Hypevarter at være tvivlsom.

Bed mine Jagttagelser af Turnipsdyrkningen i England troede jeg fornemmelig at burde tage Hensyn til Besvarelsen af følgende Spørgsmaal: 1) Hvilke Fordele for det engelske Agerbrug har den i England saa almindelig udbredte Turnipsdyrkning ligeoverfor Dyrkningen af andre Hypevarter? 2) Kunne disse Fordele ogsaa finde Sted ved Tydslands Agerbrug? 3) Hvilket Forhold finder der Sted mellem Kunkelroers og Turnipsens Dyrkning?

Til 1. De engelske Landmænd ere i Almindelighed meget indtagne for Turnipsdyrkning, som de fornemmelig tilskrive følgende tvende Fordele: Turnips overgaae andre Rodvarter til Fedning og overhovedet til at forskaffe godt Kjød; de ere dernæst fortrinlig

stikkede til om Vinteren at forblive i Jorden og saaledes at fortæres paa Marken af Faarene. Paa denne Maade haves ingen Beføstning til deres Indhøstning, Opbevaring og Tilberedelse, hvilket ellers forøger Udgiften ved Dyrkningen af Rodfrugter; heller ikke behøves her nogen Strøelse, Ageren bliver godt gjødsket og alt Dette passer saare godt for det engelske Agerbrug, som især er beregnet paa Græsgang med en talrig Dvægbefætning, fornemmelig til Anskaffelse af meget og godt Kjød. Om endog Turnips skulle opfodres paa Stald, og af den Grund indhøstes, saa tilbyde de dog den Fordeel, at man om Vinteren kan lade dem forblive i Jorden og derpaa efter eget Behov hente dem fra Marken uden at have nogen Besværlighed med Opbevaringen.

Til 2. Ved Tydslands Agerbrug, hvor der ikke saameget tages Hensyn til Fødning uden Bierhvery, f. Ex. Brænderier, Bryggerier; hvor man ikke seer saameget paa Kjødets Dvalitet; hvor man ikke har den engelske Indretning med Græsgang, som meget letter Koernes Anvendelse til Fodring paa selve Marken; og hvor endelig den strængere Vinter forbyder Koernes Forbliven paa Marken, der maae de ovenanførte Fordele falde bort.

Til 3. Naar Englænderne, som stedse synes at være noget partiske for Turnips og imod Kunkelroes Dyrkningen, skulle sammenligne den Værdi, som Turnips have i Forhold til Kunkelroer (i England: Mangelsrødder), saa angive de følgende Forhold: Med Hensyn til Dvantiteten, forholder Udbyttet af et lige stort

Stykke Jord med Turnips sig til Kunkelroer, som 4 til 5; men ved Fedning producere disse 5 ikke mere Kjøb og Fedt end hine 4; desforuden bliver Kjødet bedre efter Fodring med Turnips, og de ovenansførte Indhøstnings-Omkostninger, Strøelse o. s. v. falde bort, naar Turnips fortæres paa Marken. Forholdet mellem Kunkelroers og Turnipsens Værd til Fedning betegne en Faareholder endog ved den for Kunkelroerne meget usorbeelaglige Sammenligning, at han ved at fodre med Kunkelroer maatte give netop ligesaa meget Hø i Tilgiwt, som han brugte Halm til et lige Quantum Turnips. Med Hensyn til Afsondringen af Mælk staae Kunkelroerne i et mindre ugunstigt Forhold, og da Mælken desuden er uden al Bisnag, saa kan man vel regne Kunkelroerne lige saa gode som den samme Vægt af Turnips. Dersom Forholdene altsaa ere saadanne, at Roerne ikke kunne blive fortærede paa Marken, og dersom Fedning og Frembringelse af godt Kjøb ikke er Hovedsagen, saa miskjende de oplyste Landmænd paa ingen Maade Værdien af Kunkelroer i den Grad, som det alene for 15—20 Aar siden var Tilfældet, da Turnips var den eneste Rodfrugt, som dyrkedes til Fodring; de have derimod den samme Mening, som jeg, at Kunkelroer godt kunne træde i Stedet for Turnips der, hvor det engelske Agerbrug anvendes under tydske Forhold, hvorfor deres Dyrkning — angaaende hvilken forresten den tydske Landmand intet kan lære i England — ogsaa er tiltaget i mange, navnlig i de sydlige Egne

i den Grad, at nu $\frac{2}{3}$ indtil $\frac{3}{4}$ af Rodfrugtstiftet dyrkes med Turnips, $\frac{1}{4}$ indtil $\frac{1}{2}$ derimod med Roer, saameget mere som mange Avlsbrug hjemføre en ikke ubetydelig Deel Turnips til Vinterfodring, og Kunkelroerne med Hensyn til Opbevaringen have det Fortrin, at de holde sig længere end Turnips. Endelig tilstaae Englænderne, at Kunkelroerne ikke saa let angribes af Ulsi, at de ere mere haardsføre mod ugunstigt Veirlig, samt at de give et mere sikkert Udbytte end Turnips.

Kartofler.

Thaer har den Fortjeneste, at han, fornemmelig ved sin Beskrivelse af det engelske Agerbrug, har fremmet Kartoffel dyrkningen i det Store tilligemed Frugtverelbruget i Tydskland. I vore Frugtverelbrug bliver nu Kartoffel dyrkning drevet i forholdsmæssig langt større Udstrækning end i England. Den Mening er temmelig almindelig, at en saadan Kartoffel dyrkning, som i disse Avlsbrug fornemmelig tjener til Grundvolden for Dvæg- og Faareholdet derved, at Kartoflerne selv eller og de fra Brænderierne leverede Levninger af dem opfodredes, skulde være laant fra England og ogsaa der udgjøre Avlsbrugets Hovedløstestang. Dette er paa ingen Naade Tilfældet. I de engelske Avlsbrug ere, som vi have seet, Turnips Hovedproductet af det for Dvægbesætningen bestemte Skifte med Hypevarter; Kartoffel dyrkningen drives fornemmelig for at tilfredsstille Menneftenes Fornødenheder i denne Henseende, da Brugen af Kartofler

baade hos Høie og Lave i England er langt større end i andre Lande. Disse Forhold medføre den Forskjel, at man i England især tager Hensyn til Kartoflernes Dvalitet som Spise, medens man i Tydskland, hvor Kartofler dyrkes i det Store, fornemmelig seer paa at tilveiebringe en stor Masse til Dvægfoeding og Brænderier, naturligviis i Forbindelse med en saavidt mulig god Dvalitet. Heri ligger ogsaa Grunden til, at Englænderne bestandig lægge Bind paa nye Kartoffelarter, og af denne Aarsag idelig søge at anskaffe saadanne nye Arter enten af Sædfrø eller og fra andre Himmelegne. Da Englænderne have saameget Liebhaberi for Kjøffengartneriet og navnlig for Spisefkartofler, saa høster Den i Almindelighed god Fordeel, som lovpriser en ny Sort Kartofler, hvilken ikke sjeldent alene er et nyt Navn paa en allerede bekjendt Sort. Derfor modtage vi ogsaa fra England den største Deel af de, lidt efter lidt til saa stor en Mængde fremvoredede, forskjellige Kartoffel-Sorter og Navne. Da Jordbundens Bestaaffenhed har saa stor Indflydelse paa de forskjellige Kartoffelsorter, især paa Spisefkartofler, saa er det ikke saa underligt, naar de Sorter, som roses af En, ofte af en Anden eller i en anden Egn slet ikke ansees for anbefalingsværdige. Med Hensyn til Fremgangsmaaden ved Kartoffeldyrkingen i det Store fandt jeg Intet, som forstjente at bemærkes ligeoverfor de hos os brugelige bedre Metoder; alene med Undtagelse af een, som det synes allerede i længere Tid brugelig Methode, hvilken jeg iagttog i Cheshire, fornemmelig paa fugtig Jordbund;

den bestod i følgende: Kartoflerne lægges paa smalle Bede, temmelig nær og med lidt Gjødning; naar de vise sig med den første Spire, bliver Jorden stufket ud af Beedsuren omtrent $\frac{1}{2}$ Fod dybt, smuldret saa godt som muligt og kastet over Planterne, hvorved deres Væxt fremmes og derimod Ukrudet qvæles. Om trent 14 Dage eller 3 Uger efter gjentages denne Fremgangsmaade, saa at Furerne altsaa nu udstikkes indtil en Dybde af 1 Fod; Diemedet er ogsaa her det samme, nemlig at befordre Kartoflernes kraftige Vegetation ved Hjælp af den friske Jord, og paany undertrykke Ukrudet. De Fordele, som tilskrives denne Fremgangsmaade, der ogsaa er brugelig i Nærheden af London, fornemmelig som Havedyrkning, ere følgende: paa denne Maade kan man flere Gange efter hinanden have Kartofler paa det samme Stykke og paa fugtigt Jordsmon uden at behøve saa hyppig eller idetmindste saa rigelig Gjødstning, som ellers.

Med Hensyn til Kartoflernes Anvendelse til Dvægfoder kan den tydske Landmand Intet lære af den engelske, som forholdsviis sjeldnere bruger dette Fodringsmiddel.

Bønner.

Dyrkningen af Bønner (Hestebønner) er endnu meget almindelig i England og anvendes i det Skifte, som er bestemt til Hypevæxter, fornemmelig der, hvor Jorden er for seig og tung til Turnips; sædvanlig anvendes, ligesom hos os, Drillculturen, samt Høpning med Haand- eller Hestehaffe. De trives meget godt

efter ombrudt Græsland; da de snart komme af Marsken, saa kunne de ogsaa passende vælges til Hvedens Forfrugt. Sædvanlig anvendes de til Fodring.

Urter.

Alle dygtige Landmænd rabsaae og hyppe Urterne (derfor har jeg troet, at jeg kunde indskyde dem her, hvor der tales om Hypevæxternes Behandling, saa meget mere, som her ikke er Tale om en streng videnskabelig Inddeling af Producterne). Forøvrigt foretages i Almindelighed Saaeningen med Haanden i Rader med en Afstand af omtrent 1 Fod. Naar de derefter hyppes lidt, saa har dette den Fordeel, at de ligge over en Huulning, naar de gaae i Veie, og derfor mindre raadne. Urterne finde for det meste stærk Affætning til Proviantering af Skibe.

Kaal.

Kaalen blev, ligesom Bønnerne, dyrket som Hypevæxt fornemmelig paa fast, rig Leerjord, hvor Turnips ikke lykkes saa godt; men især findes den paa Marskjord, hvor Vandet er afledet. Forøvrigt bliver Kaalen sjældnere dyrket i det Store i England, end vi sædvanlig forestille os. Naar den anvendes til Dvægfodring, saa tilbyder Englands milde Vinter mere Fordeel end det er Tilfældet i Tydskland; den taaler godt Frostene, bliver derfor om Vinteren staaende i Jorden, hvorfor den altid er frisk, naar der sodres med den. I Almindelighed dyrker man Hovedkaal med store runde Hoveder, sjældnere Spidskaal; den

store Mængde Varieteter forekommer kun i Haver. De Tid efter anden bestandig fremkommende Anbefalinger af „Kæmpe“ og andre Kaalarter erklæres af de engelske Landmænd for Gartner-Charlatanerier og Speculationer paa Englands rige Godseiere, som med stort Liebhaveeri hengive sig til deslige Gartnerforsøg.

3) Korndyrking.

Hvede og Byg ere Englands vigtigste Kornarter; derefter følger Havre; Rug er ganske underordnet. Korn dyrkningens Plads i Avlsbrugets Frugtsfølge er nylig berørt. Den største Omhyggelighed anvendes ved Hvedens Dyrkning. Idet jeg maa bemærke, at mit Ophold i England fandt Sted fra Midten af Mai til Juli Maanedes Ende, tilføier jeg, at jeg med Hensyn til de andre Kornarters Dyrkningsmaade intet Nyt iagttog; og da jeg ikke vil gjentage, hvad der alt i Forveien er bekjendt og beskrevet, saa har jeg om Hvedens Dyrkning alene følgende at bemærke, som forekom mig at være eiendommeligt for det engelske Agerbrug. Hveden dyrkes i England paa meget mindre fast Jordsmøn end det er Tilfældet i vort Klima, idetmindste i det sydvestlige Tydskland. Paa et meget fast Jordsmøn antager man, at reen Brak eller radsaaede Bonner er den bedste Forberedelse til Hvede; ikke destomindre er det almindeligst, at Hveden følger efter Kløver eller Kløvergræs, som var været benyttet eet eller to Aar. Her bliver den enten saaet efter første Pløining, fornemmelig paa et

letagtigt Jordsmon, som er skjort, reent og kraftigt; eller ogsaa man, paa et mere fast, men mindre reent og mindre kraftigt Jordsmon, vælger at omploie Kløverskiftet, især det toaarige, om Sommeren og behandle det med Halvbraf. Det lette Jordsmon bliver ikke sjelden forberedt til Hvede paa den Maade, at det faststrykkes ved Hjælp af de ovenfor bestrevne skivedannede Tromler, af hvilke der gives mange forstjellige. Her bortfalder Brugen af Saaemaskinen, som ovenfor er anført; men Hvedens Hjøpning kan dog alligevel godt finde Steb. Man har i England, som i Tydskland, mange Sorter Hvede; hyppigst nævnedes og anbefaledes: Witthingtons, Sandomiers, Talavera, Gyldenrop-Hvede. For det meste bliver Hveden radsaaet; dette skeer imidlertid sjeldnere i de sydlige Grevskaber, hvor Radsaaeningen overhovedet ikke er saa almindelig, som i de nordlige og i Skotland. I Norfolk, fornemmelig hos Cofe, er den meget almindelig; i Northumberland og Skotland er den i Gang i de bedst dyrkede Egne. Dens Fordele og Mangler ere allerede fremstillede af Thær. Radsaaeningens Hovedsiemed ere følgende: at Sædkornet bliver ligeligere fordeelt og, hvis man ønsker det, dækket med megen Jord; at den halve Saaesæd spares; at Straaet bliver stærkere, hvorfor den i Rader staaende er mindre udsat for at gaae i Veie: at man seer sig i Stand til at hjøppe; og endelig at man faaer et større Udbytte. Udsæden foretages med den ovennævnte Saaemaskine med 7—8 Tom. Frastrand i Raderne; der hjøppes enten med den, navnlig paa de

Cofeste Godser og i disses Omegn i Norfolk almindelige, men forøvrigt noget ubekvemme mangeskærede Hestehaffe, eller hyppigere med Haandkraft paa Accord af særegne indøvede Kornhyppere, som betjene sig af eiendommelige, smalle Hypperedstaber. Hyppningen foretages een eller to Gange. Ikke sjelden lader man det være nok at have saaet i Rader og undlader at hyppe. Det er unægteligt, at hine Diemed opnaaes ved Raddyrkningen; men man lægger snart Mærke til, at Radsaaening alene kan anvendes med Fordeel paa saadan Jord, som allerede er i en høi Kulturtilstand, tør, middelmaadig fast, meget skjør og fri for Rodufrud og Stene. Paa denne Maade kan Dyrkningen af Hvede fremtvinges paa et for den mindre passende Jordsmon. Paa tung Jord er det besværligere, og af den Grund kostbarere, at radsaae. Byg bliver ogsaa, men meget sjeldnere, radsaaet paa et der til passende Jordsmon. Den Omstændighed, at Sædens Raddyrkning saa hyppig anvendes i England, vidner om paa hvilket Trin Agerdyrkningen der allerede staaer. I Almindelighed fandt jeg Hvedemarkernes Væxt meget god. Det samme var Tilfældet med Bygget, som fornemmelig bestaaer af det store, toradede, saakaldte Chevalier-Byg. Havren saaer man helst paa nylig omploiet Kløvergræsland; den radsaaes ikke.

Sædens Raddyrkning kan ikke egentlig anbefales for Tydsklands Jordbund, Kulturtilstand og climatiske Forhold, hvilke sidste ofte udkræve en saadan Behandling af Wintermarken, at den unge Sæd kan beskyttes

imod Vinteren ved en Jordoverflade, som er mere klumpet og mindre skjor, end der udfordres til med Held at anvende Radsaaeningsmaskinen; hvorimod dette Niemed nærmest opfyldes ved om Foraaret at harve Vintersæden, for at de paa Overfladen værende Jordklumper kunne smuldras og de unge Planter derved erholde frisk Jord. Idetmindste have, saavidt mig bekendt, de hos os foretagne Forsøg med Sædens Raddyrkning i det Store ikke givet saa afgjort gunstige Resultater i oeconomisk Henseende, at disse kunne afgive en almindelig anbefaling for samme. Naar blot den udvidede egentlige Dyrkning af Hyyperarter gaaer over i det tydske Agerbrug, saa vil der mindre være Tale om Sædens Hyyning.

4) Dyrkning af Handelsvarter.

Dyrkningen af Handelsvarter, navnlig af olie- og horgivende Planter, er i England, med Undtagelse af det under ganske eiendommelige landoconomiske Forhold værende Grevskab Kent, fornemmelig i Englands nordlige Grevskaber, som især vare Gjenstand for mine Jagttagelser, saa lidet indlemmet i den egentlige Drift, at den ikke gav mig Leilighed til at bemærke noget Eiendommeligt ved samme.

c. Fædrift.

Ved Fremstillingen af det engelske Agerbrug i Almindelighed have vi allerede berørt, hvorledes man i England fornemmelig har sin Dymærksomhed henvendt paa al Slags Fædrift og sammes Fremstriden

til Fuldkommenhed; hvorledes det egentlig ikke er en, i Sammenligning med de andre Producter, mere lønnende Priis for Fædriftens Frembringelser, som har foranlediget denne Stræben; hvorledes den engelske Landmand dog alligevel befinder sig vel herved; og endelig hvorledes deres Aulsbrug ere i en saadan Kraft og give saa godt et Udbytte, at Foderproductionen stedse tiltager. De derved fremkaldte talrige Opdrættere af Profession, — om jeg maa udtrykke mig saaledes — som bestandig arbeide paa de forskjellige Opdræts Forbedring; den raske Omsætning af Creaturene, som finder Sted under de derværende Agerdyrknings-Forhold; Dyrenes kraftige, passende Opdræt paa rige, sunde Græsogange o. s. v. maa nødvendig mere end noget andet indvirke paa al Slags Fædrifts uafbrudte Fremstriden til Fuldkommenhed, og jeg behøver ikke først ved mine Jagttagelser at bekræfte, at Englænderne heri overgaae alle andre Folkesslag. Saa meget desto mere maatte jeg stræbe efter at lære at kjende deres Fremgangsmaade. Her, som ved enhver anden Green af det engelske Agerbrug, gjelder imidlertid hvad allerede Thaer yttrede, da han talte om den engelske Agerdyrkers „vidunderlige“ Præstationer med Hensyn til Huusdyrenes Opdræt; han siger nemlig: „i Henseende til Opdrætning af Creature kunne vi lære meget, overmaade meget, af Englænderne; men jeg behøver vel ikke at bemærke, at Det er det, at lære noget af En, et Andet blindthen at efterligne ham.“

Samtaler med engelske Opdrættere og Jagttagelse

af deres Bestræbelsers Udfald, i Forbindelse med mine egne ældre Erfaringer og dygtige tydske Opdrætteres Meddelelser, stadfæstede for mig følgende Grundsatninger for Opdrætning: at Forældrenes og Forsædrenes Tegemsbestaffenhed og Egenstaber nedarves, maa ansees som Hovedgrundsatningen for al Opdrætning og for Huusdyrenes Fremstriden til Fuldkommenhed. Den større eller ringere Grad af Konstans ved de samlede eller enkelte Egenstaber, som grunder sig paa den længere eller kortere Række af Forældre og Forsædre med de samme Egenstaber, har den mest afgjørende Indflydelse paa Forplantelsen af de vedkommende Egenstaber. Vel er Forældrenes umiddelbare Indvirkning paa deres Afkom stærkest, men ikke desto mindre indvirke Forsædrene ogsaa paa dem, rigtignok i aftagende Grad, jo længere Linien stiger opad. At Racen er konstant og reen bliver altsaa den første Betingelse, naar man vil lægge Grunden til et fuldkomnere Tillæg. Dersom de til Parring bestemte Forældres Egenstaber ere lige konstante, og dersom man forøvrigt kan antage, at alle Forhold ere eensdanne for dem begge, saa have i Gjennemsnit begge Forældre i lige Grad Indflydelse paa Forplantelsen af Form og Egenstaber hos deres Afkom. Da den Grad af Konstans og de Egenstaber, som findes hos det enkelte Dyr, ofte ikke ere nøie bekendte, fordi man ikke altid har nøiagtige Slægtregistre til sin Oplysning, saa er det af den Grund saare vanskeligt, ofte umuligt, at udfinde eller indsee Aarsagen til Afvigelserne. Da Hundyret sædvanligviis

avler Afkom med mange Hundyr, saa maa dette nødvendig have en stor Indflydelse paa den hele Stammes Egenfkaber. Dersom man altsaa vil opdrætte paa en rigtig Maade, saa maa Handyrret altid være det fortrinligste, samt paa den fuldkomneste og mest konstante Maade fra Forfædrene have arvet de Egenfkaber, som ønskes forplantede. Ved al Slags Opdræt bør man altid, saavidt muligt, søge at tillægge det bedste; med Undtagelse af de større Omkostninger for at erholde det bedre Handyr til Bedækning, hvad der dog, i Sammenligning med Omkostningerne ved Opdrætningen, kun kan være en Biting, saa ere disse sidste Omkostninger de samme saavel for det slettere, som for det bedre Dyr, medens derimod Forskjellen i Prisen, og altsaa i den rene Indtægt, er uendelig stor. Lord Stanley, Præsidenten for de engelske Landmænds store Forsamling, siger i den ovenfor omtalte Tale, i hvilken han fremhæver en fuldkomnere Opdrætnings store Vigtighed for Indtægten af Agerbruget, følgende:

„Hos mange Forpagtere hersker endnu den store og sorgelige Vildfarelse, at de ved Tillæget af deres Heste, Køer og Faar vælge saadanne Dyr, hvis Tjeneste kan erholdes for en Ubetydelighed, istedetfor at de dertil skulde udsee sig et Dyr af de ædleste Egenfkaber og med de største Fortrin; jeg kunde maaskee uden at gaae forvidt sige, at det er det største Feilgreb, som man kan gjøre; det er en levende Anvendelse af Ordsproget: at spare paa Skillingen og lade Daleren gaae! Det vil sige, fra

Begyndelsen at ville spare de saa Stilling, som Forskjellen kan udgjøre, derefter at bære hele Omkostningen ved Opdrætningen, med Hensyn til hvilken hine saa Stillings Forskiel er saa godt som Intet, og endelig til Slutningen, efter at have havt alle hine Omkostninger, i det ene Tilfælde at erholde et værdiløst, i det andet Tilfælde derimod et værdifuldt Product.“

Et omhyggeligt Valg af Tillægsdyr er altsaa af den største Bigtighed, ikke alene naar det gjælder om at gjøre en Race fuldkomnere, men endog naar man alene vil sørge for at holde den paa sit Standpunkt. Parringen maa derfor aldrig overlades til Tilfældet. For at Opdrætteren altid consequent kan træffe et saadant Valg og stedse arbeide paa Stammens større Fuldkommenhed, maa han nødvendig kjende sit Maal og noie vide hvilke Fortrin han forlanger. De udvalgte Tillægsdyr, ved hvis Parring han vil virke til Forbedring, maae med Hensyn til Dvalitet og Konstant's staae høiere end Stammen i Almindelighed. Man maa imidlertid under sin Stræben ei stille sig et for eensidigt Maal, thi derved bliver Opdrætningen i de fleste Tilfælde upraktisk. De forønskede Egenskaber og Fuldkommenheder hos Tillægsdyrene maae være omhyggeligt prøvede, stærkt uddannede ved Brug og Dvelse, samt Kræfterne ved dem fremkaldte og styrkede.

Dyrene maae ikke i for ung en Alder bruges til Tillæg; man antager i England for Hestene en Alder af 3—4 Aar, for Hornqvæg og Faar derimod 2 Aar.

De Diemed, som saaledes søges opnaaede ved en rigtig Opdrætning, maae tillige understøttes ved Dyrets omhyggelige Pleie og Behandling, dersom ellers Opdrætningen skal faae et godt Udfald. En god, rigelig Fodring er ganske væsentlig; derved sættes ikke alene Dyrene i en kraftig Tilstand, som i det Hele bedre beskytter deres Sundhed mod skadelige ydre Indvirkninger, og lettere nedarves; men Afkommet uddanner sig ogsaa kraftigere; Vægtsforholdet kan derved beholdes og bevares. De engelske Opdrættere regne imidlertid til en god hensigtsmæssig Pleie og deraf flydende Velbefindende for Kreaturene, ikke alene kraftigt Foder, men ogsaa Veilighed til, at Dyrene saa meget som muligt kunne bevæge sig i fri Luft.

De forskjellige Fremgangsmaader ved Opdrætningen for at forbedre Dyreracerne, ere følgende: Ind-Opdræt (Innzucht), Krydsning, Blod-Opfriskning. Ind-Opdræt, uden Indblanding af andet Blod, enten indenfor en reen Race, en allerede konstant Stamme, Reen-Opdræt, eller ogsaa i en først ved senere Krydsning fremkommen, endnu ikke konsolideret Stamme, kan enten finde Sted indenfor den valgte Stamme i Almindelighed, hvad enten denne nu er forhaanden eller først skal hidføres fra andre Steder, uden at der tages specielt Hensyn til et Udvalg af de nærmeste Slægtninge, altsaa som Ind-Opdræt i videre Forstand; eller og med saadant et Hensyn og Udvalg, som Ind-Opdræt i enger Forstand, Slægtskabs- og Familie-Opdræt. Man vælger Ind-Opdræt, naar en Dyrerace allerede

er paa et vist, almindelig godt Standpunkt, altsaa ogsaa uden arvelige Feil; naar dens Egenstaber, idetsmindste tilnærmelsesviis, svare til de Fuldkommenheder, som man attraaer, og naar der i Stammen vise sig enkelte — om end fra Begyndelsen kun faa — Dyr, som allerede i høi Grad ere i Besiddelse af hine Egenstaber og Fuldkommenheder, hvoraf man altsaa kan drage den Slutning, at Spiren eller Anlægget til disse forefindes hos dem, uagtet de endnu ikke vise sig tydeligt. Naar man driver Ind=Opdræt ved et vedvarende consequent, omhyggeligt Udvalg af de bedste, med de attraaede Fuldkommenheder udrustede og mest constante Individier til Forplantning, medens alle de ringere udskydes, saa ville de forønskede Egenstaber for enhver Generation fremtræde tydeligere og blive almindeligere i Stammen. Ingen anden Fremgangsmaade ved Opdrætningen kan udbrede saa megen Lighed mellem de enkelte Dyr i den hele Stamme, eller gjøre Forplantningen af de fortrinlige, mere og mere uddannede Egenstaber og Fuldkommenheder saa constant, som det er muligt ved disse med Kunst frembragte Racer. Slægtstabs- eller Familie=Opdræt kan endnu mere fremme Diemedet med Ind=Opdræt; thi ved Dannelse af Familier fremtræde de attraaede Egenstaber endnu mere bestemte og constante. De beundringsværdige Følger, som frembragtes af den engelske Mester i Huusdyrenes Opdræt, Bakewell, og som han skylde en consequent ledet Ind=Opdræt, leve endnu bestandig i de engelske Opdrætterses Erindring. Der-

som disse gode Følger ikke vise sig ved Ind=Opdræt, dersom derimod virkelige Mangler komme tilsyne, saa er det alene et Beviis for, at hine Hensyn og Regler ikke ere tilbørlig efterkommede, at man for lidet har agtet paa en feilfuld Egenskab, som hidtil — maaskee i forholdsviis ringe Grad og hos ifkun saa Individider — har viist sig, men som var modsat de Egenstaber, man attraaede; at man derfor ved Valget af Tillægsdyr ikke har forkastet de feilfulde Individider saaledes, at disse Feil lidt efter lidt ved hver paaafølgende Generation fremtraadte i forøget Grad paa samme Maade, som det, under et rigtigt Udvalg af Tillægsdyr, skeer med Hensyn til de gode og attraaede Egenstaber. Da de forhaandenværende Egenstaber nedarves i saameget desto stærkere Grad, jo nærmere Tillægsdyrene ere i Slægtskab med hinanden, saa er Ind=Opdræt i saadanne Tilfælde unægtelig Skyld i at Feilene forøges; dette kan imidlertid ikke i Almindelighed gjøres gjældende imod samme, men maa snarere tilskrives Opdrætteren, som ikke anvendte den tilbørlige Opmærksomhed, eller og forsøgte Ind=Opdræt i en Stamme, for hvilken det, ifølge de foranførte Hensyn, ei var passende og af den Grund farligt; et saadant Tilfælde maa endog saa tale for Ind=Opdræts Virksomhed, hvilken imidlertid bestandig af Opdrætteren maa holdes i den fordeelagtigste Bane.

Naar man vil forbedre en Dvægstamme, og de Betingelser ikke ere givne, som kunne tilsikre et gunstigt Udfald af Ind=Opdræt, saa maa man bestemme sig til en ganske anden Fremgangsmaade, nemlig til

Krydsning. Krydsning maa altid ansees som et Forsøg; Resultatet kan ikke forudsees. Dersom dette skal være afgjørende og dersom Krydsningen skal føre til Maalet, saa maa den ledes med største Overlæg og Konsekvens. Dersom Udfaldet ikke skal være altfor usikkert, saa maa, om end ikke begge, saa dog i det mindste det ene af de krydsede Dyr stamme fra Reen-Dydræt. Det berøer ganske paa Dydrættens Diemed, hvor langt Krydsningen skal fortsættes; derfor ligge mange Mellemed mellem de to Fremgangsmaader ved Krydsningen, som fornemmelig anvendes. Den ene af disse Fremgangsmaader er den, at man med hinanden krydser tvende Dyr af forskjellige Stammer, hvis Egenstaber man vil forene, men derpaa strax anvender det første Product af disse til indbyrdes Avl saaledes, at man ved at anvende Reglerne for Ind-Dydræt heraf danner en Mellestamme, som tilsidst forener og nedarver de attraaede gode Egenstaber og Fuldkommenheder. De engelske Dydrættere ansee det i Almindelighed for meget vanskeligt, at opnaae et gunstigt Udfald af deslige Parringer mellem de efter Krydsningen avlede Dyr, hvorfor de meget sjældent anvende denne Fremgangsmaade, omendstjændt de meget almindeligt anbefale, at krydse to Individier af forskjellig Race med hinanden, for at kunne forene begge Egenstaber i Afkommet, men ikke for at anvende dette Afkom til indbyrdes Parring. Derimod er det sædvanligt, at føre dette til Handyr af reen Race — mere eller mindre ædel, eftersom det nye Product skal

have mere eller mindre Blod. — Jo mere man har til Hensigt, at lade den ene af de til Krydsningen valgte Stammers Egenstaber blive fremherskende i den, som skal dannes, desto længere fortsætter man i Mellemledene denne Stammes Krydsning med de af de forrige Krydsninger fremkomne Individier (Mestizer), førend man derpaa skaffer sig Tillæg af disse indbyrdes efter Ind-Dydrætningens Regler, hvilket imidlertid, som foran bemærket, kun er sjældent. Dersom man derimod ønsker, at een Stammes Egenstaber saa meget som muligt skulle gaae over i en anden, dersom man vil, at denne, saavidt muligt, skal komme til at ligne hiin, saa betinger dette Anvendelsen af den anden Slags Krydsning, nemlig den vedvarende Krydsning mellem de af enhver Generation avlede Mestizer og Dyr af den Stamme, der har saadanne Fuldkommenheder og Egenstaber, som man ønsker at bibringe den Stamme, der skal forædles. Jo længere man fortsætter denne Krydsning og jo mere consequent man gaaer frem, jo rigtigere man vælger Tillægsdyr og udskyder af det Afkom, som ei svarer til Hensigten, desto inderligere bliver Slægtstabet, og altsaa tillige Eigheden, mellem det Blod, som er ædelt, og det som skal forædles; saa at man endelig, uden dog at kunne forudbestemme Tidspunktet, erholder en Race, der er saa constant, at man kan gaae over til dens, i Almindelighed med mindre Omstændigheder forbundne, Ind-Dydræt. Imidlertid forbliver der dog altid, om endog kun i ringe Grad, en Brøkkeel af det sædvanligviis mindre ædle Blod, som var underkastet Forbedringen,

hvilket kan forklare de hist og her fremkommende Tilbagefald; aldrig bliver det dog Fuldblod!

Blod=Opfriskning viser sig virksom, baade ved ældre og ved nylig dannede Mellemracer, i det Tilfælde, at Stammens gode Egenskaber tabe sig enten paa Grund af climatiske Forhold eller som Følge af at Feil ere begaaede ved Valget af Tillægsdyr.

1) Hesteavl.

Da Englands Hesteavl er saa berømt og da dets Hestehold er saa betydeligt (man antager, at England har $1\frac{1}{2}$ Million Heste), saa bør vel Betragtningerne over Hesteavlen komme først. Men — da der til at anfille Betragtninger over en Hesteavl, som staaer saa høit, hører langt mere end at man er Landmand; og da vi, netop herom, have de mest omfattende Arbeider af tydske Hesteopdrættere, af Mænd, som ganske have helliget sig til dette Sag (jeg vil alene minde om Justinus); saa kunde jeg alene gjøre mig det til Opgave, iffun at fremsætte enkelte Bemærkninger som Landmand, forsaavidt som Hesteavlen griber ind i den hele landoekonomiske Drift: Den Maade, paa hvilken Agerbruget drives i England og navnlig den fuldstændige Indretning med Græsning, begunstiger ogsaa her Hesteavlen mere end i noget andet Land, hvorfor og næsten enhver Forpagter tillige er Hesteopdrætter, om han endog kun har saa Heste. „I den overordentlig fuldkomne Foderdyrkning“ — siger allerede Justinus — „ligger Grunden til den utrolige Mængde Heste, som England opelsker,

samt til Billigheden af deres Opdrætning." Iblandt de mange Mellemflags, som vare Overgange fra een Race i en anden, bemærkede jeg fornemmelig 3 Race, som udmærkede sig: Fuldblodshestene, de forædlede Heste af Landracen og de store Karreheste.

At opdrætte Fuldblodsheste, som vel oprindelig ere af reen orientalsk Herkomst, udkræver en saa særegen Intelligents i dette Fag, saa stort et Forstøb og overhovedet saa særegne Forhold, at dette ikke mere kan ansees som en sædvanlig landoeconomist Bestilling. Imidlertid er Racens Vedbliven og de ædleste Dyrsk Reen=Opdræt af usfatteerligt Værd for de engelske, hesteopdrættende Landmænd, fordi de derved faae Leilighed til at gjøre deres Tillæg fuldkomnere, og varigt forædle det; den Grundsætning staaer derfor ogsaa øverst i al Englands Hesteavl, at Fuldblod maa anvendes og indblandes overalt for at forædle Hesten til hvilketsomhelst Brug, alene med Undtagelse af de Heste, som anvendes til at fremstafte tunge Byrder. Dem, som opdrætte Fuldblod, kan man dele i to Partier med Hensyn til de forskjellige Diemed, som de forfølge. Det Ene seer det første og øverste Diemed i Bæddeløb, d. e. i at opdrætte Fuldblodsheste, som kunne præstere det mest mulige ved Bæddeløbene; heri see de et Pant paa, at Tillæget er vedligeholdet i dens Reenhed, ja! endog er gaaet frem i Fuldkommenhed; at seire paa Kendebanen ansee de for den største Dybd og ville alene anvende saadanne Dyr til Tillæg, som have udmærket sig i denne Henseende, hvorfor de tage lidt Hensyn til Legemsform, ydre legemlig Bestaffen-

hed, Størrelse, Farve o. s. v. De mange Tilhængere af dette System, Stormænd og rige Godseiere, begyndte ved høie Bæddemaal de mange Kendebaner tilligemed Traineeranstalterne og ffye ingen Beføstning for at erholde de fra Bæddeløbene berømte Fuldblodsheste og anvende dem til Opdræt. Dette Slags Opdræt kunde man maaskee, til Forstjæl fra det andet — mere rationelle — Fuldblodsopdræt, kalde Kendeblodsopdræt! — Det er begribeligt, at en mangelfuld Legemsbestaffenhed og Feil maatte indsnige sig hos Dyrene ved dette Parties Eensidighed i de Forbringinger, som de gjøre til den fuldkomne Hest; og at under saadanne Forhold Ind-Opdræt i engere Forstand maa ansees for meget farligt, følger ganske af de ovenanførte almindelige Grundregler for Opdrætningen. Det andet, mere praktiske, Partie bestaaer af saadanne Opdrættere, som vel ansee Bæddeløb og en Seier paa Kendebanen for vigtig med Hensyn til Tillægsdyrets Værdi, men de betragte ikke dette som Hovedsiemedet, de ansee ikke den enkelte, kortvarige Fuldkommenhed paa Kendebanen for den eneste Probeersteen. De sætte Priis herpaa af den Grund, at de paa store Indsatser og Gevinsten beregnede Bæddeløb foranledige en omhyggelig Trainering og en Forhøielse af Hestens Evner. Og naar de unge Heste kunne gennemgaae denne Trainering, ved hvilken Dyrets Kraft uafslædig øves, og som bliver strængere eftersom Legemets Styrke tiltager, saa ansee de denne for den bedste Prove og sætte den langt høiere end Bæddeløbet selv; men dersom saadanne Dyr ogsaa vise sig som Seierherrer der, saa er

det saameget desto bedre. Dernæst bidrage disse Væddeløb især til, at de Rige og Store have meget Lieb-
 haveri for Hesteavl, hvorfor der hos dem opdrættes
 meget ædelt Blod, af hvilket man saa til praktisk An-
 vendelse kan udvælge det Prøvede og Fortrinlige. Op-
 drætterne i denne praktiske Retning ere langt fjernede
 fra ubetinget at sætte høi Priis paa Væddeløbsblod til
 Tillæg; de foretrække nemlig kun det Fuldblod, som
 ved Siden af hine Fuldkommenheder forøvrigt har en
 god, muligst feilfri, smuk Legemsbestaffenhed tilligemed
 Størrelse. Disse Heste høre til det Fuldkomneste, som
 kan opvises i Hesteavl. Dette Fuldblod er ogsaa af
 høi Værdi med Hensyn til Forædlingen af andre Lan-
 des Hesterace; men da det engelske Fuldblodstillægs
 Hovedretning, paa Grund af disse Dyr's Legemsfor-
 mer, er tilbøielig til en høi og smal Bygning, saa kan
 det, med omhyggeligt Udvalg for Diemedet, fornem-
 melig ikkun der anvendes med Held, hvor der haves
 en bred og stærk bygget, constant Moderstamme, i hvil-
 ken det ædlere Blod, i Forhold til Fornødenhederne,
 kan blive blandet i forffjellig Grad. Den engelske,
 allerede i og for sig mere fuldkomne Landrace bibrin-
 ges mere eller mindre Blod ved Blanding med Fuld-
 blod; Productet af den umiddelbare Parring mellem
 en Landhest og en Fuldblodshest er Halvblod. Da
 man her fra begge Sider alene anvender Dyr af Keen-
 Opdræt, saa er den engelske Hesteopdrætter temlig sik-
 ker paa Resultatet; hvorimod han ikke venter noget
 sikkert Resultat, naar Halvblodsheste parres indbyrdes,
 eller og anvendes til at forædle andre Racer. Ifølge

de allerede anførte almindelige Grundregler for Opdrætning parrer han hellere disse paany med Dyr af ree Race, enten Fuldblod eller den simple Landrace, da han saa snarere kan vente et gunstigt Resultat for sit Diemed, hvad enten han nu, ifølge dette, vil frembringe ædlere eller simplere Dyr. Saaledes opstaaer altsaa, foruden Halvblod, $\frac{3}{4}$ Blod, $\frac{1}{4}$ Blod o. s. v., i hvilket han atter, efter de forskjellige Diemed, indblander mere ædelt eller simpelt Blod. Paa Hestemarkederne saae jeg ikke sjelden en ligesaa stor Blanding af Heste, som paa de tydske Markeder. Det vil maaskee hos os være det Simpleste, at betegne alle af engelske Landheste med Fuldblod avlede Heste, som Halvblod. Under disse Forhold maa man antage, at man af disse Halvblodsheste ikke altid kan udvælge saadanne Tillægsdyr, hos hvilke man kan gaae tilbage til deres Herkomst, eller — hvis jeg maa udtrykke mig saaledes — til deres Sammensætning af Blod, ligesaa lidt som man med Sikkerhed kan regne paa en constant Forplantelse af gode Egenskaber hos den enkelte Hest. Da imidlertid den engelske Landrace næsten altid overgaaer den tydske Landrace, saa kan man, under de Forhold, som almindeligviis finde Sted ved det tydske Hestetillæg, næsten altid af disse Halvblodsheste danne en god Stamme til den tydske Landraces Forædling, dersom man blot gjør et godt Valg og sørger for en fornuftig Opdrætning. Iblndt Halvblodshestene ere de fra Yorkshire de fortrinligste; ved Fuldblods Blanding med store Heste, ved Stræben efter at skaffe en god Form og Stilling, smuk

Farve, Størrelse o. s. v. er det nemlig lyffedes for Opdrætterne af disse Halblodsheste at tilveiebringe en Race, som med Hensyn til den passende Grad af ædelt Blod, smuk og kraftig Legemsform, udmærket Størrelse (17—18 Haandbred), smuk Farve o. s. v., forener alt hvad man kan ønske sig hos practiske Heste, d. e. saadanne, som passe for de fleste Diemed; dette Tillæg er altsaa et talende Beviis for, hvad man ved et fornuftigt Opdræt kan udrette for Hesteavl i practisk Henseende. Den større Afart egner sig især til Landbruget og leverer de bekjendte herlige Vognheste, hvis Vige man ikke finder udenfor England; den mindre Afart, med en større Deel ædelt Blod, leverer Jagtbeste. Prisen for saadanne Heste er bekjendt nok, og den gode Indtægt, som Forpagterne drage heraf, er let forklarlig. At hele Landets Hesteavl i Almindelighed er saa berømt, kommer dem fortræffelig tilpas og forskaffer dem det mest indbringende Marked. Med Undtagelse af Beføstningen for Bedækningen, da de ofte maae opsøge Hingsten i stor Afstand, have de ikke flere Omkostninger med deres Tillæg end Andre med de simpleste Heste. Saadanne Forhold havde vistnok Justinus for Die, da han bemærkede: hvor Egnen og Localiteterne tilstæde det, er godt Hestetillæg een af de mest indbringende landoekonomiske Beskæftigelser; men paa den anden Side er ogsaa et slet Hestetillæg ligesaa skadeligt og saameget mere fordærveligt, fordi den opdrættende Landmand, ligesom Spilleren, af Lyst til at gjenvinde det Tabte, stedse anspores til at fortsætte og paa Grund af de aarlige, umærkelige Op-

drætnings-Ømføstninger ikke opdager sit vedvarende Tab saa let, som det vilde være Tilfældet, hvis hans Agre bleve slet dyrkede. De store Karreheste, som tidligere ere tillagte paa indførte hollandske og flandriske Heste, overgaae vistnok i Legemsstørrelse alle andre Heste i hvilket som helst Land. De opdrættes fornemmelig i Lincolnshire, men ere især bestemte for de Londoner Bryggere, Kulhandlere og Andre, som afbenytte dem paa jevnt Jordsmon og til korte Rejser. Disse Dyr ere dovre; men de kunne, endog alene paa Grund af deres uhyre Masse og den store Modvægt, som i deres Krop staaer til deres Naadighed, drage overordentlig svære Læs og overvinde en stor Modstand. Forsøvrigt maa man ikke overse, at Sagen, idetmindste efter min Formening, ikke sjelden overdrives, og at disse altid meget fede Heste ofte udgjøre Besidderens Stolthed uden at de vise sig lønnende, naar Ømføstningerne ved deres Underholdning sammenlignes med deres Arbejde. Hos rige Bryggere saa jeg sande Pragtstalbe fuldt besatte med saadanne Elefant-Heste. Jeg tvivler meget om, at disse Heste, som kun ere brugelige til svære Læs og langsomme Kjørfler paa det flade Land, med Fordeel kunne opdrættes i Tydskland.

Med Hensyn til Hestens Fodring havees følgende Grundsætninger: Hestene maae, saavel som alle andre Huusdyr, allerede fra den tidligste Ungdom fodres omhyggeligt, godt og rigeligt. Føllet maa, foruden Moderens rigelige Mælk, i det første Aar have fuldtop af Næring, fordi der herved lægges Grund til Udban-

nelsen af Kroppens Størrelse og fornemmelig dens Brede, hvilket sidste er saa gavnligt, især for Følhopper, for at de kunne føde stærke Føl. Et dagligt Foder af indtil 10 \mathcal{R} Havre og saa meget Hø, som kan fortæres, er sædvanligt. Efter det første Aar erholde de den rigeste Græsgang. Denne behagelige Græssten af saa Foler i den samme Indhegning paa kraftig, rig, ved Træplantning beskyttet Græsgang, tilligemed et kraftigt Tillægsfoder af Kjerne o. s. v., maa nødvendig have en afgjort velgjørende Indflydelse paa Dyrets Uddannelse og Væxt. Den gode Fodring om Sommeren fortsættes om Vinteren; ogsaa under denne ere Dyrene saameget som muligt i det Frie, i Gaarde o. s. v. De ældre Heste fodres paa samme Maade. At de engelske Heste saameget kunne opholde sig i det Frie, hvilket endog gjelder om Brugshestene, er vistnok blandt andet Aarsag til, at den engelske Hest saa vanskeligt kan vænne sig til fremmede Forhold med længe, undertiden uafbrudt Fodring paa Stald og der underkastes saamange Sygdomme, især i Aandedrætsorganerne. Englænderne ansee Nydelsen af fri Luft for saa nødvendig ogsaa for Hestens Trivsel, at Mange troe, at en Hest end ikke ved det bedste Foder kan trives uden denne Nydelse. For at Opdrætningen ikke skal blive for kostbar, søger man saa meget som muligt at fremstynde Dyrets Uddannelse ved rigelig Fodring; dette finder i en endnu høiere Grad Sted ved Traineringen. Naar Hesten er 1½—2 Aar, begyndes ofte med Traineringen; 2 Aar gamle maae de ikke sjelden løbe Bæddeløb, under alle Omstændigheder som Tre-

aarige, ligesom de og i den Alder bestemmes til Brug i Almindelighed.

De engelske Landmænd søge, ligesom vi, at gjøre Fodringen saa billig som muligt, hvorfor de ikke sjelden anbefale Fodring med Rodfrugter, navnlig med kogte Kartoffer eller Gulerødder; men de komme dog altid tilbage til det kraftigere Foder bestaaende af Kjerne, Hø og Halm. At koge Havren til Fodring bliver anbefalet af Mange. Den Omhyggelighed, som anvendes ved Hestens Pasning og som — saa at sige — er Hestepasjerne medfødt, findes vel ingensteds i den Grad, som i England.

Tillægsdyrene af Halvblodsracen anvendes sædvanlig til Markarbejde, naar de ikke ere af et for fyrrigt Temperament og naar Jordsmønnet ikke er for tungt.

2) Dvægavl.

Man angiver Storbritanniens Dvæghold til 8 Millioner Stykker, sammes Pengeværdi til 80 Millioner P. Str., og det aarlige Forbrug til mere end $1\frac{1}{2}$ Million Stykker, foruden Kalve. Efter andre Angivelser er der 1900 Stkr. Hornqvæg paa Dvadratmilen, hvilket i det Hele beløber sig til omtrent 10 Millioner Stykker. De nyeste Skribenter sige — efter min egen Jagttagelse med Nette! — med Hensyn til de forskellige Racer, at de for Tiden i England — man kunde vel føie til: som næsten overalt! — opdrættede Racer ere næsten ligesaa forskellige, som Jordbunden i de forskellige Distrikter, eller som Opdrætternes Lune.

Næsten ethvert Grevskab har en særegen Benævnelſe for den der fremherſkende Stamme. Det maa imidlertid ikke antages, at alle diſſe forſkjellige Slags ſkulde gjælde for ſæregne Racer. I Almindelighed blive de i England efter den forſkjellige Beſtaffenhed ved deres Horn inddeelte i: langhornede, middelmaadighornede, korthornede og kullede. Men i Vireligheden gaae diſſe forſkjellige Racer ſaaledes over i hinanden, ligesom denne Inddeling giver et ſaa ubestemt Holdepunkt og Overblik, især for den udenlandſte Dvægopdrætter, at jeg med Hensyn til diſſe, navnlig for de Tydſke, vil bemærke Følgende efter mine egne Iagttagelſer:

Iſølge min Anſkuelse kunne Englands Hornqvægracer henføres til nogle ſaa fra hinanden karakteriſtiſt forſkjellige Hovedracer:

1) Den egentlige engeliſke Landrace ligner unegtelig den tydſke, men er langt fuldkomnere. Til den hører det langhornede, det middelmaadighornede og det kullede Dvæg. Det ſidſte er rimeligviis kun en Afart, og forefindes nu næsten imellem alt Dvæg af Landracen; fornemmelig træffes det i Suffolk og Norfolk, men oprindelig ſtammer det fra Galloway i Skotland. Landracen er for det meste rød, det kullede Dvæg fra Galloway og Angus i Skotland ſom ofteſt ſort. Det meeſt udmærkede Dvæg af Landracen er: det rødbrune fra Devonſhire; det rødbrune, ſom ofteſt med hvidt Hoved, Bug og Been, fra Herefordſhire; det ſom ofteſt ſorte, ſtribebe og plettede fra Skotland, hvoriblandt det i Almindelighed bruunrødplettede fra Airſhire i det syd-

lige Skotland udmærker sig som en forædlet Race. Den Race, som tidligere kaldtes den Bakewell'ske, langhornede eller ny Leicester-Race, har nu intet Navn mere. Efter vor Maalestok er Englands Landrace af Middelsørrelse, den fra Herefordshire noget over, og den fra Skotland noget under samme; derimod er den, paa Grund af dens til Kjodassondring fortræffelig indrettede Bygning, endeel dybere og sværere end vi forestille os det ved Dvæg af middelmaadig Størrelse.

2) Holderness- eller Teeswater-Dvæget; en korthornet Race. Dette Dvæg, som er det største i England, rødt og sort i hvidt, spættet og tigret, er aabenbart indført fra de nærliggende hollandske — maaskee ogsaa tydske — Kyster; dets nære Slægtskab med det hollandske er utvivlsomt. Det er fornemmelig udbredt i de mellemste Grevskaber, hvor der lægges mere Vind paa Meieriet; især findes det i Yorkshires blandet med Landracen (Yorkshire-Racen). Da dette Dvæg forøvrigt, baade med Hensyn til Kjodets Dvalitet og med Hensyn til dets Egenskaber for Fedning, stod tilbage for Landracen, saa havde det i lang Tid tabt al Kredit og først i den nyere Tid har man i de nordlige Egne af England, navnlig efter mine Jagttagelser især ved Floden Tees, i Durham og i de nordlige, til Skotland grændsende, Dele af Northumberland, ved Hjælp af de intelligente, engelske Dvægopdrættere med usædvanlig Omhu af de fortrinligste Dyr dannet en Stamme, som saavidt muligt forener Størrelse, Mælkerighed og Lethed til Fedning; den er for det

meste bekjendt under Navnet: Durham — ogsaa Teeswater — forthornet Dvæg. Ogsaa i andre Egne, navnlig i Yorkshire, findes smukt Tillæg, som i mere eller mindre Grad er dannet efter og nærmer sig til hiin fuldkomnere Stamme.

3) Alderney-Dvæget er smaat, af alle Farver, med Undtagelse af sort, for det meste rødligt og hvidt; det er af fremmed Oprindelse og holdes fornemmelig af rige Godseiere for dets gode Mælks Skyld; thi da det er af en kjelen Natur, er det ikke yndet af Forpagterne.

Under disse 3 Hovedstammer kunne alle Englands forskjellige Hornqvæg-Racer vistnok ordnes.

Førend jeg gaaer over til at bedømme disses Egenstaber og Brugbarhed for fremmede Forhold, anseer jeg det for rigtigst, i Forveien at betragte saavel den Retning, som de engelske Dvægopdrætteres Industri følger, som og den Maade, paa hvilken Dvæget underholdes. Den engelske Landmands fornemste Siemed med Dvægavlen er Fødning, d. e. Tilveiebringelse af saa meget og saa godt Kjød og Fedt, som muligt, i saa kort Tid, som muligt, med forholdsmaessig lidt Foder. Da man fornemmelig sætter Priis paa den Egenstaber ved Kreaturet, at det i kort Tid kan udvikle sig, saa understøtter man denne ved den kraftigste Næring. Alle engelske Racer have denne Egenstaber, naturligviis i forskjellig Grad, og der, hvor Productionen af Kjød er saa vigtig, maa denne Egenstaber nødvendig medføre store oeconomiske Fordele. Det Hensyn, som Englænderne tage til Kjødets Dvalitet,

er af særegen Bigtighed ved Bedømmelsen af hele den engelske Fædrift. Kjøb og Salg af Kjød foregaaer nemlig paa følgende Maade: Slagteren adskiller Kjødet i forskellige, større og mindre, Stykker, hvilke han fremstiller til Salg, for det meste paa store Kjødtorve. Kjøberne ere meget strænge i deres Fordringer, og Englænderne sætte i det Hele saa megen Priis paa godt Kjød, Hovedbestanddelen af deres Næring, at det er ganske sædvanligt, at Huusfædrene, endog af de høiere Stænder, selv besøge Kjødtorvet for at vælge hvad de behøve. Naar Kjøberen har gjort sit Valg efter sin Smag og i Forhold til den Sum, som han omtrent vil anvende, saa spørger han om Prisen, som deels fastsættes pundevis og deels stykkevis. Derved tages naturligvis først Hensyn til, hvilken Dvantage Knokler der findes, og dernæst hvorledes Kjødets Dvantage er, om det er fin- eller grovtrevlet, om det er fastigt eller senefuldt og tørt, om det er gjennemgroet (marmoreret), mere eller mindre fedt, af hvilken Legemsdeel o. s. v.; kort sagt: mange Knokler ere til Skade for den engelske Slagter, simpelt Kjød betales meget slettere end det gode, hvad enten nu denne Forskjel kommer deraf, at det er af et Kreatur eller af en Race, som i Almindelighed giver mindre godt Kjød, eller at det er af en Legemsdeel, hvis Kjød er af ringere Dvantage. Den Forskjel, som gøres i Forhold hertil, er meget betydelig. Heraf følger ogsaa den Fordeel, at da det bedre Kjød, som en Luxusartikel, betales meget godt, saa kan den Fat-

tige erholde det simplere Kjød saameget desto billigere; men alt dette fremmer i høi Grad Konsumtionen. For nærværende Tid betaler Slagteren for et Hoved efter dets antagne Vægt følgende:

Naar Kreaturet er af en Race med det bedste Kjød og meget Fedt, f. Ex. fra Devonshire, Herefordshire, Skotland, saa betales for 1 £ Drefjød $\frac{1}{2}$ Shill. 1 Pence Comtrent 24 f . dansk);

af mindre gode Dvægracer, saasom Holdernes Dvæg, $\frac{1}{2}$ Shill. eller og 5 Pence (21—17 $\frac{1}{2}$ f .); for Kjødet af gode Køer pr. £ 5 Pence (17 $\frac{1}{2}$ f .).

Naar Kreaturet er slagtet, sælges Kjødet til omtrent følgende Priis: for det Bedste, i Forhold til Dvaliteten, betales $\frac{3}{4}$ —1 Shill. (52—42 f .) pr. £ ; — for det ringere $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ Shill. (21—31 f .) pr. £ ; og for det simpleste $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ Shill. (10—20 f .) Pundet.

Det er ubegribeligt, at denne saa naturlige og praktiske Fremgangsmaade ved Kjødhandelen ikke finder Sted overalt, og at vi f. Ex. i Tydskland saa hyppig maae ikke alene betale daarligt Kjød ligesaa dyrt, som godt — for det meste endog efter en Taxt fra Dyrigheden — men og maae kjøbe Knoklerne; dette bidrager naturligviis til, at Slagtere og Dvægghandlere ere temmelig ligegyldige ved, enten et Slagtehoved giver grovt eller fiint Kjød, har store eller smaa Knokler o. s. v. Heri, og tillige fordi man, som vi senere skulde bemærke, i England ikke arbejder saameget paa Mælkerigheden, ligger aabenbart Forklaringen af de forstjellige Anskuelser, som, med Hensyn til Hornqvæggets bedste Legemsdannelse, finder Sted mellem de engelske og tydske

Dvægopdrættene. Den Engelske fordrer nemlig en svag Knoffelbygning, lidt Kjød paa saadanne Steder af Kroppen, hvor dets Dvalitet er ringere, endelig fintrevlet, blødt, med Fedt gjennemvoret Kjød; den tydske Dvægopdrætter seer, med Hensyn til Burderingen af Kreaturets Kjød-Production, i Almindelighed alene paa Massen. For at opnaae hine Dier med fordrer den engelske Opdrætter: afrundet Legemsbygning; et i Forhold til den øvrige Krop lille fint Hoved; tynde Been fra Knæet og nedad; tynd Halerod; tynd Hals; hvilket alt er Tegn paa en fin Knoffelbygning, altsaa paa alle værdiløse Deles Ubestydelighed; fin, blød, løs, elastisk Hud (hvis Priis ikke, som hos os, er høiere end det gode Kjøds); endelig middelmaadig Størrelse, fordi man hos en stor Krop forudsætter svampet, grovtrevlet Kjød og Fedt. Dersom der tillige lægges Vægt paa Mælkerighed, saa seer Opdrætteren ikke alene paa en bred, dyb og omfangsrig Bagdeel, men ogsaa paa en let bygget Fordeel. I deres Forbringelse med Hensyn til de øvrige Legemsdele ere de tydske og engelske Opdrættene temmelig enige; begge forlange: Brede og Dybde i Brysthulheden; brede og kraftige Forbove (Forarme); et godt hvælvet, dybt, mellem Ribbenene og Hosterne godt sluttet, altsaa ikke for langt, Riv; en lige Ryg uden Indsænkninger hverken bagved Boven eller foran Krydset; vide, godt op i Ryggen gaaende Lænder; bred Bygning mellem de runde, i lige Retning med Ryggen liggende, Hoster; lange og godt

fyldte Bagfjerdingen (fra Hosten til Kumpebenet) og fulde, dybt nedgaaende Baglaar; en Halerod, som ligger i lige Flugt med Ryggen; Benene forholdsvis mere korte end lange, og desuden ligestaaende. Det var mig interessant i Forbindelse med duelige engelske Dvægopdrættene at gjenemgaae de af mig tidligere leverede Afbildninger af tydsk, fornemmelig Schweizer-Hornqvæg, og at sammenligne disse med deres egne Dvægracer, for af deres Koes eller Dadel at abstrahere mig det, som jeg her har anført. Uden at frygte for at blive befyldt for Overdrivelse maa jeg anføre, at de i Sandhed loe ved Betragtningen af de i de tydske Opdrætters Dine saa smukke Schweizerkoers store Tegemasse: deres store Hoveder, deres svære Hals, tykke Been, høit i Veiret staaende Halerødder; de betragtede dem som Karrikaturer af Hornqvæg, og kunde først nogenlunde forlige sig med deres Udseende, efterat jeg havde forklaret dem det — for dem rigtig nok ubegribelige — Forhold, som finder Sted ved Rjødhandelen ei alene hos os, men og i de fleste af de Lande, med hvilke vi drive Handel med Dvæg. Det var mig desuden interessant, at see de engelske Opdrættene af Tegningerne at fremhæve Dvæget af den bedre tydske Landrace, som det, der mest tiltalte dem. — Den Maade, paa hvilken Hornqvæget i England fedes, er meget simpel; det skeer for det meste paa de rige Græsgange og om Vinteren med Turnips og godt Hø, hvilket sidste af Engländeren ansees for det bedste Fødningsmiddel, dernæst ogsaa med Kjerne, Dlietager o. s. v. Engländerens Hovedgrundsætning

er: at byde Dvæget saa meget og saa forffjelligt Foder, at det med al Behagelighed kan vælge i samme efter sin Smag, derved opmuntres til at fortære saa meget som muligt og altsaa det snarest muligt blive fedt. Dette opnaaes for det meste paa fede Græsgange og det fremskyndes derved, at man paa disse tillige forelægger forffjelligt andet Foder, saasom Klover, Korn o. s. v., til at vælge imellem. Man troer, at det baade med Hensyn til Kjødets Mængde og Godhed er det fordeelagtigste, at fede Dyrerne med 4 Aars Alder, ligesom man og foretrækker dem, som ikke have arbejdet. Dersom Fedningen skal drives til den største Høide, hvilket især skeer paa Grund af offentlige Udstillinger, Præmier o. s. v., men som jeg vilde kalde en landoeconomist Lurus, som alene kan fremkaldes ved de særegne engelske Forhold og engelske Godseiere, saa vælger man helst en Egn med letagtig Jordbund; her blive Kreaturene, som allerede efter hiin almindelige Fedning ere saa godt i Stand, at man paa alle andre Steder vilde ansee dem for fuldkommen fede, paaany i flere Maaneder holdte i affondrede smaa Gaarde med aabne Stalde, som overhovedet ere bestemte til Winterfedning; man giver dem derpaa her de bedste, kraftigste Næringsmidler i saadan Overflod og med saadant et Udvalg i grøn og tørret Tilstand, at Kreaturene alene behøve at vælge sig det Bedste, hvorefter Levningerne gives til andre Dyr. Paa denne Maade fremkomme de fede Udstillings-Stykker af Dyr, — en rig Gjenstand for Englands landoeconomiste Blade og Tegninger! — som i Virkelighed vidne om

en saadan Masse Kjød og Fedt, at man ikke kan gjøre sig noget Begreb herom uden selv at have seet Dyret. En saadan til Skue fremstillet Dre giver ofte den hele Race, fra hvilken den stammer, stor Anseelse og erstatte paa denne Maade mangefold Fednings-Omskiftningerne. Dersom vi altsaa ville lægge os efter at fede Creature, saa er det ikke alene Fednings-Metoden, som vi skulle lære af Englænderne, men meget mere deres nøie Kjendskab til og sagkyndige Udvalg af det Dyr, som er fordeeltigt til Fedning.

Da England behøver en saa uhyre Mængde Dvæg, saa er det naturligt, at sammes Tillæg er en meget vigtig Green af den derværende Dvægavl. Den engelske Landmand beregner, ligesom den tydske, at Opdræt af almindeligt, magert Ungqvæg fornemmelig drives med Fordeel i saadanne Egne, hvor den lette Jordbund er mindre lønnende for andre Productioner, f. Ex. i fraliggende, mindre befolkede Egne med megen naturlig Græsgang, i Bjerglande o. s. v., saasom i Skotland; derimod beregner han ogsaa, at under saadanne Forhold kan Omsorg for et rationelt fuldkomnere Opdræt ei være saa lønnende, ligesom og rigelig Ernæring til Frembringelse af Kjød sjelden kan finde Sted; lader sig derfor ikke, som den tydske Landmand saa ofte gjør, ved hine Forhold og under hiin Konkurrents afholde fra, i Almindelighed at opdrætte Ungqvæg, men henvender alene sin Opmærksomhed derpaa, at tillægge Creature af saadan Qualitet og Bessaffenhed, at hine Forhold ei saa let kunne komme i Konkurrents hermed; han opdrætter altsaa

deels Dvæg med særegne fortrinlige Egenstaber og af en udmærket Race, der betales godt som Tillægsdyr; deels saadant Ungqvæg, som ligesaa fra Fødselen fodres rigeligt og derfor altid er i en saa velnæret Tilstand, at det stedse har Værdi som Slagteqvæg, fordi han rigtig beregner, at ligemeget Foder giver ligestor Vægsqvægt saavel paa slet, som paa godt fodret Ungqvæg, medens det sidste Kjød har langt mere Værd end det magres. Deraf kommer den Regel, som den engelske Landmand følger, altid at holde ogsaa Ungqvæget i den bedst mulige Foderstand. Indkjøb af magert Ungqvæg finder ogsaa meget hyppig Sted fra Skotlands skarper Egne, hvorfra det udbreder sig giennem hele England og hurtig fedes paa sammes gode Græsgange.

Med Hensyn til Hornqvægets Opdræt bliver der, som det var at vente hos Englands intelligente Dvægopdrættere, med stor Opmærksomhed og Bedholdenhed, samt med betydelige Bekostninger, arbejdet paa at opdrætte saadanne Racer, som fornemmelig finde Udsættning. Den engelske Landmand paastaar med fuld Ret, at Udsættning af Tillægsdyr til forhojede Priser, d. e. saadanne, som overstige Slagterværdien, maa fornemmelig bidrage til det mest lønnende Udbytte ligesaa vel ved Tillæg af Hornqvæget, som ved Heste- og Faaretillæg. Tillægsdyr af fortrinlige Racer blive vidt og bredt opsøgte og betalte med meget høie Priser. En Indkjøbspris af 100 P. Strl. for en Tillægstyr er slet ikke usædvanlig; 50 P., eller endnu mere, i Veie af en Tyr for en Sommer fore-

kommer ikke sjældent. For Hundyr af berømte Racer betales lignende Priser. Springpengene for udmærkede Tyre beløbe sig ofte, ligesom for Hingsterne, til 2—3 \mathcal{P} . Sterl (18—27 Rbd.). Fortrinlige Tillægstyre benyttes saa længe, som muligt, indtil det 8de eller 10de Aar. De gaae ikke med paa Græsgangene, men Køerne bringes til dem. I det Hele er Dvægets Opdrætning meget simpel. Kalvene fødes hyppig paa Græsgangene uden nogen Hjælp, og modtage kun i faa Dage særegen Pleie. Dersom Kalvene skulle patte, saa sættes de, tilligemed Moderen, i en Tid af 8—12 Uger, i nærliggende, fortrinlig gode Græskobler. Meningerne ere i England, som næsten overalt, deelte med Hensyn til den bedste Maade at opdrætte Kalve: om de skulle patte Moderen, eller opføres med Mælk? — og dette er her saameget mere forklarligt, da Kalvene deels fødes i og deels udenfor Græstiden. Kalvene opflækkes ogsaa ofte i Stalden paa den Maade, at de erholde Mælken i særegne Truge. Ved Gaardene træffes ofte smaa, dækkede Kalvegaard, i hvilke Kalvene saameget som muligt kunne være i fri Luft, om end Veiret er slet. Hvad enten den ene eller den anden af disse Opdrætningsmaader anvendes, saa er det altid Hensigten, ved det unge Dyrs rigelige Næring at lægge Grunden til dets tilkommende muligst fuldkomne Udbannelse. Den Dvantage Næring, som tildeles Kalven, naar den gives Mælk af Spanden, er sædvanlig: i Begyndelsen daglig fra 3 Maal (à 4 \mathcal{P}) Mælk indtil 7—8 Maal; efter 10—12 Ugers Forløb, naar den lidt efter lidt er vænnet til Græsgang eller

andet Foder, knapper man af, giver afftummet Mælk o. s. v. Man træffer Aolsbrug, i hvilke Kalvene erholde Mælk indtil de ere 5 Maaneder gamle.

Hornqvægets Afbenyttelse fornemmelig til Mælk, eller større Meierier, findes deels i Nærheden af de betydeligere Stæder, hvor de, paa Grund af den store Konsumtion, ofte ere af utrolig Udstrækning (Jeg besøgte saadanne Meierier i Nærheden af London, hvor der fandtes indtil 1000 Mælkeføer); og deels fornemmelig i Midten af Englands vestlige Grevskaber, hvor der findes mest naturlig godt Græsland. Men ogsaa her, hvor man dog mere end andensheds seer paa at have mælkerigt Dvæg, er den Grundsætning fremherskende, at give saadan en Vegemshyggning Fortrinet, som begunstiger Fedning, hvilket ikke altid falder sammen med stor Mælkerigdom, men snarere er forenet med en bedre Dvalitet hos Mælken. Heraf forklarer jeg mig, at man overhovedet i England ikke finder saadanne mælkerige hele Racer, som man f. Ex. træffer i Holland. Jeg hørte heller ikke i England saadan overordentlig Mælkerigdom omtales, som man ofte med Overdrivelse finder det i Skrifter. Man er tilfreds, naar man af det mælkerigste Dvæg i England, saasom Teeswaters, Durhams, Yorkshires, Airshires-Roen, efter en rigelig Fodring aarlig erholder af een Ko i Gjennemsnit: 1200 Maal (à 4 \mathcal{L}) Mælk, eller 170 \mathcal{L} Smør, eller 350—400 \mathcal{L} Ost. De i Tydskland indførte Røer af disse Racer svare omtrent til denne Angivelse, naar de fodres rigeligt, medens derimod hos os de hollandske tilligemed de

bedre Schweizerkøer, ved det samme rigelige Foder, men med mindre Tilboielighed til at blive fede, levere i Gjennemsnit, de første 1600 Maal og de sidste 13—1400 Maal. Med Undtagelse af Ostefabrikationen fandt jeg intet mærkeligt i Meierierne. Forbruget af Smør er i England forholdsmæssig ubetydeligt, fordi det overordentlig fede Kjød der fornemmelig tjener til Næring. Ingensteds i England finder Smørproductionen Sted i den Udstrækning, som f. Ex. i Holland. Englænderne mene nemlig, deri at finde en langt mindre indbringende Haandtering end ved enhver anden Afbenyttelse af Meieriet eller Dvæget; de lade derfor Holland og de tydske Kystlande, Holsteen og Meklenborg, sørge herfor, og disse Landes Beboere, som ere tilfredse med det Udbytte, som Fabrikationen af Smør yder dem, tilføre derfor Englænderne dette i store Quantiteter. Derimod er Fabrikationen af Ost i hine Grevskaber og sammes Forbrug i England overordentlig stor. De engelske Ostes Fortrinlighed er bekjendt nok. Chester- og Gloucester-Ostene komme i det Store i Verdenshandelen; Stilton-Ostene maae mere betragtes som Luxusoste. De engelske Ostes smørlignende Mildhed, i hvilken Henseende Chesterosten maa sættes øverst, udmærker dem fremfor alle andre Ostearter. Dette er en Folge af den Methode, efter hvilken de foræddiges. Denne adskiller sig fra alle mig bekjendte Maader, paa hvilken man gjør Ost, i Hovedsagen derved, at Mælken ikke varmes, men Osten sidenester presses stærkt og behandles med megen Omhyggelig-

hed for at erholde Fasthed. Jeg har noie mærket mig den hele Fremgangsmaade ved Ostefabrikationen, indtil dens mindste Detail, og jeg er herved, i Forbindelse med de hos os allerede anstillede Forsøg, bleven overbevist om, at den engelske Ost ligesaa godt, som enhver anden fortrinlig Slags Ost, ogsaa kan fabrikeres paa andre Steder i alle Meierier, hvor Malkeskoerne rigelig fodres med gode grønne Fodringsmidler. Jeg vil ikke give nogen Beskrivelse af Metoden, fordi der aldrig kan arbeides ordentligt efter en saadan. Malkeskoen bliver i England, alene med Undtagelse af ganske udmærket Tillægsqvæg, sjelden beholdt længere end indtil den er 8 Aar gammel, da den ellers taber i Værdi som Fedesko.

Bed Hornqvægets Opdræt tage Englænderne saa godt som slet ikke Hensyn til Kreaturenes Anvendelse som Trækdyr; og der er vist heller ikke noget Land, hvor der forholdsviis anvendes saa faa Stude og saa mange Heste til Kjørsel og Agerdyrkning, som netop i England. Denne Omstændighed maa man have for Øie, naar man erindrer, at Englænderen med Hensyn til Hornqvægets Legemsbygning foretrækker f. Ex. tynd Hals, fine Been o. s. v. I ældre Tider, da Agerbruget var mere simpelt og stod paa et lavere Trin, bleve Stude langt hyppigere anvendte til Agerdyrkning. Men da denne blev drevet med mere Kraft og den stærke Kladdyrkning fornemmelig krævede Arbejde med Heste; da Brugen af Kalk og Beenstøv blev mere almindelig; da et fuldkomnere Hestetillæg lovede god Fordeel; da Forbruget af Kjød tilligemed

Fordringerne til detses Dvalitet stedsse blev større og man fandt, at man fordeeltigt opnaede begge Dele ved at fede yngre Dvæg, saa astog Drernes Anvendelse som Trædyr mere og mere. Denne Anvendelse finder for Tiden mest Sted i Devon- og Herefordshire, hvis Dvægstammer ogsaa egne sig særdeles godt hertil.

Af alle de forhen berørte Forhold i det engelske Agerbrug kan vistnok Enhver drage den Slutning, at Hornqvægets sædvanlige Fodring maa være i høi Grad ufunstlet. Med Undtagelse af det Hornqvæg, som findes i Londons og andre store Stæders Meierier, og som, paa Grund af Græsmarkerne store Grastrand, fodres paa Stald med Grønsoder eller andet, vil man i den bedre Aarstid finde Fedeqvæg, Malfesøer og Ungqvæg adskilt i særegne Afdelinger, men hyppig sammen med Faar; de holdes Dag og Nat i indhegnede Kobler uden Skure og der sørges bestandig for, at de, saavidt muligt, have rigelig og frisk Næring, thi fornemmelig med Hensyn til Hornqvæget, ikke alene Fedeqvæget, men ogsaa alt andet, hylder Englænderen den allerede anførte Regel, at jo bedre Kreaturet fodres, desto bedre betaler det sit Foder, navnlig anseer han det for en stor Feil, dersom man troer, at man med Fordeel kan fodre Goldføer knappere, hvilket saa ofte er Tilfældet hos os. Ifølge de i England gjorte Erfaringer straffer dette sig selv ved slet fødte Kalve og et derpaa følgende ringe Udbytte af Mælk. Tillægs- og Malfesøer maae derfor altid holdes i saa god Foderstand, som muligt. Om Vinteren fodres fornemmelig med Turnips, Hø og

Halm. Ogsaa om Vinteren er Dvæget saameget som muligt i det Frie i Gaarde, og kan gaae ud eller ind i Stalde og Skure, ligesom de og, saa ofte som muligt, slippes ud paa Græskoblerne. Imidlertid troer jeg, at et bedre Ly i gode Stalde ogsaa i England vilde virke velgjørende, naar Veiret er flet. Turnips opfodres fordetmeste i Stalden og i Gaarden saa friske, som de hjemføres fra Marken. At forbedre Foderet ved Røgning eller Damp, eller og ved at gyde kogthed Vand over det, er ikke almindeligt i England; man giver hellere Foderet raat og i samme Tilstand, som Dvæget om Sommeren nyder det paa Marken.

Med Hensyn til det engelske Hornqvægs Egenffaber for de forstjellige Lande, navnlig for Tydskland, bemærker jeg Følgende: Den engelske Landrace er fortrinlig til at give Fedevæg, men leverer mindre gode Mælkfæer; og da hiint Diemed er det fremherstende i England, saa finder man ogsaa hiin Stamme mest udbredt. Denne Egenffab, til at blive fedt, er maaskee af allslags Hornqvæg fuldkomnest udviklet hos Devonshire- og Herefordshire-Dvæget, og der paa hos det skotske; hermed forbinder Devonshire-Dvæget, paa Grund af dets hurtige Gang, en særegen Tjenlighed til Arbeide, Herefordshire-Dvæget har større Legemsformer, det skotske mere Haardsørhed og iblandt dette udmærker Airshire-Dvæget sig ved Mælkerighed og ved en udmærket god Legemsform, men det er smaat. Naar jeg ikke tager Hensyn til Mælkerighed, saa kunde jeg ikke tænke mig nogen Stamme, som bedre end Devonshire- og Herefordshire-

Racen kunde tjene til den tydske Landraces Forbedring og Forædling. Holdernesqvæget er det mælkerigste, og af den Grund mest udbredt, hvor der drives Mælerivæsen. I den nydannede Durham-Stamme, som tilhører denne Race, finder man alt det fortrinligste forenet, saavel med Hensyn til Legemsstorrelse og Legemsform, som og i Henseende til Mælkerighed og Lethed til Fødning, hvortil endelig kommer den Egenstabs, at det er meget tidligt udvoret; det kan imidlertid ikke nægtes, at dets Mælkerighed er ringere end det Dvægs, som umiddelbart nedstammer fra den nederlandsk Race; desuden er denne Stamme endnu ikke ganske consolideret, saa at man kun ved Hjælp af de sikreste Adresser kan erholde fortrinlige Creature af en god Herkomst. Endelig er dette Dvæg opdrættet med saa megen Kunst og Omhu, at man kun under de gunstigste Omstændigheder, i Forbindelse med den samme udmærkede Pleie, som det modtager i Hjemmet, kunde vente sig noget godt Udfald af dets Parring med Tydslands Dvægracer, som ere fremkomne ved en Blanding af Hollænder- og Schweizer-Koer eller lignende Stammer med stærk Legemsbygning. Det temmelig svage og fjelne Alderney-Dvæg har ingen synderlig Værdi for almindelige Landmænd. Ved Betragtningen af de Egenstaber, som udmærke det engelske Hornqvæg, maa enhver Agerdyrker i andre Lande let erholde den Overbeviisning, at man ved Indførelsen af hine fortrinlige engelske Dvægracer og ved sammes lignende Behandling, maa kunne drage Fordeel af det, som Englænderne have efterstræbt i

faa lang en Tid, ved saa mange Forsøg og nu ved Anvendelsen af deres saa vigtige Grundsætninger med Hensyn til Kreaturenes Dydræt og Pleie. For at kunne bedømme, om man tor vente sig et godt Udfald heraf, maa man, ifølge de Erfaringer, som jeg har gjort, baade i England selv og ved Betragtningen af det i Tydskland indførte engelske Dvæg, fornemmelig tage Hensyn til Følgende:

1) I de Landhuusholdninger, hvor man vil indføre de engelske Dvægracer, maa Fødning være Hovedhensigten med Dvægholdet, Malkning og Arbeide derimod mere underordnet.

2) Kjødets Dvalitet maa blive tilberlig betalt; men under de Forhold, der saa ofte finde Sted hos os, hvor Knokler, Hud, det simplere Kjød af Halsen og andre Legemsdele o. s. v. næsten betales ligesaa høit, som det bedste Kjød, der vil den store Masse, som man erholder af det fra Schweiz eller Holland allerede indførte og til Klimatet vante store Dvæg, mere end erstatte Pengeværdien af det engelske Dvægs fortrinligere Kjød, uden at man her har den Risiko, som altid er forbunden med Indførelsen af fremmed, og fornemmelig det engelske, Dvæg; thi ifølge de gjorte Erfaringer kan det ikke fragaaes, at

3) det engelske mere end andet Dvæg er vanskeligt under et fremmed Klima, som ei er lig detets Hjemstavn, og at

4) det engelske Dvægs Egenstab, hurtig at sætte fortrinligt Kjød, fornemmelig alene viser sig under den

engelske Fodringsmaade, især den behagelige Græsgang paa frugtbare indhegnede Græskobler.

5) Hyppig eller endog uafbrudt Staldfodring er hinderlig for det meste engelske Dvægs Trivelse, hvorefter i det mindste den til Indførelsen af det engelske Hornqvæg bestemte første Stamme altid saavidt muligt bør behandles som i Hjemmet.

6) Dersom man endelig vilde haabe, at man ved at vælge en Stamme, som forbandt en udmærket Legemsbygning med Mælkerighed, f. Ex. den Airshirske, og ved at opdrætte denne nærmest med Hensyn til den sidste Egenstabs, derved kunde forbedre denne og dog alligevel beholde den smukke Legemsbygning, saa troer jeg, at man let vilde stufte sig her og see, hvorledes den gode Legemsbygning, som var bragt i Stand ved en Stræben efter Lethed til Fedning og ved god Pleie, efterhaanden vilde forlade Stammen, hvorefter der altsaa vilde fremkomme en Race, som Intet havde forud for mange indenlandske, og som med Hensyn til Mælkerighed ei var saa konstant, som f. Ex. det hollandske Dvæg og andre fra det nedstammende Racer.

7) Desforuden burde man ikke, som det saa ofte er Tilfældet i Tydsland, bedømme en Hornqvægstammes Værdi alene efter dens Mælkerighed, men ogsaa under Opdrætningen tage mere Hensyn til dens gode Bygning til at sætte Kjød, dens Anlæg til at vore hurtig og erholde en anseelig Størrelse, samt levere stærke Drer; og man burde vel agte paa, at disse Egenstaber ogsaa hos os søges meget og betales godt.

8) Endelig bør den engelske Landmands Grundsatninger ved Dvægets Pleie komme til Anvendelse, fornemmelig med Hensyn til følgende: Dvægets legemlige Uddannelse maa saa meget som muligt fremmes i det første Leveaar ved rigelig Næring, hvortil i de første Maaneder fornemmelig maa regnes Mælk; og saa Ungdvæget skal holdes godt og jo bedre dette steer, desto mere uddannes Anlægget til hurtig, legemlig Udvikling, til at sætte Kjød og i det Hele med Væthed at blive fedt. Men dersom man tillige vil fremme Mælkerighed, saa maa den gode Pleie ikke gaae saa vidt, at Dyret bliver altfor fedt, fordi Anlægget til Mælkerighed derved formindskes. Herimod er Ungdvægets Græsning efter det første Aar paa gode Græsgange det bedste og naturligste Middel. Dersom dette ikke finder Sted, saa maa Ungdvæget paa Staldfodring efter det første Aar vel fodres godt, dog ikke altfor rigeligt. Saavel for Malkekøer, som for Fedevæg er det oekonomisk rigtigt, at give rigelig Fodring med gode Næringsmidler, saa meget som Dyret fortærer med Lyst for at blive fuldkommen mættet.

3) Faareavl.

Englands Faareavl er vistnok ligesaa betydelig, som Hornvægavlen. Ifølge den for nylig anførte Fremstilling af den engelske Fædrift, antager man der aarlig sendes 1,200,000 Faar alene til Londons Torv og at dette omtrent er en Tiendedeel af det hele Forbrug i England. Det hele Faarehold kan vel antages at være omtrent 40 Millioner (henved 7000 Stkr. paa Dvadratmilen); Angivelserne verle mellem 32 og

40 Millioner. Fornemmelig er Faareavlen betydelig i Grevskaberne Leicester, Lincoln, Norfolk, Kent. Der træffer man paa de fleste Eiendomme 8—10 Stykker Faar imod 1 Stk. Hornqvæg.

Naar jeg undtager de nordlige, raae Bjergegne med fattig Jordbund og Hedeland, hvor Cheviot-Faa- ret især synes at have Fortrin, saa vil man hos de rationelle engelske Landmænd, under sædvanlige land- oeconomiske Forhold, fornemmelig træffe to Faareracer:

de languldede, som i Almindelighed kaldes Leicester-Racen, og:

de kortuldede, som benævnes Southdowns.

Allene disse to Racer kunne have Interesse for den fremmede Agerdyrker. Da jeg allerede tidligere har meddeelt noie Beskrivelser og Tegninger af begge,*) saa behøver jeg ikke at gjentage dette og kan derfor især bestæftige mig med disse Faareracers landoeco- nomiske Værd. Enhver af hine tvende Racer har sine ivrige Forsvarere. For at afgjøre en rigtig Dom maa man lægge Mærke til den engelske Landmands forskjellige Diemed.

Ogsaa ved Englands Faareavl er Frembrin- gelse af Kjød, saavel med Hensyn til Qvantitet, som til Qvalitet, det vigtigste Diemed. Ulden er en Bi- ting, hvorfor den, allerede ved Thaer, af en Englæn- der anførte Sammenligning ikke er upassende: med

*) Herved sigtes formodentlig til hvad derom findes i E. G. Alleson's Abbildungen der Rindvieh- und andern Hauethier- Racen auf den Privatgütern Sr. Majest. d. Königs v. Würtemberg. Nach dem Leben gezeichnet u. lithographirt. Mit Text v. A. Beckherlin (Stuttgart 1827—1834).

Hensyn til Diemedet af den engelske Faareavl staaer Ulden i samme Forhold til Kjødet, som Halmen til Kærnen under Korndyrking, og at ville frembringe god Uld paa Kjødets Beføstning var under Englands Forhold ligesaa upassende, som om man vilde tragte efter at skaffe sig megen Halm paa Kærnens Beføstning. Grunden til denne — idetmindste for den tydske Faareopdrætter paasaldende — Retning ved Faareavlen vil man ved nærmere Betragtning af Forholdene lettelig finde i det store Forbrug af Kjød overhovedet, og altsaa ogsaa af Faarekjød; dernæst i de høie Priser, som i England gives for Kjød i Forhold til Uldprisen, da Kjødprisen er over to Gange saa høi, som hos os, medens derimod Uldprisen er ligesom hos os; desuden kan England let erholde den fornødne Uld fra Udlandet, hvorimod dette ikke er Tilfældet med Kjød, hvad enten man seer hen til sammes Mængde eller Godhed. De Forhold, som finde Sted ved Kjødhandelen i England indvirke paa Faareavlen, som paa Dvægavlen; thi Prisen paa Faarekjød er ogsaa forskjellig saavel ved de forskjellige Faareracer, som og ved de forskjellige Dele af Kroppen. Derfor er ogsaa den Legemsform, som Englænderne ansee for at være den bedste for Faarene, den samme, som er anført om Hornqvæget. Som et Beviis for denne Stræben ved den engelske Faareavl kan man anføre den Omstændighed, at naar der f. Ex. af en Hjord indkjøbes Tilægsvæddere, saa har Uldens Dvalitet saa godt som ingen, men derimod f. Ex. Brystets større eller mindre Brede en betydelig Indflydelse paa den Priis, som

bestemmes for Dyret. Det er altsaa let forklarligt, hvorfor Tillæg af Merinos under saadanne Forhold ikke gjør synderlig Fremgang i England; thi foruden at Merinos have en mindre Krop, saa levere de tilige mindre fedt Kjød, ligesom og deres Fodring, paa de ved det engelske Agerbrug fremkaldte fede Græsgange, snart vil forringe Uldens Dvalitet. De to anførte Racen, Leicester- og Southdowns-Faarene, svare ganske til den antydede Retning ved den engelske Faareavl. Disse ere fortrinlig skiffede til dette Dier med baade med Hensyn til deres Legemsbygning og til den Lethed, hvormed de blive fede, og de ere endnu fuldkomnere opdrættede end Hornqvæget. Uden selv at have seet det, kan man neppe gjøre sig nogen Forestilling om den Masse Kjød og Fedt, som man finder hos de bedst opdrættede af disse Faar, der kunne opnaae en Bægt af 20 til 40 \mathcal{R} paa een Fjerding. De languldede Faar levere den største Masse, Southdowns derimod en bedre Dvalitet af Kjød, saa at Forskellen paa Prisen med Hensyn til Racen udgjør omtrent $\frac{1}{2}$ Pence (c. 2 \mathcal{S}). Paa Smiethfield-Torvet blev i min Nærværelse betalt: for et Par fede Lam, 4 Maaneder gamle, af Leicester Racen, 3 \mathcal{P} . Sterl.; for et Par fede Beder, 1 Aar gamle, af Leicester Racen, 4 \mathcal{P} . Sterl., af Southdowns: 3 \mathcal{P} . Sterl.; for et Par toaarige, fede Beder af Leicester-Racen 5—5 $\frac{1}{2}$ \mathcal{P} . Sterl., og for Southdowns 4—5 \mathcal{P} . Sterl. I Gjennemsnit kan Bægten af et fedt Faar anslaaes til: af de languldede 110—135 \mathcal{R} Sttt., af Southdowns 80—100 \mathcal{R} .

Iblandt de languldede Faar ere de i Grevstabet

Leicester (den særegne Benævnelſe Ny-Leicester, ſom ſtammer fra Bakewells Tid, har forlængſt tabt ſig) de fortrinligſte ſaa vel med Henſyn til den fuldkomne Vegemſbeſtaffenhed til Fedning, ſom og i Henſeende til Ulden; forøvrigt ere de opdrættede med den ſtorſte Omhyggelighed og paa den kraftigſte Jordbund, og ihvorvel de paa Grund af deres Fortrinlighed ere udbredte næſten overalt i de languldede Faareſtammer, ſaa kan man dog neppe noget andet Sted end i Leicester erholde dem i deres Reenhed og Fuldkommenhed. Bøddere af den Race ubleies eller ſælges til meget høie Priſer; undertiden gives indtil 100 P. Strl. for Stykket. De languldede Faar i Lincolnſhire og ved Tees (Teewater ic.) ere ſtorre og mere haardføre end Leicester-Faarene, de give mere Kjød og Uld, men begge Dele af en noget ringere Beſtaffenhed; desuden have de, hvad der, ſom ovenanført, ſtrar bemærkes af Engländeren, ſtærkere Knokler end Leicesterfaarene, hvilke fornemmelig anbefale ſig ved det Fortrin, at de have en forholdsvis ringe Knokkeltvægt i Sammenligning med Kjødsvægten. Endelig findes der en Mængde Afarter af languldede Faar, hvis Krop man nu ſtedſe mere og mere arbejder paa at gjøre ſtorre.

Ved Siden af de languldede Faar træffer man ogſaa Hjørde af Southdowns, hvilke ſynes at udbrede ſig meget. I Almindelighed kan man antage, at de languldede Faar foretrækkes paa kraftig, feed Jord, Southdowns derimod i mindre kraftige Egne, fordi diſſe ſidſte, ſom ere mere haardføre, trives godt ved en mindre omhyggelig Pleie og behøve en mindre ri-

gelig Næring. De ere rigtignok i Gjennemsnit mindre end de langulbede, men naar de fodres godt, saa er deres Legemsbestaendighed meget fuldkommen, langt fortrinligere end hos de Faar af denne Race, som jeg har seet i Tydskland, og deres Størrelse kan, naar de holdes godt, næsten sættes ved Siden af de langulbede Faars, naar disse holdes mindre godt. De langulbede Faar levere næsten dobbelt saa megen Uld, som Southdowns; derimod er Prisen for denne sidste næsten dobbelt saa hoi som for de førstes. Naar begge Racer sammenlignes, saa maa Udlændingen vel overveie, at den engelske Languld, som Ramuld, har sit eiendommelige Fortrin, medens derimod Southdowns Ulden intet Fortrin har i Sammenligning med Fastlandets sædvanlige Kortuld. I Gjennemsnit levere de langulbede Faar omtrent 6, i det hoieste 7 \mathcal{R} Uld Stykket, omtrent til en Priis af 5 \mathcal{P} . Strl. for Centneret; Southdowns levere 3 til $3\frac{1}{2}$ \mathcal{R} , til 8—9 \mathcal{P} . Strl. for Centneret. I et af de mest udmærkede Schæferier i Leicester, som især er bekjendt ved Faarenes Størrelse (hos Schmidt i Dishley) bleve Veltene veiede for mine Dine under selve Faareklipningen, hvoraf udkom følgende Udvægt: af en Næringsvædder (altsaa med Lammeulden deri indbefattet, da Lammene ikke klippes) 10 \mathcal{R} , af en ældre Vædder 8 \mathcal{R} , og af en anden 7 \mathcal{R} ; af et aarsgammelt Moderfaar (altsaa med Lammeulden tillige) 7 \mathcal{R} , af et ældre $5\frac{1}{2}$ \mathcal{R} . Uldens naturlige Længde varler mellem 1 Fod (paa unge Dyr) og 4 Tommer (paa de ældre Dyr); dens Fiinhed og Glands er bekjendt nok.

Med Hensyn til Faarenes Røgt og Pleie i England vil jeg anføre: Faarene vogtes aldrig i Hjerde af Hyrder, men gaae Dag og Nat, Sommer og Vinter frit omkring i de rige, yppige, ved Træer og Hækker beskyggede og beskærmede Græs- og Markfobler, hvor der kun udtræves een eneste Mand for daglig at holde flere 1000 Faar under Opsigt i det bestemte Kobbet. Her have de altid fuldtop og kunne æde i Ro; og for tillige at forskaffe dem Afverling i Næringsmidler tilføres dem ikke sjældent endnu andet Foder, saasom Grønvisker, Klover, o. s. v. om Sommeren, Hø, Roer, eller Kjærne, deriblandt Hestebønner, om Vinteren; eller ogsaa det første om Sommeren anvises dem af Marker, som ligge nærved Græs-foblerne, til Afædning i Smaastykker, som ere afgrændsede ved Folde. At Faarene ogsaa om Vinteren aldrig komme i Stald, er rigtignok alene gjørligt i et Klima, som Englands, hvor Thermometret sjældent viser mere end 5 Graders Kulde; Sneen ligger sædvanlig ikke længe. Fornemmelig er det Turnipsmarkerne, som anvises Faarene til Vintersfoder; og naar Turnipsen er oppløiet eller ophaffet, bliver den fortæret af dem paa selve Ageren. For at Moderfaarene kunne faae frisk grøn Græsgang saasnart de læmme, saa sørger man for, at dette først skeer i Marts Maaned; thi til den Tid kan Fødselen uden Fare gaae for sig i det Frie, hvorfor der alene er opreist lette Smaastalde til Beskyttelse for Moderen og det nysødte Lam i ugunstig Veir. Lammene blive i Almindelighed hos Moderen paa de gode Græsgange, hvor de lidt efter

lidt vænne sig til at æde, og derpaa efter 3—4 Maaneders Forløb uden Hinder kunne stilles fra Mødrene og hensættes i andre gode Græskobler. De engelske Faars Velbefindende under denne Nøgt, ved hvilken de hverken vogtes for fugtig — ofte vaad — Græsgang, eller for Rydelsen af skadelige Planter, stillestaaende raaddent Vand, opblæsende grønne eller beduggede Næringsmidler, i hvilke Henseender der anbefales vore Schæferier saamegen Forsigtighed, godtgjør paa det klareste, hvorledes Faren for vore Faar især hidrører deraf, at de næsten altid drives ud paa Græsgangen i en meget hungrig og tørstig Tilstand, som bringer dem til med Begjerlighed at mætte sig. De Sygdomme, som man især kunde befrygte efter en saadan Nøgt, ere slet ikke hyppigere blandt de engelske end blandt vore Faar. Naar man seer saadanne engelske Faars Velbehag, saa kan man forestille sig, hvor meget den paa Græsgangen tilbudne Næring maa gavne dem og formere Kjød, Fedt og Uld, d. e. betale Foderet; medens derimod saamange tydske Faarehjarde, som hidses af Hunde paa de magre Græsgange, nøgne Algermarker, Skovstrækninger o. s. v., hvor det ene Faar næsten altid maa slaaes med det andet om enhver Mundfuld, saa ofte ere et sandt Hungerens Zambillede; saadanne Dyrs ringe Ernæring gaaer atter tabt ved Strabatser, det vil sige: naar Dyrets nødvendige Ophold fraregnes, have næsten slet intet Udbytte. Som Følge af den nys anførte rigelige Pleie, hvilken Englænderne ansee for ganske nødvendig for at erholde et godt Udbytte af Faareavl, ere alle

Faarene, som desuden med usædvanlig Lethed blive fede, altid allerede fra Lam af i en meget feed Tilstand, og den engelske Faareopdrætter sætter ikke stor Priis paa en Springvædder, dersom den ikke er saa feed, som man uden selv at have seet den neppe kan forestille sig; de ere fordetmeste saa fede, at næsten enhver Bevægelse er dem besværlig. Naar de skulle bringes fra en Gaard til en anden, saa føres de paa smaa Bogne, og i Springtiden er det ganske sædvanligt i England at møde saadanne alene hertil indrettede Bogne, paa hvilke man fører Springvæddere omkring i Landet; for Brugen af disse Væddere erlægges derpaa Springpenge i Forhold til deres Bestaffenhed og deres Stammes Berømmeth. Moderfaarene beholdes sjelden længere end til de have født Lam et Par Gange; naar de nemlig have naaet den Alder, at de ikke mere tage til i Størrelse, saa betale de sig ikke saa godt, som de yngre, fordi de langulbede Faars Uld alene, uden nogen Tilvært af Kjød, ikke lønner sig, saameget mere, som Ulden bliver kortere, jo ældre Faaret bliver, og Udbyttet altsaa ogsaa paa den Maade forringes.

Dersom de engelske Faar, især de langulbede, skulle trives, saa er det ganske nødvendigt:

1) At de erholde rigtig Græsgang enten paa naturlige Græsmarker (saadanne, som vore bedste Enge) eller paa Agerstifter besaaede med Græs eller Kloverarter. Dersom Græsgangen ikke er meget rigtig, saa maa man give et Tillæg af Biffesoder, Klover eller andet; om Vinteren fodres rigeligt med

nærende Rodfrugter og, dersom Græsgang ikke kan finde Sted, da tillige med godt Hø; man kan vel antage, at 5—6 \mathcal{R} Høværdi daglig er et passende Foder.

2) Fri og uforstyrret Græsning for hvert enkelt Dyr, Fred for Hunde o. s. v. i vel indhegnede Kobler, og Ophold i den frie Luft baade Nat og Dag, i hvilken Henseende beskyttende Trægrupper ere meget tjenlige. Det er desuden Faarene meget gavnligt, dersom der ikke er for mange paa een Gang i Koblet, hvilket forøvrigt er betinget af Koblets Størrelse. Dette sidste vexler mellem 5 Morgen med omtrent 10 Faar, og 50 eller flere Morgen med 100 eller flere Faar; flere end 100—150 Faar i eet Kobbel hører allerede til det Usædvanlige. I et Klima som vort, hvor Vinteren er stræng, og hvor et uafbrudt Ophold i det Frie altsaa ikke kan gaae an, eller der, hvor Faarene ikke ere saa sikke for Hunde, som i England, maa man anvise dem Staldrum, hvor de efter Behag kunne gaae ud og ind og søge Beskyttelse.

3) At holde dem i en sluttet Hjord eller i lukkede Stalde, saavel som at volde dem — om endog en ringe — Marsch og Uro, er ganske imod disse Faars Vegemsconstitution, der tilkjendegiver svage Aandedræts-Drøganer, og gjør dem snart modfaldne.

Dersom en saadan Faareavl skal være lønnende, saa kan den kun drives i saadanne Agerbrug, som ere indrettede efter engelsk Mønster; men under vore almindelige landoconomiske Forhold kan jeg ikke tilraade den, da Beføstningen ei vilde komme til at staae i det rette Forhold. Det er naturligviis en ganske

anden Sag, naar en Stamme engelske Faar holdes i det Niemed, at de skulle parres med vore Faareracer. Naar man til dette Niemed skal vælge mellem Englands anførte tvende Faareracer, saa kan man ikke længe være tvivlraadig: de languldede Faar give den største Mængde Kjød, hvorimod den bedre Dvalitet ved Southdowns=Faarenes Kjød ei betaler sig hos os; Englands languldede Faar ere, ved deres Nedstammen fra Holland, næt beslægtede med vore saakaldte tydske Faar, og derfor fortrinlig skikede til at parres med hinanden; den ved en saadan Parring bevirkede Forbedring af Ulden til god Kamuld, maa under vore Forhold komme meget i Betragtning; ogsaa til at krydses med Merinos for at erholde finere Kamuld tilligemed mere Størrelse og Beqvemhed til Fedning, ere de languldede Faar mere tjenlige end Southdowns, hvilke ere langt mindre skikede til Krydsning deels paa Grund af deres uanseelige Uld og deels ifølge den Omstændighed, at deres Hoved og Fodder ere mørkebrune. De bekjendte Foranstaltninger til Indførelsen af de languldede Faar i Tydskland for at krydse samme saavel med tydske Faar, som med Merinos, hvilke vistnok kunne gjelde for mere end blotte Forsøg i det Smaa, godtgjøre det passende ved disse Krydsninger under saadanne Forhold, som gjøre Frembringelsen af Kjød i det mindste ligesaa vigtig, som Uld=Productionen, og hvor Dyrene kunne erholde en rigelig Pleie, om den end ikke i alle Henseender ligner den engelske. Forøvrigt er det vel, efter de nys anførte Dplysninger, uforfødent at bemærke, at en

saadan Stamme engelske Faar, som skal opdrættes reen, for at man af den kan vælge Tillægsdyr til Krydsning, saavidt muligt maa have samme Pleie, som de Engelske modtage.

Naar jeg foreviste de engelske Faareopdrættene Udsprover af Faar, som vare avlede ved at krydse Merinos-Faar med engelske langulbede Bæddere, saa fældte de vel stedse en meget gunstig Dom over samme, men deres Hovedspørgsmaal var bestandigt: hvor meget veie Faarene? hvormeget vilde en Slagter give for Stykket?

4) Svineavl.

Det er naturligt, at der ogsaa maa være gjort meget for Svineavlen i England, hvor der lægges saamegen Vind paa alle Slags Huusdyrs Opdræt, og hvor Kjød og dyrisk Fedt udgjør en Hoveddeel af den menneskelige Næring. Mange Svineracer ere ogsaa anbefalede os fra England. Ifølge de Grundsaetninger, som ere anførte ved Tillæget af Hornqvæg og Faar, gjør den engelske Landmand de samme Fordringer til Svineracerne: Dyrene maae have saa smaa Knofter, men saa meget Kjød og Fedt, som muligt; ved Opdrætningen arbejder man derfor stedse paa at skaffe følgende Legemsbygning: fiin og let Knoffelbygning i Hovedet til Tegn paa en fiin Knoffelbygning for hele Legemet: men hertil Hoved og Kindbeen fuldt bevoret med Kjød og Fedt; tyk og kort Hals; Dybde i Bryst og Liv; stærk, plump og fuld i Ribbenene; fuld i Skinkerne med fine, lave Been; fiin og tynd Hud med saa Haar. Kjødets Dvalitet gjør en betyde-

lig Forskjel i Prisen, dette foranlediger derfor ogsaa i Svineavlen tvende Retninger baade med Hensyn til Kjødets Mængde og dets Godhed.

Englænderne have anstillet Forsøg med de forskjellige Racer fra fjerne Lande. Det er fornemmelig de mindre Racer, som give Kjød af den bedste Dvalitet. Hertil have de forhen især anbefalet den chinesiske Race; men nu foretrækker man de smaa neapolitanske Sviin, og af rene chinesiske Sviin træffer man nu næsten ikke flere. Begge have lignende Egenstaber; men de engelske Landmænd dable hos det chinesiske Sviin det altfor store Hoved og den dermed forbundne altfor svære Knoffelbygning, hvorimod de neapolitanske Sviin have fine Knokler. Kjødet af begge Racer søges ikkun saalænge, som Svinene slagtes unge; thi naar de blive ældre, saa bliver Fedtet for fremherskende, hvilket gjør Kjødet ubehageligt til Spisning, medens Flestet ikke er saa godt eller brugbart som af andre Sviin. Disse Sviin egne sig derfor ikke til en ordentlig Fedning, og Kjødet maa være af en meget god Dvalitet i Forhold til andet Svinekjød, dersom hine Svineracers Opdrætning skal være fordeelagtig. De engelske Svineracer, blandt hvilke Berkshire- og Hampshire-Racerne ere meest udbredte, ere langt større og levere meget Flest og Kjød, uden at det sidste just er saa delicat, som af hine mindre Racer; derimod bliver deres Kjød ved at være godt, om endog Svinet bliver stærkt belagt med Flest, som betaler sig meget godt. For om muligt at forene hine mindre og større Racers Egenstaber med

hinanden, have mange Krydsninger fundet Sted, i Forhold til Opdrætternes forskjellige Hensigter, og saaledes ere en Mængde Afarter fremkomne. Men at man ikke kan betegne nogen Race, som uimodsigelig kunde anbefales fremfor andre i England, og at man ved Bestillinger derfra ikke saameget bør holde sig til Betegningen af Racer, men meget hellere til enkelte berømte Opdrættere, det kunde jeg slutte mig til af Landmændenes fra hinanden meget afvigende Domme i denne Materie, og kan anføre som et Beviis herpaa, at jeg i det kongelige Landbrug ved Windsor saae en Svinerace, som, ifølge den gamle, velunderrettede Forvalters Udsagn, var fremkommet efterhaanden ved Krydsningen af 8 forskjellige Arter. Disse Sviin syntes at have mange Fortrin; de ere af Mellemstørrelse, meget fint byggede, med en forholdsviis svær Krop, have en fin rødlig Hud tyndt bevoret med fine hvide Haar. Der skal være megen Esterpørgsel om dem.

Ogsaa ved Svineavl en blive de Tillægsdyr, som nedstamme fra berømte Racer, betalte meget høit.

I England, som hos os, anvendes meget forskjellige Fodringsmidler til Svinene; denne lettes imidlertid meget ved det engelske Landbrugs særegne Indretning med mange Græskobler, Indhegninger o. s. v. At de engelske Landmænd sætte megen Priis paa en omhyggelig Svineavl, sees ogsaa deraf, at de anvende meget paa Indretninger af hensigtmæssige, ofte endog luxuriøse Svinestalde; i hvilken Henseende de gjøre mere for Svinene end for de andre Huusdyr.

d. Bygningsmaade paa Landet.

Mine Betragtninger over Englands Landbrug slutter jeg med nogle Bemærkninger om det landlige Bygningsvæsen sammesteds:

Enhver, som reiser i England, maa føle sig tiltalt af de nette, venlige, med Træplantninger og ombyggelig pleiede Havepladser smykkede Forpagter-Huse; og dette vil saameget mere være Tilfældet, naar han lærer at kjende den paa et vist Bellevnet og Hyggelighed beregnede (comfortable) Indretning og Afbenyttelse af det Indre. Det er unegteligt, at mange af disse Indretninger ere en Følge af locale og klimatiske Forhold; men de engelske Landsæders Nethed og Reenlighed kan i Almindelighed, og navnlig for os Tydske, tjene til Mønster og yder det landlige Ophold en særegen Inde, som gavner den hele landoeconomiske Drift. Det Tillokkende ved Landlivet vinder i England ogsaa derved, at det hele engelske Agerbrug bidrager til at oplive enhver Egn ved talrige Hjørde af de herligste Huusdyr. Det mangler os ikke paa omstændelige Beskrivelser af engelske Forpagtergaarde; Thær har saaledes, allerede tidligere, leveret en saadan af R. F. G. Westfeld, forfattet alene med Hensyn til det Landoeconomiske; i den senere Tid have vi faaet saadanne Beskrivelser af landlige Indretninger, Forstjonnelser o. s. v. ved den utrættelige Laudon i London. Uden her at ville indlade mig paa Beskrivelsen af de, til Landoeconomien mindre henhørende, større Mark- og Haveanlæg, vil jeg mere indskrænke mig til alene at anføre det almindelige Indtryk, som

Indretningen af de engelske Forpagtergaardne gjorde paa mig, som Landmand. I Almindelighed viser det Jdre — naturligtviis afsættet efter Eiendommens Størrelse, Forpagterens Formue o. s. v. — sig saaledes: der er med Rette taget mere Hensyn til Simpelt-
 hed, Hensigtsmæssighed og Nethed, end til Symmetrien. Ud imod Veien, som fører til Forpagtergaarden, viser Hovedsiden af det grundmurede Baaningshuus sig, med Indkjørselen og Indgangen i samme. Foran Huset er en større eller mindre Vysthave, simpelt anlagt med reentlige Græsplainer, Blomster og Blomsterbuste. Til denne slutte sig paa begge Sider af Baaningshuuset Trægrupper, som skule de ved Siden af Stuehuuset og bag ved samme liggende Deconomibygninger med en Gaardsplads, til hvilken særegne Veie føre enten bagfra eller fra Siden, tilligemed den aldrig manglende omhyggeligt behandlede Kjøkkenhave; den Ankommende seer altsaa alene Baaningshuuset og Haven, men derimod ikke Deconomigaarden. Undertiden ligger denne i endnu længere Frastand fra Baaningshuuset. Værelserne, især Kjøkkenet, som udgjør et Hovedparti af samme, ligge paa den flade Jord: Dagligværelserne mod Gaarden og Gjesteværelserne i Husets Forside; Soveværelserne ere som oftest ovenpaa. I Forhold til Eiendommen forekomme saavel Baaningshuuset, som Deconomileiligheden, i Sammenligning med vore, meget smaa og indskrænkede, lave, for det meste kun eet Stokværk, altsaa temmelig billige at opføre. Dette er en Følge af den ukunstlede Voldsdrift, fordi 1) et langt mindre Tyende-Personale udfræves hertil;

2) Hø og Korn sættes i Stak; og 3) fordi den engelske Agerbruger ikke mener, at han selv bør avle alt hvad han behøver, eller have store Forraad af alt det han bruger, men følger den ogsaa i det Store og af rationelle Hensyn rigtige Grundsætning, i sin Haandtering alene at lægge sig efter saa Ting, men saa deri at være saa øvet og fuldkommen som muligt; at købe andre Fornødenheder, som han for Diebliffet trænger til, fra saadanne Steder, hvor man fornemmelig beskæftiger sig med at avle og sælge disse Ting, hvor man altsaa i Reglen erholder dem billigere, end om man selv vilde avle dem; men derimod at have saa lidt Forraad, som muligt, fordi dette kun giver Anledning til Udsælg, Tab, Bygningsomkostning o. s. v., hvorimod Kjøbmanden, som giver sig af med i det Større at handle med de paagjældende Gjenstande, ogsaa veed at indrette sig paa den bedste Maade, hvorved Forraadene kunne afhændes saa billigt som muligt. Med Hensyn til Anlægget af Deconomibygninger kan man af Engländerne ikke alene lære, hvorledes man skal bygge, men, ifølge det Anførte, meget mere hvorledes man skal spare at bygge. Den engelske Landmand vogter sig langt mere end den tydske Landmand for at svække sin Driftscapital ved Omkostninger paa Bygningen. De simple Deconomibygninger ligge i Gaarden, og dele sædvanlig denne i tvende Dele, hvoraf den ene er bestemt til Stakke, den anden, som ikke sjelden har flere Underafdelinger, til Fægaard. Jeg vil gennemgaae de enkelte Deconomibygninger

og Indretninger: i Almindelighed ere Laderne byggede saaledes, at de dele Gaarden i de ovenomtalte to Dele, og befinde sig nær ved Sædstaffene for at disse uden Bidtlostighed kunne blive transporterede ind i Laderne. Fra disse er der paa den ene Side Udgang til Stakhaven og paa den anden Side til Fæsgaarden; de ere meget smaa i Sammenligning med vore Lader, da de kun tjene til at opbevare den Sæd, som tages ind i den Hensigt strax at udtærskes. Ved Indførelsen af Tærskemaskiner kan man hjælpe sig med et endnu mindre Laderum. Staffene maae betragtes i Forbindelse med Laderne. Al Sæd og alt Hø bliver i England sat i Staf og opbevares paa den Maade i den af os omtalte indhegnede Deel af Gaardspladsen. Englands simple og billige Bygningsmaade maa især udledes af denne Omstændighed. Jeg har allerede ovenfor ved Høhøsten omtalt den Maade, paa hvilken Høstakken sættes. Sædstakken ligne dem, men de have tillige et Lad nedenunder; nemlig 2 til 3 Fod høie Piller af Muur, Steen eller støbt Jern, paa hvilke en Trærist hviler, og her ovenpaa sættes Sæden i Fraastand fra Jorden. Naar Staffen er færdig, saa flettes Halm paa til Tag, ligesom paa Høstakken. Sædstakken ere sædvanlig mindre end Høstakken: de sættes sjelden mere end med 10—15 Fods Gjennemsnit og af omtrent samme Høide. Jeg har ved mange Leiligheder overbevist mig om, at baade Hø og Sæd, uagtet Englands ustadige Veirlig, holder sig fortræffelig i disse Staffe, og jeg kunde ikke finde nogen rimelig Grund, hvorfor man ikke ligesaa godt hos os

skulde kunne indføre Brugen af Stakke paa de større Eiendomme, og paa denne Maade ligesaavel hos os, som i England, spare Bygningsomkostninger. Men for at indføre Brugen af disse Sædstakke i saadanne Egne, hvor man ikke var noie bekendt med den Maade, paa hvilken disse sættes, og fornemmelig med den Maade, paa hvilken Halmbeklædningen fastgjøres, hvilket allerede Thær har bestrevet nsiagtigt, burde man vistnok fra England staffe sig en duelig Arbejder til at oplære Andre i de fornødne Haandgreb. Som et Beviis for disse Sædstakkes Hensigtsmæssighed kan jeg anføre, at Coker i Holkham i Norfolk paa sine besjendte Eiendomme lod store Lader opføre til et Forsøg, men at denne erfarne Agerdyrker foretrak at sætte Stakke istedetfor at benytte de opførte Lader. Disse Sædstakke foranledige tillige Besparelse af Kornlofter. Englænderne udtærste nemlig sjelden mere, end hvad de i Diebliffet kunne forbruge eller sælge; det øvrige bliver staaende i Stak og man træffer derfor ikke sjeldent saadanne, som have staaet urørte i flere Aar. Dvægstaldene ere meget simple. Sommeren igjennem bliver Dvæget Dag og Nat paa Græsgangen og kommer sædvanlig slet ikke i Stald. Om Vinteren gaae de for det meste frit omkring i Fægaarden eller og i Græskoblerne; de simple Stalde, tilligemed de i Gaarden opførte aabne Skure, tjene dem alene til Beskyttelse i ondt Veir. Af denne Grund ere Gaardene i Almindelighed fra alle Sider omgivne af Bygninger, Hækker, Busse, Træplantninger o. s. v. Hø, Roer,

Halm o. s. v. erholder Dvæget deels i Stalden og deels i Krybber eller Høhæffe, som ere opstillede i Gaarden; denne er altid omhyggelig og rigelig bestrøet med Halm. Med Hensyn til Kalvene anvendes for det meste mere Omhyggelighed indtil Græstiden, hvorfor man ikke sjelden træffer meget hensigtsmæssig indrettede Kalvestalde; jeg vil f. Ex. omtale følgende Indretning: i een Række langs med Bæggen ere Smaastalde for Kalve ved Siden af hinanden, afdeelte ved Brædestillerum af $1\frac{1}{2}$ Al. Høide, hvor hver Kalv gaaer frit omkring i sit Aflukke. Gulvet i disse Stalde er af Planter og ligger 1 eller 2 Fod høiere end Steensbroen, for at der stedsse kan være tørt, luftigt og uden flem Lugt; herpaa lægge nemlig Englænderne stor Bægt, medens det derimod sædvanlig forsømmes meget hos os. I mange af disse Stalde var der desuden anbragt den Indretning, at enhver af Smaastaldene, foruden Krybben, endnu indeholdt 2 Truge, det ene til Mælk og det andet til at optage det bestandig gjennem samme rindende Vand. Faarestalde behøves ikke, fordi Faarene baade Sommer og Vinter holdes ude paa Koblerne. Svinestaldene ere for det meste byggede med stor Omhyggelighed; ved dem findes stedsse særskilte, brolagte, reenlige Smaagaarde, hvor Dyrene kunne gaae frit ud og ind og hvor de ogsaa for det meste erholde deres Føde. Staldindretningerne ere meget reenlige, luftige og tørre, men alene passende for det der værende Klima med en mindre stræng Vinter. Svinegaardene ere saaledes beliggende, at Dyrene fra disse kunne gaae ud paa

Græspladser. I Meieribygningerne saae jeg hos almindelige Landmænd intet saa mærkeligt eller eienommeligt, som f. Ex. i Holland. Herfra gjøre mange Rigmænds smukke Mælkestuer en Undtagelse; men de høre mere til Luxus, end til Deconomi-Gjenstande. De ere sædvanlig byggede paa styggefulde, fjølige og reenslige Steder, omgivne af rankede Bærter, meget lustige og saaledes indrettede, at der kan løbe rindende Vand igjennem dem. — Med Hensyn til Indretningen af Hegnene maa jeg endnu bemærke: det er allerede anført, hvor udvidet Anvendelsen af levende Hegn er. Omkring Parkene er ogsaa ofte anbragt dødt Hegn og her overrastes Ublændingen derved, at samme ofte er construeret af Jern, hvilket giver det Hele et saa reensligt, ordentligt, let og dog solidt Udseende; dette kan imidlertid ikke være oeconomisk uden der, hvor Jernfabrikationen er saa billig som i England. De mange Porte i Indhegningerne ere forarbejdede deels af Træ og deels af Jern, i Almindelighed meget sindrige og saaledes indrettede, at de græssende Creature ei kunne komme igjennem, at Portene lukke sig selv o. s. v. Mærkelige vare ligeledes de lette transportable Jernhegn, ligesom vore Faarefolde af Træ; de ere brugelige, naar Græsplainer i Lyshaven skulle afædes og Trægrupper, Blomsterpartier o. s. v. beskyttes for de græssende Creature.

(Fortsattes).